

UNG OG HJEMLØS

Hvem er de unge – og hvad karakteriserer
kommunens indsats overfor denne gruppe?

Af Ole Elbæk og Mette Højte Jensen

UNG OG HJEMLØS

Hvem er de unge – og hvad karakteriserer kommunernes indsats overfor denne gruppe?

© VFC Socialt Udsatte 2006

Ole Elbæk og Mette Højte Jensen

”Ung og hjemløs”

Hvem er de unge – og hvad karakteriserer kommunernes indsats overfor denne gruppe?

Henvendelser vedr. rapportens indhold kan ske til forfatterne.

1. udgave.

ISBN: 978-87-91509-55-1

VFC Socialt Udsatte
Åbenrå 5, 1. sal
1124 København K
Tlf. 33 17 09 00
Fax 33 17 09 01
kbh@vfcudsatte.dk
CVR/SE: 2718 10 07

VFC Socialt Udsatte er en selvvejende institution under Socialministeriet.

Centrets formål er at indsamle, udvikle og formidle viden og praksiserfaring om socialt udsatte grupper. Centret skal desuden bidrage til udvikling af det sociale arbejdes metoder og medvirke til udvikling af handlingsperspektiver og konkrete løsningsforslag.

Vi udfører undersøgelser, evalueringer, analyser og kortlægninger. Desuden tilbydes konsulentbistand i forbindelse med bl.a. metodeudvikling og udviklingsopgaver, faglig vejledning og undervisning. Vi løser opgaver i hele det offentlige system, særligt for statslige, amtslige og kommunale myndigheder, samt for private og frivillige organisationer. Vi arbejder både med rekvirerede opgaver og efter aftale med Socialministeriet.

Læs mere på www.vfcudsatte.dk

Indholdsfortegnelse

Forord.....	7
Sammenfatning og perspektivering.....	9
1. Indledning.....	19
1.1. Baggrund.....	19
1.2. Undersøgelsens fokus.....	20
1.3. Metode.....	21
1.3.1. Spørgeskemaundersøgelsen.....	21
1.3.2. Interviews.....	23
1.3.2.1. Interview med de unge.....	24
1.3.2.2. Interview med ledelsespersoner og medarbejdere i kommunerne.....	24
1.3.2.3. Fokusgruppeinterview med socialrådgivere på § 94 boformerne.....	26
1.3.2.4. Fokusgruppeinterview med medarbejdere fra Kriminalforsorgen.....	26
1.3.3. Journaler.....	26
2. Hvem er de unge på § 94 boformerne?.....	27
2.1. Indledende bemærkninger.....	27
2.2. Køn, alder og statsborgerskab.....	28
2.3. Uddannelse.....	29
2.4. Bolig og bopælskommune.....	33
2.5. De unges erfaringer på arbejdsmarkedet.....	37
2.6. De unges forsørgelsesgrundlag og gæld.....	39
2.7. Kriminalitet.....	39
2.7.1. Unge og fængslerne.....	40
2.8. Psykiatriske diagnoser.....	42
2.9. Misbrug.....	43
2.10. Opsamling.....	45
3. Praksislogikker - et perspektiv på kommunernes handlen.....	48
3.1. De fire praksislogikker.....	48
3.2. Anvendelsen af de fire praksislogikker.....	51
4. Kommunerne og ungeindsatsen.....	52
4.1. Overordnet karakteristik af Kommune A.....	52
4.1.1. Organiseringen af ungeindsatsen.....	53
4.1.2. Den kommunale vision og praksis overfor unge.....	54
4.2. Overordnet karakteristik af kommune B.....	55
4.2.1. Organiseringen af ungeindsatsen.....	55
4.2.2. Den kommunale vision og praksis på ungeområdet.....	56
4.3. Overordnet karakteristik af <i>kommune C</i>	57
4.3.1. Organiseringen af ungeindsatsen.....	57
4.3.2. Den kommunale vision og praksis på ungeområdet.....	58
4.4. Opsamling/konklusion.....	60
5. Det kommunale hjælpesystem.....	65
5.1 Den politiske kontekst.....	65
5.2 Formål og fremgangsmåde.....	65

5.3. Case 1	66
5.3.1. Refleksioner på case 1	68
5.4. Case 2	70
5.4.1. Refleksioner på case 2	72
5.5. Case 3	74
5.5.1. Refleksioner på case 3	76
5.6. Hvilke forløb karakteriserer de unge	77
5.6.1. Skole- og uddannelsesforløb	77
5.6.3. Behandlingsforløb.....	79
5.6.4. Aktiverings- beskæftigelsesforløb.....	81
5.7. Delkonklusion.....	82
Litteratur	85

Forord

Denne rapport bygger på en undersøgelse af unge mellem 18 og 25 år, som har taget ophold på en § 94-boform.

Det er en stor glæde at kunne præsentere en så grundig kortlægning af ungegruppen og en af-dækning af den kommunale praksis vedrørende tilbud om behandling og støtte til de borgere, der lige netop er blevet ”voksne”.

Boformerne/forsorgshjemmene har som opgave at hjælpe voksne personer, der ikke har eller ikke kan opholde sig i egen bolig, og som på grund af særlige sociale vanskeligheder, herunder misbrugsproblemer, har behov for botilbud og aktiverende støtte og omsorg, der ikke kan ydes efter andre regler inden for den sociale lovgivning.

Disse opgaver har traditionelt været rettet mod midaldrende mænd med sociale problemer og et alkoholmisbrug.

Igennem de sidste 10 år har brugergruppen ændret sig, og det har vist sig nødvendigt, navnlig på forsorgshjemmene, at ændre indsatsområderne i takt med brugerskiftet og deres specifikke behov.

Omkring årtusindskiftet begyndte der at komme fokus på en gruppe unge brugere, som tilsyneladende ikke havde andre sociale tilbud end tilbud om misbrugsbehandling og ophold på en boform.

Det stod hurtigt klart, at de traditionelle tilbud på boformerne ikke var brugbare til denne gruppe, og det stod klart, at der udover tilbud om en misbrugsbehandling ikke fandtes tilstrækkeligt med kommunale tilbud, (de var jo voksne og personlig myndige).

I 2002 blev ungegruppen da også nævnt i regeringens handleplan ”Det fælles ansvar”. Der blev afsat satspuljemidler, som bl.a. kunne søges til projekter, der særligt rettede sig mod de unge.

På nogle af boformerne, bl.a. Saxenhøj, Skovvang og St. Dannesbo, startede man i 2002 egentlige ungeprojekter. Saxenhøj og Skovvang oprettede en døgnåben ungeafdeling med henblik på at udvikle særlige kompetencer og særlige rammer, specielt egnet til arbejdet med unge.

På St. Dannesbo startede et dagprojekt ”Træningsbasen – Det er muligt”, der havde til formål at udvikle et sæt af pædagogiske værktøjer, som var særligt egnet til det daglige arbejde med ungegruppen.

Det var tre spændende projekter, som her blev igangsat, og det viste sig at ved at sætte fokus på arbejdet med de unge, ja, så blev disse steder også i særligt omfang brugt af de unge. De blev taget alvorligt, og der var nogle som troede på, at de kunne hjælpes til at håndtere deres eget liv.

Det vil sige, at selvom det samlede antal af unge ikke er steget på boformerne, er der nu en tendens til, at de unge i særlig grad søger visse af boformerne.

Der er igennem de senere år blevet indsamlet megen pædagogisk erfaring omkring arbejdet med de unge, bl.a. takket være satsuljep projekterne, men der er også mange ting, vi ikke ved omkring arbejdet med de unge.

I dag er der på St. Dannesbo 13 unge i alderen 18 – 25 år ud af 60 forsorgspladser, det er 22 %. De tre er 19 år, og de resterende 10 er mellem 20 og 25 år. Tre er af anden etnisk herkomst, og fælles for næsten dem alle er, at de har været, eller er i gang med en misbrugsbehandling, ofte hvor hashrygning er hovedmisbruget.

Boformerne er ikke behandlende, men midlertidige omsorgstilbud, og misbrugsbehandlingen er overvejende et tilbud om behandling af symptomet ”hash” og ikke behandling af deres store sociale vanskeligheder. Kommunerne har sjældent yderligere at byde de unge ”voksne”, som de jo ofte har gjort frem til deres fyldte attende år.

På denne baggrund hilser jeg denne undersøgelse af unge på § 94 boformerne meget velkommen. Det er en undersøgelse, vi har manglet i flere år, og jeg ser med glæde og spænding frem til at undersøgelsesresultaterne kan få stor gavn i forbindelse med gennemførelsen af strukturreformen.

Langt de fleste boformer for hjemløse overgår den 1. januar 2007 i kommunalt regi, og med den rette viden vil der fremover blive nye muligheder for at udvikle helhedsorienterede løsninger, herunder også i arbejdet med de unge socialt belastede hjemløse.

Odense, august 2006

Forstander, St. Dannesbo

Erling Uhde Rasmussen

Sammenfatning og perspektivering

Denne rapport handler om en undersøgelse af unge hjemløse (18-25 år), der har haft ophold på en § 94 boform. Formålet med undersøgelsen er at generere viden, der kan bidrage til, at der skabes et bedre grundlag for indsatsen rettet mod unge hjemløse.

Undersøgelsens mål er derfor, at bidrage med en mere præcis viden om de unge mellem 18 og 25 år, der indskrives på en § 94 boform, samt at afdække eksempler på tilbud og overordnede indsatser til de udsatte unge i det kommunale hjælpesystem.

Nedenfor præsenteres i hovedpunkter en sammenfatning af undersøgelsesresultaterne. Først præsenteres de karakteristika, som kendetegner de unge, der indskrives på § 94 boformerne. Dernæst præsenteres eksempler på, hvorledes kommunerne overordnet prioriterer og handler i forhold til udsatte unge. Endelig behandles de forløb, de unge har i det kommunale hjælpesystem samt hvilken kommunal praksis, der gør sig gældende i indsatsen overfor udsatte unge.

Indledningsvis skal der dog knyttes et par opsummerende kommentarer til undersøgelsens metoder. Undersøgelsen er baseret på såvel kvantitative som kvalitative data. De kvantitative data er baseret på en spørgeskemaundersøgelse gennemført på § 94 boformerne i august-september 2005. Desværre blev svarprocenten på den gennemførte spørgeskemaundersøgelse kun på 20 %, hvorfor man må tage forbehold for generaliserbarheden af, hvilke karakteristika de unge på boformerne har. På baggrund af den efterfølgende bortfaldsanalyse kan der imidlertid ikke konstateres systematisk bias, når det gælder alders- og kønsfordelingen. Endvidere har der i analysen af de kvantitative data været inddraget kvalitative data, der understøtter de kvantitative data, hvilket understøtter pålideligheden af de kvantitative resultater. Selvom den lave svarprocent således ikke giver mulighed for at konkludere alt for bestemt og entydigt i forhold til hele undersøgelsespopulationen, giver undersøgelsen dog nogle antydninger og ”fingerpeg” om tendenser blandt unge på § 94-boformerne.

Det kvalitative materiale er tilvejebragt via journalmateriale samt interviews. Journalmaterialet er baseret på 42 sagsforløb i kommunerne. De kvalitative interviews består dels af fokusgruppeinterviews og dels af personlige interviews. Blandt andet er der gennemført et fokusgruppeinterview med socialrådgivere ansat på § 94 boformerne, og med socialrådgivere ansat i kriminalforsorgen. Desuden er der gennemført personlige interviews med 13 af de unge, der har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen. Med henblik på at kunne belyse den overordnede kommunale indsats og praksis vedrørende de unge, er der endvidere gennemført interviews med ledere og medarbejdere i syv udvalgte kommuner. Oprindeligt var det hensigten at gennemføre interviews i 15 kommuner, men generelt har det været vanskeligt at få aftaler med kommunerne. Flere kommuner har blandt andet under henvisning til arbejdsbelastninger i forbindelse med den forestående kommunalreform ikke kunnet afse tid til at medvirke i undersøgelsen. En anden årsag til, at det har været svært at få kommunerne i tale, er muligvis også en skepsis og en reservation overfor ”at blive kigget i kortene”. I forbindelse med at afdække eksempler på den kommunale praksis i forhold til de unge, har det været et delmål at belyse, hvilke hjælpeforanstaltninger kommunerne iværksætter for de unge ud over det 18. år. Netop i forhold til dette spørgsmål har det været svært at få kommunerne til at komme med generelle udmeldinger.

Hvem er de unge på § 94 boformerne?

Kønsfordelingen blandt de medvirkende unge er for mænd og kvinder henholdsvis 58 % og 42 %. Undersøgelsen peger på, at der er en relativ større andel af kvinder blandt de unge sammen-

lignet med de indskrevne beboere som helhed. Blandt de helt unge kommer man således tæt på en ligelig fordeling af mænd og kvinder.

Ca. to tredjedele af de unge har ikke afsluttet et uddannelsesforløb ud over folkeskolens 9. eller 10. klasse. De unge har overordnet haft mindre vellykkede skoleforløb, ligesom de videre i uddannelsessystemet har haft oplevelsen af, ikke at kunne ”slå til” og gennemføre en uddannelse. En forholdsvis stor andel udtrykker imidlertid et ønske om at uddanne sig i fremtiden.

Over halvdelen af de unge har ikke tidligere haft ophold på en § 94 boform, men mere end en tredjedel har dog tidligere været indskrevet på en boform heraf en del med flere end ét ophold bag sig.

Ca. en tredjedel boede i egen lejlighed inden indskrivningen på boformen. Samme andel boede hos familie og venner. Undersøgelsen antyder muligheden af, at kvinderne bedre er i stand til at fastholde familiemæssige og venskabsmæssige netværk.

En fjerdedel har altid haft bopæl i samme kommune, og at en tredjedel af respondenterne har haft mellem én og to tidligere bopælskommuner. Det fremgår samtidig, at en ret stor gruppe har haft mindst fem tidligere bopælskommuner. De mange flytninger har i et vist omfang haft negative konsekvenser for især deres skolegang.

En forholdsvis stor andel på to tredjedele af respondenterne har i deres seneste job været beskæftiget på almindelige vilkår. Når andelen betegnes som forholdsvis stor hænger det sammen med, at der var en forventning om, at større andel havde svaret job med løntilskud eller aktiveringsprojekter, som deres seneste jobtype. Selvom mange af respondenterne således har haft en eller anden form for tilknytning til arbejdsmarkedet, karakteriseres denne tilknytning som ret sporadisk. Mere end halvdelen af respondenterne har således ikke været beskæftiget i de pågældende job udover et halvt år. Respondenternes beskæftigelsesområder har fortrinsvist været som ufaglært arbejdskraft.

Langt den overvejende del af respondenterne (ca. to tredjedele) har kontanthjælp som deres forsørgelsesgrundlag. En tiendedel angiver lønindkomst som forsørgelsesgrundlag. Tre fjerdedele oplyser, at de har gæld – hovedparten dog under 100.000 kr. Der er en mindre overvægt af mænd med gæld.

En tredjedel af respondenterne har fået dom for lovovertrædelser, heraf har ca. halvdelen afsønt fængselsstraf. Der kan desuden konstateres et klart kønsaspekt ved respondenternes svar vedrørende kriminalitet. Den langt overvejende andel af de dømte er mænd, og blandt mændene er det således ca. halvdelen, der har modtaget en dom. Der er endvidere fra de kvalitative data indikationer på, at kriminalitet spiller en væsentlig rolle for de unge – også dem som ikke selv begår eller har begået kriminalitet. Dette skyldes, at kriminalitet ofte er en del af hverdagen i de miljøer, de unge færdes i.

Knap en femtedel af respondenterne oplyser, at de lider af en diagnosticeret psykisk lidelse, hvoraf der kan konstateres en relativ overrepræsentation af kvinder.

Som nævnt er der et ret stort frafald til spørgsmålene om misbrug – særligt misbrug af hårde stoffer. Men ca. en tiendedel af de samlede respondenter oplyser dog, at de har et misbrug af metadon, piller medicin, kokain, amfetamin og ecstasy. Det er i betydelig udstrækning de samme respondenter, der har et misbrug af ovenstående rusmidler.

Knap to tredjedele oplyser, at de ryger hash jævnligt, mens en fjerdedel har et dagligt forbrug. Undersøgelsen antyder, at det i særlig grad er hashmisbruget, der er udbredt blandt de unge.

Blandt de interviewede unge var der eksempler på et omfattende hashforbrug på 10-20 gram dagligt.

Lidt forsimplet og overordnet kan man betegne de unge, som indskrives på § 94 boform, som karakteriseret ved dårlige opvækstforhold, misbrug (især hashmisbrug) og kriminalitet for de unge mænds vedkommende. Desuden har de korte skoleforløb, og de, der har været i almindeligt arbejde, har været det som ufaglært med kortvarige og skiftende ansættelser.

Kommunerne og ungeindsatsen

I undersøgelsen har vi haft et særligt fokus på kommunerne og ungeindsatsen. Hvordan er den politiske prioritering af området, hvilke dagsordner er i spil, og hvordan handles der konkret i forhold til udsatte unge?

Vi præsenterer 3 kommuner, som skal illustrere eksempler på kommunernes indsats. Vi fokuserer i fremstillingen på at gengive:

- en overordnet karakteristik af kommunerne
- organisering af ungeindsatsen
- vision og praksis overfor udsatte unge

Undersøgelsen har fundet sted i vinteren og foråret 2006 og dialogen med kommunerne har været præget af den socialpolitiske dagsorden om *arbejdsmarkedstilkenytning* og *selvforsørgelse*.

Kommunerne har generelt været optaget af at få implementeret de centralpolitiske strategier i Aktivlinien, der har afsat i Lov om aktiv socialpolitik og Lov om aktiv beskæftigelsespolitik. Forståelsen har her været præget af, at man via beskæftigelses- og arbejdsmarkedsrettede foranstaltninger vil være i stand til at forhindre, at de unge bliver yderligere marginaliseret.

I forsøget på at give et billede af den kommunale virkelighed er der anvendt et teoretisk perspektiv - *Praksislogikker – et perspektiv på kommunernes handlen* v. Dorte Caswell. Målet har været at indfange nogle af forskellene i måder at anskue, udføre og organisere indsatsen på.

Undersøgelsen viser, at kommunernes praksis på indsatsområdet ”udsatte unge” præges af flere samtidige eksisterende logikker, og at der i forhold til kommuners organisering og konkrete handlen kan identificeres følgende karakteristika:

- *Kommune A* har formuleret entydige politiske mål om, at det er den arbejdsmarkedsrettede indsats, der skal være den bærende i forhold til udsatte unge. Opgaven er organisatorisk placeret i forvaltningen *Social – og Arbejdsmarked*, betegnelsen *Arbejdsmarked* signalerer et særligt fokus på arbejdsmarkedet og arbejdsmarkedets behov.

Der arbejdes på implementering af regelsættet omkring *Ny chance til alle*, og der ses en tydelig sammenhæng mellem de lokalpolitiske visioner og mål og de centralpolitiske udmeldinger på området.

På forvaltningsniveau ses aktiverings- og beskæftigelsesindsatsen som det middel, der skal bane vejen og være afklarende for behovet for eventuelle andre sociale støtteforanstaltninger eksempelvis misbrugsbehandling, psykologbehandling m.v.

På forvaltningsniveau (det administrative niveau) arbejder man i det daglige med koblinger mellem klientkategoriseringer og indsatstyper.

- *Kommune B* er kendetegnet ved at give indsatsen overfor udsatte unge en høj politisk prioritering p.g.a. særlige problemer i kommunen. Der har bl.a. været appelleret til det private arbejdsmarked om et socialt ansvar i forhold til at få de unge sluset ind på arbejdsmarkedet.

Opgaven er organisatorisk placeret i *Arbejdsmarkedsafdelingen*, der signaleres dermed også, at indsatsen overfor udsatte unge skal løses via arbejdsmarkedsrettede foranstaltninger.

På ledelsesniveau og blandt de professionelle lægges der vægt på i det daglige arbejde at koble de arbejdsmarkedsrettede indsatser med de behandlings-/omsorgsrettede indsatser, og denne praksis understøttes via et formaliseret tværfagligt samarbejde mellem de enkelte grupper i arbejdsmarkedsafdelingen.

- *Kommune C* er kendetegnet ved at være økonomisk belastet af et forholdsvist stort antal unge kontanthjælpsmodtagere med særlige sociale problemer. Politikerne henvender sig direkte til arbejdsmarkedet om imødekommenhed i forhold til integration af de marginaliserede unge.

Politisk og administrativt tages der udgangspunkt i en opfattelse af, at sociale problemer hos visse unge er en hindring for tilknytning til arbejdsmarkedet og, at de kan udgøre en egentlig barriere for at indgå i eksempelvis aktiveringsforløb.

Indsatsen overfor udsatte unge er organisatorisk placeret i *Kontanthjælpsafdelingen*. Der signaleres ikke entydigt imod, at det udelukkende er arbejdsmarkedsrettede foranstaltninger, der skal løse opgaven alene, hvilket er i tråd med de politiske og administrative udmeldinger om, at det er den enkeltes behov og forudsætninger, der er afgørende for indsatsen.

I et længere perspektiv er det klart arbejdsmarkedet, der er målet.

Vi kan hos kommune A identificere elementer af *den bureaukratiske praksislogik* og henviser bl.a. til brugen af administrative redskaber som klientkategorier og indsatstyper, der i det daglige arbejde kan være med til at sikre en høj grad af effektivitet og korrekthed i sagsbehandlingen.

Hos kommune B kan der identificeres træk, som peger i retning af *den inklusionsorienterede praksislogik*, idet arbejdsmarkedsinklusion er det mål, der politisk er prioriteret, men som i daglig praksis på forvaltningsniveau kobles med en individuel vurdering af den enkelte unges ønsker/behov og forudsætninger - klientperspektivet.

Kommune C kobler både på det politiske niveau og på forvaltningsniveau arbejdsmarkedspektivet med klientperspektivet. I de politiske udmeldinger signaleres der værdier om, at indsatsen tilpasses den unges særlige behov og forudsætninger, oplysninger der indikerer *en inklusionsorienteret praksislogik*.

Det kommunale hjælpesystem

I undersøgelsen giver vi eksempler på hvilken *konkret* støtte, der gives de unge i det kommunale system. Ved hjælp af konstruerede cases har vi et særligt fokus på de unges livsforløb. Hvad karakteriserer de unges livsforløb herunder skole-/uddannelsesforløb, deres behandlingsforløb, beskæftigelsesforløb m.v.? Hvilke argumenter har der fra kommunal side været lagt til grund i forhold til indsatsen, og hvad karakteriserer den kommunale indsats før og efter det 18. år?

Casebeskrivelserne bygger på viden fra interview med de unge, journalmateriale og interview med ledelse og medarbejdere i kommunerne og medarbejdere på § 94 boformerne.

- *Skole – og uddannelsesforløb:*

Forløbet har været præget af skoleskift, brud i sociale relationer og en oplevelse af ikke at kunne honorere de faglige krav. De unge oplever problemer med at indgå i faglige og sociale sammenhænge. Der henvises bl.a. til specialundervisning og pædagogisk-psykologisk rådgivning. De unge er karakteriseret ved at have en svag opbakning fra det nærmeste netværk og ved ikke at have institutionelle rammer at læne sig op af. Via kommunale indsatser forsøger man at forlænge de institutionelle rammer i form af socialpædagogisk støtte, efterskoleophold, produktionshøjskole m.v.

De udsatte unge er i henholdsvis skole- og uddannelsessystem udsat for en form for samfundsmæssig sortering og har en oplevelse af ikke at kunne honorere kravene.

- *Behandlingsforløb:*

Kendetegnende for de unge er, at de har været i kontakt med misbrugsbehandlingssystemet eller/og det psykiatriske behandlingssystem.

Misbruget af alkohol og hash starter tidligt og efterfølges senere af hårdere stoffer som heroin og kokain. De unge under 18 år identificerer sig ikke som egentlige misbrugere og erkender dermed ikke konsekvenserne og omfanget af misbruget. Den kommunale indsats er i denne fase typisk opsøgende kontakt og rådgivning i et forsøg på at motivere til behandling eller op-
hør/nedtrapning af misbrug. Ganske få har været i målrettet misbrugsbehandling før det fyldte 18. år. Efter det fyldte 18. år er de unge blevet henvist til misbrugsbehandling i forbindelse med aktiveringstilbud oftest i form af dagbehandling og i sjældnere tilfælde henvist til døgnbehandling. Kommunerne trækker på en bred vifte af behandlingstilbud til de unge, og lægger mange ressourcer i den forebyggende indsats i form af oplysnings- og rådgivningsvirksomhed. Kommunerne benytter hovedsagelig dagtilbud og henviser kun i særlige tilfælde til døgnbehandling, fordi foranstaltningerne er dyre og i visse tilfælde også stigmatiserende.

Gruppen af unge med en psykiatrisk lidelse og et misbrug (dobbeltdiagnosegruppen) henvises oftest til døgnbehandling og dette sker i flere tilfælde før det fyldte 18. år.

Dobbeltdiagnosegruppen er kendetegnet ved at trække på ydelser fra både sygehussystem og det sociale system og dermed afhængig af et smidigt og koordineret samarbejde. I visse tilfælde afvises dobbeltdiagnosegruppen i det psykiatriske system (skadestue og sengeafdelinger) fordi de fremtræder tydeligt påvirkede af stoffer eller alkohol. Kommunerne trækker hovedsageligt på ambulante ydelser i form af distriktpsychiatri og de nye opsøgende psykoseteam.

De unge psykisk skrøbelige (u.18 år) med en debuterende psykiatrisk lidelse henvises til de ungdomspsykiatriske ambulatorier eller sengeafdelinger, men ofte er der kapacitetsproblemer og kommunerne oplever at de lægefaglige ydelser udebliver eller forsinkes.

- *Aktiverings- og beskæftigelsesforløb:*

Efter det 18. år ændrer det socialfaglige fokus sig fra at have et forebyggende og behandlende sigte til at have et mere målrettet sigte mod arbejdsmarkedstilknytning og selvforsørgelse. Regelsættet ændres samtidig og understøtter målsætningerne om, at de udsatte unge skal integreres på arbejdsmarkedet. Samtidig er der i lovgivningen åbnet mulighed for at hjælpeforanstaltninger kan fortsætte ud over det 18. år. Det har været vanskeligt at få et billede af kommunernes praksis på dette område og har udelukkende pejlemærker på, at regelsættet anvendes overfor en gruppe af psykisk skrøbelige unge som derved får forlænget en døgnanbringelse.

Undersøgelsen peger på, at en gruppe af unge oplever at har aktiveringssystemet har sanktionerende elementer i sig og, at de i højere grad end tidligere bliver presset i forhold til uddannelse og

integration på arbejdsmarkedet. Aktiveringsforanstaltningerne opleves af nogle som meningsløse og de har ingen tro på, at det giver dem muligheder på arbejdsmarkedet. Handleplaner opfattes hos en gruppe af unge som et abstrakt redskab.

Undersøgelsen viser samtidig, at der er unge, der formår at få fodfæste på arbejdsmarkedet, og de er hjulpet på vej af en stor efterspørgsel på arbejdskraftreserven, et fleksibelt og koordineret samarbejde mellem kommunerne og arbejdsmarkedet og ikke mindst engagerede professionelle, der via en tæt relation til den unge har bibragt den unge en tro på, at det kan lykkes at få og fastholde en tilknytning til arbejdsmarkedet.

Der er intet i undersøgelsen, der indikerer, at der i kommunerne er lovgivningsmæssige barrierer, eller at der direkte savnes lovhjemmel til at iværksætte sociale eller arbejdsmarkedsrettede foranstaltninger overfor ungegruppen.

Undersøgelsens perspektiver

Et af de spørgsmål, som undersøgelsens resultater rejser, er hvorvidt, der er en begyndende ændring af hjemløsegruppens sammensætning. De hjemløse – i hvert fald de, der indskrives på § 94 boformerne – har traditionel været kendetegnet ved at være mænd. De seneste års opgørelser fra Ankestyrelsens Årsstatistik viser, at mændene udgør ca. tre fjerdedele af de indskrevne beboere på boformerne. Men som påvist i denne undersøgelse gælder denne fordeling ikke blandt de unge beboere, hvor kønsfordelingen er mere ligelig. Hvorvidt denne kønsfordeling fremover vil slå igennem i de ældre alderskategorier, eller om den relative større andel af kvinder er forbeholdt de yngre beboere på boformerne, kan der på baggrund af undersøgelsen ikke siges noget entydigt om. I kapitel 2 antydes det, at kvinder muligvis er bedre til at fastholde familie- og venskabsmæssige netværk. Såfremt dette holder stik, kan man formode, at vejen ud af hjemløshed vil være relativt lettere for de unge kvinder end de unge mænd, hvorfor den øgede andel af unge kvinder ikke vil slå igennem i de ældre årgange. Modsat kan man dog påpege at i kraft af, at kvinderne i det påviste omfang er blevet indskrevet på en boform kunne dette være en indikation på, at de netop ikke har et stærkere netværk., som kan frigøre dem fra hjemløshed. Hvorvidt den relative større andel af unge kvinder er forbeholdt de unge årgange, eller om det er ”kimen” til en kommende ændring i sammensætningen af dem, der indskrives på boformerne (og hvad dette i så fald skyldes) bør være et fremtidigt opmærksomhedspunkt for såvel boformer, forvaltninger og hjemløseforskningen.

I undersøgelsen problematiseres det kort, at en del af de unge tidligere har været indskrevet på en § 94 boform, og at en mindre del af de unge har været indskrevet flere gange. Det anføres, at nogle boformer ikke mener, at de er det optimale sted for unge, ligesom der er udsagn fra kommunerne om, at indskrivning af unge til en § 94 boform kun bør ske som en nødløsning, når andre muligheder er udtømte. Det skal imidlertid pointeres, at der er forskel på § 94 boformerne, idet der også er boformer, som er mere gearret til at håndtere de unge og har specifikke tilbud målrettet unge – det gælder ikke mindst de steder, hvor der er deciderede ungeafdelinger/projekter (jf. forordet).

Selvom denne undersøgelse ikke omfatter en egentlig vurdering, af hvilke tilbud boformerne har til de unge, og hvorvidt boformerne kan honorere de unges forventninger og behov, kan man spørge, om § 94 boformerne er det rette tilbud til de unge. De interviewede unge fremhæver, at boformernes anvendelighed ikke mindst beror på, om der er særlige aktiviteter og tilbud målrettet de unge. Endvidere fremhæver de unge vigtigheden af at kunne indgå i et ”ungemiljø” fordi de

anser det for vanskeligt at få opfyldt de sociale behov, hvis man eksempelvis er den eneste 22 årige blandt 35-55 årige medbeboere.

I lyset af ovenstående vil det være hensigtsmæssigt med en mere systematisk belysning af de eksisterende § 94 boformers tilbud til unge samt indsamling af hvilke behov og forventninger unge har til sådanne ophold. Alt efter hvad en sådan vidensindsamling ville vise kunne man overveje at udvikle tilbud særlig målrettet unge mellem 18 og 25 år, som alternativ – eller supplement til de eksisterende § 94 boformer. Dette kunne eksempelvis være i form af særlige ungdomspensioner eller opgangsfællesskaber¹ med social støtte.

I undersøgelsen er der endvidere stillet skarpt på de hjælpesystemer, der har til opgave at forhindre, at de udsatte unge bliver fanget og fastholdt i en marginaliseret position – hvad kendetegner systemerne og hvordan udfylder de rollen?

Vi har hæftet os ved, at der omkring det 18. år sker en kursændring i det socialfaglige fokus i indsatsen overfor udsatte unge fra at have haft et forebyggende og behandlende sigte til et mere målrettet sigte mod arbejdsmarkedet. Denne kursændring er selvfølgelig udstukket politisk og understøttet lovgivningsmæssigt, og i kommunerne bakkes den op af organisatoriske ændringer, der giver arbejdsmarkedsforanstaltninger en særlig plads. Man kan i den forbindelse stille spørgsmålstegn ved, om dette tydeligt ændrede fokus er *for* markant, og om det eventuelt kan give anledning til usikkerhed og desorientering hos de unge?

Den politiske ramme for arbejdet er en aktiv social- og arbejdsmarkedspolitik, der betoner en arbejdsmarkedsorienteret indsats med aktivering som et centralt redskab. Arbejdet bliver efter det 18. år bragt på banen, som *en af de helt centrale løsninger på de unges sociale problemer*.

I lovgivningen er der to helt centrale målsætninger:

- at sætte de unge der modtager kontanthjælp til at blive selvforsørgende
- at den unge ud fra sine behov og forudsætninger skal have mulighed for indflydelse og medansvar ved tilrettelæggelse af hjælpen.

I loven tager man derfor afsæt i henholdsvis et arbejdsmarkedsperspektiv og et klient/brugerperspektiv. Eller for at bruge Schultz Jørgensens begreber, så forsøger man via aktivering at styrke de institutionelle strukturer, men samtidig forsøger man via medindflydelse og ansvar at styrke de unges autonomi og derigennem styrke deres identitet. Et element heri er at lytte til, hvilke behandlingsbehov den unge eventuelt måtte have.

Det er vel netop i dette farvand mellem lovgivningens to målsætninger de professionelle skal forsøge at manøvrere. Dorte Caswell argumenterer for, at der et handlerum i frontlinien i kommunen, og at der er mulighed for, at socialarbejderen kan tænke og handle forskelligt for eksempel i forhold til indsatsen overfor udsatte unge. Denne undersøgelse bekræfter, at der eksisterer et sådant handlerum, og at der er en spændvidde i indsatsen, som hænger sammen med politiske, organisatoriske og kontekstuelle betingelser.

Der eksisterer samtidig nogle indbyggede dilemmaer og modsætninger i det regelsæt, der møder de unge i forbindelse med aktivering. Lidt forenklet har den professionelle i frontlinien både et ansvar for, at den unge deltager i aktiveringsprojekter som modydelse til kontanthjælpen, men

¹ En ordning fra 2005 om etablering af udslusningsboliger i almene boligforeninger kunne muligvis være anvendelig i denne henseende.

samtidig har hun også en forpligtelse til i dialog med den unge at styrke den unges forudsætninger og muligheder.

Forudsætningen for at styrke de unges muligheder er, som vi har nævnt tidligere i denne undersøgelse, at der er en *relation* mellem den unge og den professionelle, som bygger på *engagement og tillid*, og netop denne faktor ser ud til at spille en meget væsentlig rolle, hvis der skal skabes forudsætninger og nås et mål om, at de unge bliver selvforvaltende socialt og psykologisk. Det er derfor vigtigt, at de professionelle er indenfor de unges rækkevidde, at de er tilgængelige og kan kontaktes, når behovet er der. I undersøgelsen har vi tydelige markeringer på, at netop de professionelle vilje til at indgå i en tæt relation med den unge har været med til at bane vejen for behandlingsinitiativer og for, at de unge får et fodfæste på arbejdsmarkedet.

Denne undersøgelse har ligeledes berørt nogle af de problemer, der er med hensyn til en sammenhængende og koordineret indsats og det har dels været på det psykiatriske område i forhold til samarbejdet med kommunerne og dels i forhold til samarbejdet mellem Kriminalforsorgen og de kommunale myndigheder i forbindelse med udslusning og løsladelse.

I de senere år har diskussionerne om manglende sammenhæng og koordinering præget udsatteområdet, og flere undersøgelser (jf. blandt andet HMS-undersøgelsen og *Fra hjemløshed til fast bolig*) har påpeget store mangler med hensyn til koordinering og sammenhæng i indsatserne overfor hjemløse – og udsatte i øvrigt (Høgsbro m.fl., 2003 & Fabricius m.fl. 2005). Denne manglende sammenhæng gælder både, når det handler om koordineringen mellem amt og kommune og mellem sektorer, eksempelvis socialområdet og sundhedsområdet.

I undersøgelsen har der været påpeget problemer i forhold til samarbejdet omkring løsladelse/udslusning af unge fra kriminalforsorgens regi, hvor unge udskrives til § 94 boformer, og hvor der opleves et mangelfuldt samarbejde omkring handleplaner.

På det psykiatriske område melder problemerne sig specielt for gruppen af dobbeltdiagnosepatienter, der jf. kommunerne i visse situationer bliver afvist i behandlingssystemet, enten fordi de fremtræder påvirkede af alkohol eller stoffer, eller fordi behandlingssystemet har kapacitetsproblemer. Netop denne gruppe er meget afhængige af ydelser fra henholdsvis det sociale system og behandlingssystemet, og det er derfor vigtigt, at indsatsen mellem aktørerne er koordineret.

På landsplan er der de seneste år eksperimenteret med Opsøgende Psykoseteam som ambulante tilbud til dobbeltdiagnosegruppen, og resultaterne har været gode (Mandat, nr. 3. 2006), bla. fordi et tæt og koordineret samarbejde mellem kommune og behandlingsspsykiatri har været medvirkende til, at de har fået tværfaglige anvisninger på, hvordan de kan mestre at leve både med en sindslidelse og et misbrug.

En af intentionerne med kommunalreformen er netop, at man vil opnå større helhed i indsatser. Man søger herved at imødegå nogle af problemerne med den manglende koordinering ved kun at have et forvaltningsmæssigt niveau. Men overflytningen af de sociale opgaver til ét forvaltningsmæssigt niveau er vel ikke **i sig selv** nogen garanti for bedre sammenhæng og koordinering. Kommunalreformen betyder jo også, at enhederne bliver større, at der kommer flere systemer indenfor det samme system, som har forskelligt fokus - for eksempel jobcentrene, som skal rette skarpt fokus på beskæftigelsessituationen. Den skarpe opdeling, hvor forskellige forvaltningenheder har forskelligt fokus medfører stadig en risiko og fare for, at den manglende sammenhæng og koordinering blot flyttes fra at være et problem mellem kommune og amt til at være et problem med såvel faglige og forvaltningsmæssige barrierer mellem to eller flere kommunale enheder.

Også når det gælder samarbejdet på tværs af sektorer (eksempelvis socialområdet, sundheds- og behandlingssystemet og kriminalforsorgsområdet) har sammenhængen i indsatserne vist sig vanskelig. Hjemløse og udsatte generelt har problemer, som ikke kan isoleres til enten den ene eller den anden sektor. Hjemløse, som er kendetegnet ved at have omfattende sociale problemer, har jo ofte også psykiske såvel som somatiske problemer. Indgangen til hjælpesystemet kan altså lige så vel være foranlediget af et behov for sårbehandling og anden skadesreduktion som af et behov for en bolig, misbrugsbehandling eller gældssanering – eller det hele i en pærevælling. Det betyder, at forskellige faglige, økonomiske, forvaltningsmæssige barrierer imellem systemerne skal overvindes, så den udsatte kan blive mødt med en hel indsats uanset, hvem der først får sagen.

Med regeringens nye handleplan for de svageste grupper *Det fælles ansvar II* rettes opmærksomheden blandt andet på at afhjælpe nogle af de ovenfor nævnte problemer. Et af fokusområderne i handlingsplanen er at forbedre den kommunale sagsbehandling. Det fremhæves at en vellykket indsats overfor de udsatte forudsætter særlige kompetencer hos de socialarbejdere, der skal håndtere de sammensatte og komplekse problemstillinger, de udsatte ofte har. Der er i handlingsplanen forslag om særlige uddannelsesprogrammer for sagsbehandlere og oprettelse af tværfaglige udsatte-teams i kommunerne. Disse initiativer vil sandsynligvis ikke være tilstrækkelige til at løse ovenstående problemer, men der er trods alt sat fokus på at afhjælpe problemerne med manglende sammenhæng i indsatserne til de udsatte.

En netop offentliggjort undersøgelse om gamle hjemløse (Leeson, 2006: 8-10) konkluderer, at man på baggrund af deres undersøgelse kan tale om 2-3 typer af gamle hjemløse. Der sondres således med *de tidlige (og varige) hjemløse* og *de senere hjemløse*. Sidstnævnte opdeles igen i to undergrupper; *de midt-livs hjemløse* og *de sent-livshjemløse*. De tidlige hjemløse (som på undersøgelsestidspunktet) er over 40 år – og ofte ældre, er kendetegnet ved, at de tidligt i deres liv var udsat for traumatiske ændringer, der skubbede dem ud i kriminalitet, misbrug eller begge dele. Desuden er de kendetegnet ved kort skoleuddannelse, og de der har været på arbejdsmarkedet har været det kortvarigt og som ufaglært.

Blandt de ældre hjemløse, som nævnes i ovenstående undersøgelse, identificeres der en type eller gruppe, hvis profil har mange ligheder med de karakteristika, vi finder i undersøgelsen om de unge. Selvom man ikke kan vide noget om, hvor mange af de unge med disse karakteristika, der fastlåses i et liv som hjemløs, er der dog ingen tvivl om, at de unge befinder de sig i en udsat position og risikerer at blive fanget i en længerevarende marginaliserings- og udstødelsesproces. Man kan derfor argumentere for, at en særlig indsats i forhold til de unge hjemløse bør prioriteres, som en helt central målsætning ud fra såvel et etisk, som et samfundsøkonomisk perspektiv.

Eller sagt på en anden måde: Vi skal ikke fjerne de unge hjemløse, men vi skal derimod fjerne hjemløsheden fra de unge.

1. Indledning

1.1. Baggrund

De unge, som tager ophold på forsorgshjem, synes i stigende grad at være genstand for debat og øget opmærksomhed på hjemløseområdet. Denne øgede opmærksomhed afspejler sig blandt andet i regeringens handlingsprogram for de svageste grupper, ”Det fælles ansvar”, fra 2002 (p.15). Her fremhæves målsætningen om en særlig indsats for de unge hjemløse som et eksplicit og centralt udviklingsmål.

De meldinger, der kommer fra boformerne, peger overordnet på, at de unge udgør et stigende problem på boformerne. Blandt andet nævnes det ofte, at der kan konstateres en stadig stigning af unge, der opsøger § 94-boformerne. Udsagn vedrørende denne stigning omtales ligeledes i årsrapporten 2003 fra Rådet for socialt udsatte (p. 15) og i TV udsendelserne ”Sidste stop før rendestenen”, som blev vist i januar 2004 på DR.

Ud fra en antalsmæssig betragtning kan en voldsom øget belastning af unge på § 94-boformerne imidlertid ikke verificeres. I Ankestyrelsens Årsstatistik² kan der ikke konstateres nogen væsentlig stigning i antallet af unge på boformerne.³

Når der således ikke synes at være nogen markant stigning i antallet af unge på § 94-boformerne, kan det undre, at de unge på boformerne opleves som et stigende problem. Men selv om der ikke kan konstateres en kvantitativ stigning af unge på boformerne, kan der muligvis være tale om en koncentration af unge inden for et bestemt geografisk område eller fra bestemte boformer. En række boformer har på baggrund af det øgede pres, som de oplever, at de unge udgør, iværksat foranstaltninger/projekter, der er særligt målrettet unge.

Udover det mere kvantitative spørgsmål vedrørende det stigende antal unge på boformerne peges der fra boformernes side (både dem, som oplever et stigende antal unge på boformer, og dem, der ikke gør) endvidere på mere kvalitative problemer med de unge på boformerne. De unge opleves i vid udstrækning at ”fylde mere” end tidligere. Udover boformernes mere generelle karakteristika af de unge som rodløse med misbrugsproblemer nævnes det ofte, at unge med anden etnisk herkomst og unge med psykiske lidelser udgør ressourcekrævende grupper for boformerne.

Ovenstående giver dog anledning til at spørge, om de unge egentlig bør indskrives på § 94-boformer i det antal, der synes at være tilfældet, og med de problemstillinger, de har i ”bagagen”? De unge på boformerne, som i denne undersøgelsessammenhæng er de 18–25 årige, udgør en særlig gruppe derved, at de – relativt – kort forinden har været et kommunalt anliggende. Det

² Blandt de 18 – 19 årige, der tog ophold på en § 94-boform i 2003, var der 129 ud af et samlet antal indskrevne personer på 7.549. I 2002 var der 121 ud af et samlet antal indskrevne personer på 7.974. Det tilsvarende tal i 2001 var 109 ud af et samlet antal indskrevne personer på 8.341.

Blandt de 20 – 29 årige, der tog ophold på en § 94-boform i 2003, var der 1.581 svarende til 21 %. I 2002 var der 1.391 svarende til 17 %. Det tilsvarende tal i 2001 var 1.497 og 18 %.

³ Det skal dog nævnes at Ankestyrelsens Årsstatistik opererer med alderskategorierne 18 – 19 år og 20 – 29 år, hvorfor tallene ikke er helt sammenlignelige, da unge i denne undersøgelsessammenhæng tænkes defineret som de 18 – 25 årige.

formodes, at de unge, som ender på en § 94-boform, ikke pludselig med deres myndighedsstatus får så mange sociale problemer, at de må tage ophold på en boform. Derimod er der en antagelse om, at der hos en stor del af denne gruppe unge kan konstateres en lang række sociale problemer, – også inden de opnår myndighedsstatus. Det vil derfor være relevant at se på, hvilke kommunale tilbud de unge har fået, eksempler på konkrete forløb og dermed den kommunale praksis overfor de unge.

Indsatsen fra det kommunale hjælpesystem overfor unge, der tager ophold på en § 94-boform, udgør således et af hovedomdrejningspunkterne i denne undersøgelse.

Når der i undersøgelsen skal være et særligt øje på den kommunale praksis og handlen overfor gruppen af unge, er det værd at notere sig det skred, der er sket i den offentlige debat og på den politiske scene. I dag opfattes social inklusion i den kommunale verden som integration på arbejdsmarkedet. Social integration bliver ikke længere alene betragtet som en socialpolitisk målsætning, men er i dag i høj grad en arbejdsmarkedspolitisk målsætning. Arbejdsmarkedet bliver derfor interessant, fordi arbejdsmarkedet i stigende grad bliver set som løsningen på eksempelvis de unges sociale problemer såsom, misbrug, isolation og manglende netværk.

Socialministeriet lancerede og skærpede aktivlinjen op igennem 1990'erne, og efter regeringsskiftet i 2001 blev politikområdet flyttet fra Socialministeriet til Beskæftigelsesministeriet.

Af ”Danmarks nationale handlingsplan til bekæmpelse af fattigdom og social udstødelse” fra 2001 fremgår det, at Aktivlinien sammenfattende handler om:

”(...) At bidrage til at flere kommer i beskæftigelse (...) at fremme selvforsørgelse og hindre marginalisering (...) at sikre en rimelig økonomisk dækning under hensyn til bevarelsen af incitamenterne til at påtage sig arbejde” (Socialministeriet 201 a:7).

Aktivering, revalidering m.v. er vigtige strategier for indfrielsen af disse målsætninger. Intentionerne bag Aktivlinien er konkret udmøntet i Lov om Aktiv Socialpolitik (1998) og Lov om Aktiv Beskæftigelsesindsats (2003), som direkte rammesætter kommunernes arbejdsfunktioner. Det samlede mål er, at indsatsen skal effektiviseres, så udgifterne til beskæftigelsesindsatsen bliver mindre både på kort sigt og i et længere perspektiv (Beskæftigelsesministeriet).

Beskæftigelsesområdet har været under stor politisk bevågenhed, og der har været et ønske om politisk og administrativ styring af området. Det har bl.a. resulteret i, at der fra centralt niveau er kommet krav om udarbejdelse af handleplaner, krav om aktivering inden for en fastsat tidsramme, udpegning af bestemte aktiveringsinstrumenter m.v.

Den socialpolitiske dagsorden, hvor fokus i dag nærmest entydigt er rettet mod beskæftigelse som midlet, der helliger målet, har på flere områder været en udfordring for de socialfaglige medarbejdere i kommunerne, og udviklingen har givetvis en betydning for den kommunale praksis overfor unge kontanthjælpsmodtagere.

1.2. Undersøgelsens fokus

Denne undersøgelse har som sit formål at forbedre indsatsen over for udsatte unge. Undersøgelsen skal derfor generere viden, der kan bidrage til, at der skabes et sikkert grundlag for at kunne foretage ændringer og justeringer i den nuværende indsats rettet mod udsatte unge.

Undersøgelsen har to overordnede mål:

1. at bidrage med en mere præcis viden om de unge mellem 18 og 25 år, der indskrives på en § 94-boform
2. at afdække eksempler på tilbud og overordnede indsatser til de udsatte unge i det kommunale hjælpesystem

Undersøgelsen har følgende delmål:

- afdække hvilke overordnede karakteristika de unge, som indskrives på en § 94-boform, har
- afdække eksempler på hvilke forløb de unge har haft i det kommunale hjælpesystem
- afdække eksempler på hvilke tilbud fra det kommunale hjælpesystem, der er givet de udsatte unge
- afdække eksempler på hvilke kommunale praksis, der gør sig gældende med hensyn til indsatsen til de udsatte unge før og efter det 18. år
- afdække eksempler på hvilken kommunal praksis, der gør sig gældende med hensyn til muligheden for at fastholde de unge i det kommunale hjælpesystem efter det 18. år

1.3. Metode

I dette afsnit præsenteres undersøgelsens datagrundlag.

Der redegøres i afsnittet for de konkrete metoder, der er gjort brug af i undersøgelsen, herunder de metodiske overvejelser, der løbende har fundet sted i forbindelse med indsamlingen af kvalitativ og kvantitativ data.

1.3.1. Spørgeskemaundersøgelsen

Målgruppen for spørgeskemaundersøgelsen, som er afviklet fra juni 2005 til september 2005, er unge mellem 18 og 25 år som på et tidspunkt i perioden august-september 2005 har været indskrevet til døgnophold på en § 94-boform.

Omfattet af undersøgelsen er altså boformer drevet efter Servicelovens § 94. Det vil sige de egentlige amtskommunale botilbud, de kommunale botilbud, der drives efter aftale mellem amtskommunen og kommunerne i det pågældende amt samt de selvejende og private botilbud, der drives efter overenskomst eller aftale med amtskommunen, hvor udgifterne er omfattet af reglerne om statsrefusion i servicelovens § 131, stk.1. Ligeledes omfatter undersøgelsen døgntilbud, der er iværksat og drives som led i et puljeprojekt, som er direkte knyttet til en eksisterende § 94-boform.

Undersøgelsen omfatter kun boformer, der giver tilbud om døgnophold, hvorfor væresteder, varrestuer og lignende sociale tilbud, som – udover akut overnatningstilbud – ikke kan tilbyde egentlige døgnophold, ikke vil være omfattet af undersøgelsen.

Kommunale boformer efter Servicelovens § 91 samt krisecentre efter servicelovens § 93a og § 94 for personer, der har været udsat for vold eller trusler om vold, er ikke omfattet af undersøgelsen. Der er dog enkelte § 94-boformer med blandede formål, hvor en del af boformen udgør et krisecenter. Disse boformer indgår ligeledes i undersøgelsen.

Formålet med at undersøge unge på § 94-boformer kvantitativt er at få kortlagt ungegruppen (18-25 år). Hvordan ser billedet af disse unge, som på et givet tidspunkt har haft ophold på en § 94-

boform, ud? Spørgeskemaundersøgelsen skal derfor være med til at tegne en profil på gruppen, hvilke overordnede karakteristika har de unge når det gælder objektive personforhold som etnisk herkomst, skolegang, uddannelse, beskæftigelse, økonomi, tidligere boform, § 94 – historik, opholdskommuner, misbrug m.v.

Rækken af spørgsmål, der er blevet stillet, berører forskellige faktorer, som vi mener, at det kunne være relevant at få belyst set i relation til undersøgelsens delmål. Det har derfor været en bevidst prioritering at stille en bred vifte af afdækkende spørgsmål frem for at gå i dybden med nogle få. I spørgeskemaet er der primært stillet lukkede spørgsmål. Det vil sige, at respondenterne har skullet placere deres svar i forud definerede lukkede svarkategorier. I enkelte tilfælde har de adspurgt haft mulighed for at svare i en ”andet” kategori og uddybe svarene med egne ord.

Spørgeskemaundersøgelsen er afviklet fra juni 2005 til september 2005. Skemaer er sendt til 58 § 94-boformer⁴ i hele landet, og VFC Socialt udsatte har foranlediget, at der blev udpeget en kontaktperson på hver boform, der udleverede spørgeskema og frankerede svarkuverter til de unge samt gav instruktion på baggrund af en detaljeret manual. Kontaktpersonen blev samtidig bedt om at registrere antallet af unge, der ikke udfyldte spørgeskemaet, og deres fordeling på køn og alder. Der er udsendt et rykkerbrev/reminder til kontaktpersonen en uge inden svarfristens udløb. Vedhæftet hvert spørgeskema var desuden en skabelon til en fuldmagt, hvor vi spurgte respondenterne om, de ville deltage i et personligt interview, og om de vil give tilladelse til aktindsigt i deres kommunalsag. Ved returneringen af spørgeskemaerne blev de fuldmagter, der var udfyldt, løsrevet fra spørgeskemaet, således at besvarelsen af spørgeskemaet blev anonymiseret fra afgivelsen af fuldmagten. Fuldmagterne danner således rammen for udvælgelsen af de unge, der blev interviewet, og de unge, hvor vi har fået aktindsigt i deres kommunale sag.

Der er udsendt 601 skemaer til de 58 boformer, og der er returneret 96 skemaer fordelt på 33 boformer. De 33 boformer, vi har modtaget skemaer fra, er jævnt geografisk fordelt over hele landet. Da kun 29 boformer har returneret oplysninger om frafaldet (det er såvel boformer, som vi har – og ikke har modtaget skemaer fra), har vi således ikke ud fra oplysningerne fra boformerne kunnet se, hvor mange der har været indskrevet i perioden. Det har betydet, at vi har haft vanskeligt ved at få en fornemmelse af svarprocenten og derved undersøgelsens repræsentativitet. På baggrund af en særkørsel af Ankestyrelsens Årsstatistik 2005 (som endnu ikke er offentliggjort, har vi imidlertid fået oplyst, at der har været indskrevet 471 unge (18-25 år) i den nævnte svarperiode og 758 unge (18-25 år) i hele 2005.

Spørgeskemaundersøgelsen har således en beskedent svarprocent på 20 %, hvilket giver anledning til at knytte et par bemærkninger til undersøgelsens repræsentativitet og anvendelse. Der har dog ikke på noget tidspunkt været forventning om en svarprocent på 80 % - eller blot i nærheden af dette. Erfaringsmæssigt opnås sjældent svarprocenter på over 50 %, når det gælder socialt udsatte. Men det er dog klart, at en svarprocent af den nævnte størrelse giver nogle problemer i forhold til generaliserbarheden af unge på boformerne. Udgør de besvarede spørgeskemaer et repræsentativt udsnit af de unge på boformerne, eller er der en bias ved respondentgruppen - eksempelvis i form af alders- og kønsfordeling eller deres angivelse af problemområder?

Når man sammenholder svarprocenten og målgruppen for spørgeskemaerne, som jo er udsatte unge, kunne man formode, at der er en overrepræsentativitet af de bedre fungerende unge. Altså, at det er de bedst fungerende unge, der har haft overskud/ressourcer til at besvare og returnere

⁴ Hvis man sammenligner antallet af boformer medvirkende i denne undersøgelse (58) med antallet af boformer i Ankestyrelsens Årsstatistik for 2004 (67), *Brugere af botilbud efter Servicelovens § 94* ses en antalmæssig forskel. Denne forskydning skyldes, at vi umiddelbart inden udsendelse af skemaerne kontaktede boformerne med henblik på at få udpeget en kontaktperson på boformen, der skulle bistå os med den praktiske gennemførelse af undersøgelsen på boformen. Ved denne lejlighed tilkendegav en række boformer at de aldrig havde unge i den undersøgte alderskategori, ligesom nogle boformer desuden ikke ønskede at medvirke i undersøgelsen.

spørgeskemaet, hvilket risikerer at underbelyse omfanget af de unges sociale problemer. Denne antagelse beror på, at der erfaringsmæssigt er en sådan risiko, når der indsamles data med socialt udsatte som målgruppe. I forlængelse heraf viser erfaringerne, at der er en række metodiske problemer forbundet med at svare på spørgsmål vedrørende misbrug/omfanget af misbrug og kriminalitet. Det må formodes, at mange unge, der har ophold på en boform, ikke ønsker at svare oprigtigt på spørgsmål om eksempelvis misbrug og kriminalitet. Omkring misbrug er sagen den enkle, at indtagelse af alkohol og stoffer er forbudt – og bortvisningsgrund på mange § 94-boformer. I besvarelserne af spørgeskemaerne er det netop også i forbindelse med spørgsmål vedrørende misbrug og omfanget af misbrug, at der er konstateret betydelige partielle bortfald.

I forsøget på at tage højde for eventuel bias i sammensætningen af respondentgruppen sammenholdt med førnævnt særkørsel fra Ankestyrelsens Årsstatistik 2005 kan man sammenligne køns- og aldersfordelingen i de to datasæt. I Ankestyrelsens Årsstatistik 2005 er kønsfordelingen blandt alle indskrevne i aldersgruppen henholdsvis 39 % kvinder og 61 % mænd. I herværende undersøgelse er de tilsvarende tal 42 % og 58 %, hvilket er et forholdsvist lille udsving. Tilsvarende er aldersfordelingen i Ankestyrelsens opgørelse over de unge indskrevet i august-september 2005 og aldersfordelingen i denne undersøgelses stort set ens (jf. tabel 1.3.1.).

Tabel 1.3.1. Aldersfordelingen i henholdsvis særkørsel fra Ankestyrelsens statistik og herværende undersøgelse

Alder	Særkørsel fra Ankestyrelsens statistik 2005	VFC socialt udsatte
	Procent	
18-19 år	16	14
20-21 år	22	24
22-23 år	30	32
24-25 år	31	29

At der ikke er nævneværdig forskel med hensyn til alder og køn i de to datasæt, er dog ikke et bevis for, at der ikke er bias i vores respondentgruppe, men det understøtter dog troværdigheden af undersøgelsens kvantitative data.

Under alle omstændigheder giver spørgeskemaundersøgelsens kvalitet (set i lyset af den lave svarprocent) os ikke mulighed for at kunne konkludere alt for bestemt og entydigt. Men undersøgelsen giver dog nogle antydninger og ”fingerpeg” vedrørende tendenser blandt unge på § 94-boformerne. Desuden har vi i behandlingen af det kvantitative materiale inddraget kvalitative data, der understøtter de kvantitative resultater. Hermed øges pålideligheden af de kvantitative resultater.

1.3.2. Interviews

Den kvalitative delundersøgelse har primært skullet uddybe og supplere de kvantitative resultater. Målet har derigennem været at skabe mulighed for at lade de forskellige datakilder komme i dialog og berige hinanden.

Interviewene har skullet bidrage med til at afdække den kommunale praksis på området, det vil sige, interviewene har skullet være med til at skaffe specifik viden om kommunernes visioner, organisering og konkrete handlinger i forhold til gruppen af udsatte unge.

Interviewundersøgelsen har omfattet henholdsvis:

- interview af unge (tretten personlige interview)
- interview med medarbejdere og ledelsesrepræsentanter i de kommunale forvaltninger (ni personlige interview)
- fokusgruppeinterview med socialrådgivere på § 94-boformerne
- fokusgruppeinterview med socialrådgivere i Kriminalforsorgen
- telefoninterview med medarbejdere på § 94-boformerne

1.3.2.1. Interview med de unge

I forbindelse med spørgeskemaundersøgelsen har de unge skriftligt skullet tilkendegive, hvorvidt de ville deltage i et efterfølgende interview. Der har derfor været et sammenfald mellem de unge, der har deltaget i spørgeskemaundersøgelse og interviewundersøgelse.

28 personer gav skriftligt tilsagn om at deltage og blev efterfølgende kontaktede telefonisk for at få en sikkerhed for, at tilsagnet stod ved magt. Flere var imidlertid flyttet enten til en anden § 94-boform eller havde fået egen bolig, så det komplicerede og forlængede udpegningen af interviewpersonerne.

De unge modtog forud for interviewet en informationsskrivelse om undersøgelsens formål og hovedoverskrifter, på hvilke emner der ville blive berørt i interviewet.

Der var tre personer, der havde fortrudt deres oprindelige tilsagn, men ingen annullerede deres tilsagn efter at have modtaget informationsskrivelsen.

Interviewene med de unge har for hovedpartens vedkommende fundet sted på boformerne. I tilfælde af, at de unge har været flyttet, er interviewet foregået i deres nuværende bolig eller i lokaler på VFC Socialt Udsatte.

De unge blev umiddelbart inden interviewet mundtligt informeret om baggrund, formål og det videre arbejde med undersøgelsen, og de har samtidig haft mulighed for at stille spørgsmål. Derudover er de mundtligt blevet orienteret om regler og procedurer omkring tavshedspligt og anonymisering.

Interviewene har taget udgangspunkt i en struktureret interviewguide og har varet fra mellem ½ time og 1½ time.

Interviewpersonerne er valgt ud fra hensyn til geografisk spredning og repræsentativitet i forhold til køn.

1.3.2.2. Interview med ledelsespersoner og medarbejdere i kommunerne

I undersøgelsesfasen har vi haft et ønske om kontinuitet og sammenhæng mellem den unges egen oplevelse af de kommunale tilbud, journalmaterialets oplysninger og ledelsesrepræsentanters oplevelse og vurdering af den kommunale praksis på området. Vi har derfor i første omgang kontaktet ledelsespersoner i de interviewedes seneste opholdskommuner og bedt om et interview vedrørende:

- de overordnede visioner og mål for den kommunale indsats overfor udsatte unge
- organiseringen af ungeindsatsen
- støtte og behandlingstilbud til ungegruppen
- indholdet i de konkrete aktiveringstilbud
- specielle indsatser overfor udsatte unge

Det viste sig imidlertid svært at få aftaler med ledelsesrepræsentanter fra netop de opholdskommuner, som de unge havde opgivet. I stedet valgte vi at sende en skriftlig forespørgsel ud til 15 repræsentativt udvalgte kommuner, hvori vi kortfattet oplyste om undersøgelsen og præciserede, hvilken viden vi efterlyste, og heraf meldte syv kommuner tilbage, at de ønskede at levere viden til undersøgelsen.

Vores generelle erfaring har været, at det har været svært at få kommunerne i tale. Flere kommuner har meddelt, at de på grund af arbejdsbelastninger i forbindelse med kommunalreformen ikke har kunnet afse tid til interview. Flere kommuner er efterfølgende blevet kontaktet, fordi de i første omgang ikke har reageret på vores henvendelse, og her har svaret ofte været afvisende, idet der er henvist til et stort arbejdspress o. lign.

En anden årsag til, at det har været svært at få kommunerne i tale, er muligvis også en skepsis og en reservation overfor ”at blive kigget i kortene”. Det er vores oplevelse, at kommunerne generelt er forbeholdne med at indgå i undersøgelser af denne karakter.

Vi har været interesserede i en kommunal tilbagemelding på, i hvor vid udstrækning man benytter sig af at fastholde de unge i hjælpeforanstaltninger ud over det 18. år, og netop i forhold til dette spørgsmål har det været svært at få kommunerne til at komme med generelle udmeldinger, som har kunnet sikre en pålidelig belysning af spørgsmålet.

Samtlige kommuner er sikret anonymitet i undersøgelsen.

I undersøgelsen har vi valgt tre casebeskrivelser af kommunernes visioner, organisering og praksis overfor udsatte unge. Forud for undersøgelsen havde vi påregnet en beskrivelse af syv udvalgte kommuner, men her har kommunernes villighed til at medvirke igen haft indflydelse.

Følgende kommunale niveau og forvaltningsenheder har været repræsenteret:

- Leder i arbejdsmarkedsafdelingen
- Fagchef i kontanthjælpsafsnittet
- Leder i kontanthjælpsafdelingen
- Arbejdsmarkedskoordinator
- Leder i voksenafdelingen
- Konsulent i voksengruppen
- Projektleder på ungeprojekt
- Socialrådgiver i kontanthjælpsgruppe
- Socialrådgiver i arbejdsmarkedsafdeling
- Socialrådgiver i aktiveringsgruppe

De kommunale interviewpersoner er udvalgt ud fra hensynet til at dække spektret af kommunale forvaltninger, der har en aktie i forhold til indsatsen overfor udsatte unge.

1.3.2.3. Fokusgruppeinterview med socialrådgivere på § 94 boformerne

I undersøgelsesforløbet har vi valgt at trække på den viden, socialrådgiverne på § 94-boformerne besidder i forhold til den kommunale praksis overfor unge, der har ophold på boformerne. Dette skyldes bl.a. det faktum, at det har været svært at få kommunerne i tale.

Interviewene er gennemført som telefoninterview og et gruppeinterview.

I forbindelse med at *Foreningen af Socialrådgivere på § 94-boformerne* havde årsmøde i Kerteminde, fik vi lov til at give en orientering om undersøgelsen, og samtidig trak vi på deres viden om ungegruppen og deres oplevelse af den kommunale indsats.

Vores dialog med socialrådgiverne tog udgangspunkt i en tematiseret interviewguide og foregik i en dialog mellem to konsulenter fra VFC Socialt Udsatte og 22 socialrådgivere.

1.3.2.4. Fokusgruppeinterview med medarbejdere fra Kriminalforsorgen

Med henblik på at få viden om de unge i fængslerne kontaktede vi socialrådgivergruppen på Horsens Statsfængsel og Ringe Statsfængsel.

Vi gennemførte i foråret 2006 et fokusgruppeinterview med syv socialrådgivere på Horsens Statsfængsel, og igen tog interviewet udgangspunkt i en tematiseret interviewguide.

For at få en mere specifik viden om specielt ungegruppen i fængslerne og udslusningen valgte vi samtidig at tage kontakt til Ringe Statsfængsel, som hovedsageligt rummer unge. Vores data baserer sig derfor også på interview med en socialfaglig konsulent tilknyttet stedet.

1.3.2.4. Telefoninterview med medarbejdere på § 94 boformer

Blandt andet, fordi det har været svært at få kommunerne i tale, har vi i undersøgelsesprocessen vurderet, at det var vigtigt at få indsigt i den viden og de erfaringer, som medarbejderne på § 94-boformerne sidder inde med.

Der er derfor indhentet telefoninterview med fire medarbejdere på udvalgte boformer i landet.

Konkret har vi ønsket viden om det generelle samarbejde med kommunerne og medarbejdernes oplevelse af den kommunale indsats.

1.3.3. Journaler

Der er indhentet journaler fra 42 sagsforløb i kommunerne på baggrund af fuldmagter fra unge, der har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen.

Journalerne er gennemlæst og tematiseret, og de har sammen med de kvalitative interview dannet baggrund for en beskrivelse af den kommunale indsats.

2. Hvem er de unge på § 94 boformerne?

2.1. Indledende bemærkninger

Som nævnt i afsnit 1.3.1. har vi modtaget svarkemaer fra 96 unge, hvilket betyder en forholdsvis lav svarprocent. Dette medfører, at der ikke kan drages meget ”håndfaste” og endegyldige konklusioner vedrørende hele undersøgelsespopulationen. I behandlingen af de enkelte temaer er resultater fra de kvalitative interviews inddraget, hvilket har til formål at kvalificere og nuancere talmaterialet. Kapitlet skulle derfor gerne bidrage til, at man kan få en fornemmelse og nogle tendenser på de karakteristika, der gælder for de unge på § 94-boformerne.

Kapitlet er bygget op om otte temaer med hver sit afsnit. Disse temaer er:

- Køn, alder og statsborgerskab
- Uddannelse
- Bolig og bopælskommune
- De unges erfaringer på arbejdsmarkedet
- De unges forsørgelsesgrundlag og gæld
- Kriminalitet
- Psykiatriske lidelser
- Misbrug

Denne fremstillingsform er valgt for at kunne præsentere resultaterne på en struktureret og overskuelig måde. Men, som det vil fremgå, kan man ikke behandle de unges karakteristika på disse parametre isoleret, idet de på mange måder gensidigt påvirker hinanden. Eksempelvis kan antallet af de unges flytninger til mange bopælskommuner have haft en betydning for deres skoleforløb og misbrug mv.

Som nævnt i afsnit 1.3.1. vil en særkørsel fra Ankestyrelsens Årsstatistik 2005 i nogen udstrækning blive benyttet til sammenligninger med respondenternes svar i denne undersøgelse. Endvidere benyttes Ankestyrelsens statistik 2004, som er den senest offentliggjorte statistik. Det skal bemærkes, at den ikke er helt sammenlignelig med data i denne undersøgelse, da de omhandler data for to forskellige år. Men der er dog en forventning om at data ikke har ændret sig radikalt i de to år, hvorfor sammenligningerne godt kan forsvares.

Endelig skal det påpeges, at respondenterne har et vist partielt bortfald (ubesvarede enkeltspørgsmål i spørgeskemaet), når det gælder spørgsmål om misbrug og omfanget af misbrug. Som berørt i afsnit 1.3.1. kunne det hænge sammen med, at spørgsmål af denne type er meget personfølsomme, det er spørgsmål, som mange unge ikke har lyst til at svare på. Desuden kan dette partielle bortfald være begrundet i – trods anonymiseringen af besvarelsenerne – at indtagelse af stoffer er forbudt og bortvisningsgrund på nogle § 94- boformer.

2.2. Køn, alder og statsborgerskab

Respondenternes kønsfordeling er, som det ses af tabel 2.2.1. således at kvinderne udgør 42 % mens mændene udgør 58 %. Dette stemmer nogenlunde overens med de tal, som vi har fra Ankestyrelsen,⁵ hvor kønsfordelingen blandt de unge i 2005 er henholdsvis 39 % og 61 %.

Tabel 2.2.1. Respondenternes alders- og kønsfordeling

Alder / Køn	Mand	Kvinde	Total
	Antal (totalprocent)		
18-19 år	6 (6)	7 (7)	13 (14)
20-21 år	12 (12)	11 (11,5)	23 (24)
22-23 år	20 (21)	11 (11,5)	31 (32)
24-25 år	18 (19)	11 (11,5)	29 (30)
Total	56 (58)	40 (42)	96 (100)

I Tabel 2.2.1. ses fordelingen af respondenternes køn og alder. De numeriske værdier angiver antallet af respondenter, og de procentuelle værdier angiver i den enkelte celle den relative værdi i forhold til det samlede antal respondenter.

Hvis man ser på Kønsfordelingen blandt alle indskrevne på § 94 i 2004 i Ankestyrelsens Årsstatistik 2004 (*Brugere af botilbud efter servicelovens § 94*. Årsstatistik 2004: 22), udgør andelen af kvinder 26 %, mens mændene udgør 74 %. Når man i samme statistik ser på kønsfordelingen blandt de 18 – 29 årige udgør andelen af kvinder og mænd henholdsvis 35 % og 65 %.

Tallene fra Ankestyrelsen peger således i samme retning som tallene i denne undersøgelse; nemlig, at der er en forholdsvis større andel af kvinder blandt de unge sammenlignet med kønsfordelingen blandt alle indskrevne beboere på § 94-boformerne.

Med hensyn til respondenternes aldersfordeling ses det af tabel 2.2.1., at hovedparten af respondenterne fordeler sig i aldersgrupperne 22-23 år og 24-25 år. Det er dog værd at bemærke, at der er flere kvinder blandt de helt unge (18-19 år) samt næsten lige så mange kvinder som mænd blandt de 20-21-årige. Af tabel 2.2.2. fremgår det, at kvinderne udgør lidt over halvdelen af de 18-19 årige, samt lidt under halvdelen af de 20-21 årige. Dette skal ses i lyset af, at kvinderne samlet set kun udgør 42 % af respondenterne. En relativ større andel af kvinderne er altså placeret i de yngre årgange.

⁵ Særkørsel fra Ankestyrelsens Årsstatistik 2005 (som endnu ikke er offentliggjort), *Brugere af botilbud efter servicelovens § 94*. Årsstatistik, 2005.

Tabel 2.2.2. Respondenternes alders- og kønsfordeling

Alder / Køn	Mand	Kvinde	Total
	Antal (rækkeprocent)		Antal (rækkeprocent)
18-19 år	6 (46)	7 (54)	13 (100)
20-21 år	12 (52)	11 (48)	23 (100)
22-23 år	20 (65)	11 (35)	31 (100)
24-25 år	18 (62)	11 (38)	29 (100)
Total	56 (58)	40 (42)	96 (100)

I Tabel 2.2.2. ses fordelingen af respondenternes køn og alder. De numeriske værdier angiver antallet af respondenter, og de procentuelle værdier (rækkeprocenten) fordelingen af mænd og kvinder inden for de enkelte alderskategorier.

Det er en almen opfattelse, at personer som indskrives på § 94-boformer primært er mænd, hvilket også ses af Ankestyrelsens statistik, hvor kvinderne samlet set udgør en fjerdedel (jf. ovenfor). Men som det er påvist her, kommer man, når det gælder de unge – og særligt de helt unge – tæt på en ligelig fordeling mellem mænd og kvinder.

Af de returnerede spørgeskemaer ses endvidere at 27, svarende til en fjerdedel, af respondenterne har børn. Det er fortrinsvis de kvindelige respondenter, der har børn. Mens andelen af mænd, der har børn, udgør en ottendedel, er det knap halvdelen af de kvindelige respondenter, som har børn. Såvel de kvindelige som mandlige respondenter med børn er aldersmæssigt jævnt fordelt fra 20-25 år.

Langt hovedparten af respondenterne (81 %) oplyser at have dansk statsborgerskab. En andel på 13 % oplyser at have et andet statsborgerskab end dansk eller fra EU/Norden. Sammenligner man med Ankestyrelsens Årsstatistik (*Brugere af botilbud efter servicelovens § 94. Årsstatistik 2004: 22*), er andelen med dansk statsborgerskab 79 %. I Ankestyrelsens statistik udgør andelen med ”andet” statsborgerskab dog kun 4 %, men samtidig er der en forholdsvis stor andel (19 %), som ikke har oplyst statsborgerskab.

Der er ikke konstateret nævneværdige alders- og kønsforskelle blandt respondenternes angivelse af statsborgerskab, bortset fra at lidt flere kvinder end mænd har ”andet” statsborgerskab.

Det fremhæves ofte, at unge med anden etnisk baggrund er blandt de unge, der ”fylder” på boformerne (jf. bl.a. forordet). Denne undersøgelses data – såvel de kvalitative som kvantitative – antyder dog ikke, at der er særlige forhold eller særlige problemområder knyttet til unge med anden etnisk baggrund. Der betyder ikke, at disse problemområder ikke eksisterer, men blot at der i denne undersøgelse ikke er fundet dokumentation herfor.

2.3. Uddannelse

Det fremgår af tabel 2.3.1. at 22 af de unge svarende til knap en fjerdedel af respondenterne har folkeskolens 8. klasse (eller tidligere) som senest afsluttede uddannelsesforløb. Halvdelen af de unge har folkeskolens 9. eller 10. klasse som senest afsluttede uddannelsesforløb. Endvidere ses, at ca. en tiendedel har en erhvervsfaglig uddannelse, mens et fåtal har henholdsvis en gymnasial uddannelse og en kort videregående uddannelse.

Tabel 2.3.1. Respondenternes uddannelsesnivea fordelt på køn

Uddannelsesnivea	Mand	Kvinde	Total
	Antal (totalprocent)		
Folkeskolen (8. klasse eller tidligere)	13 (14)	9 (10)	22 (24)
Folkeskolen (9. eller 10. klasse)	31 (33)	17 (18)	48 (51)
Gymnasial uddannelse (HF, HHX, HTX med flere)		4 (4)	4 (4)
Erhvervsfaglig uddannelse (eks. håndværk)	7 (8)	2 (2)	9 (10)
Kort videregående uddannelse (1-2 år)	1 (1)	4 (4)	5 (5)
Andet	3 (3)	3 (3)	6 (6)
Total	55 (59)	39 (41)	94 (100)

I Tabel 2.3.1. ses fordelingen af respondenternes køn og uddannelsesnivea. De numeriske værdier angiver antallet af respondenter, og de procentuelle værdier angiver i den enkelte celle den relative værdi i forhold til det samlede antal respondenter.

I tabel 2.3.2. illustreres, hvorledes respondenternes uddannelsesnivea fordeler sig på køn, og hvordan de to køn hver især fordeler sig i forhold til uddannelsesnivea.⁶

Tabellen illustrerer, at der på nogle uddannelseskategorier kan konstateres kønsforskelle. Af rækkeprocenten fremgår således, at hovedparten af dem der har en erhvervsfaglig uddannelse er mænd (mere end tre fjerdedele), mens det næsten kun er kvinder, der har en kort videregående uddannelse, og udelukkende kvinder, der har en gymnasial uddannelse.

Kolonneprocenten viser på den anden side, at hovedparten af begge køn maksimalt har afsluttet folkeskolens 9. eller 10. klasse. For de mandlige respondenter er det mere end tre fjerdedele (24 +56), mens det for de kvindelige respondenter er mere end to tredjedele (23+44).

Der er ikke identificeret nogen nævneværdige forskelle i de enkelte alderskategorier, når det gælder uddannelsesnivea, bortset fra at det kun er de ældste (24-25 årige) kvindelige respondenter, som har en gymnasial uddannelse.

⁶ Tabel 2.3.2 er identisk med tabel 2.3.1. I førstnævnte er totalprocenten udeladt, mens tabellen i stedet har angivelse af rækkeprocent og kolonneprocent (se i øvrigt forklaring under tabellen).

Tabel 2.3.2. Respondenternes uddannelsesniveau fordelt på køn

Uddannelsesniveau	Mand	Kvinde	Total antal
	Antal (rækkepct. / kolonnepct.)		
Folkeskolen (8. klasse eller tidligere)	13 (59/24)	9 (41/23)	22
Folkeskolen (9. eller 10. klasse)	31 (65/56)	17 (35/44)	48
Gymnasial uddannelse (HF, HHX, HTX med flere)		4 (100/10)	4
Erhvervsfaglig uddannelse (eks. håndværk)	7 (78/13)	2 (22/5)	9
Kort videregående uddannelse (1-2 år)	1 (20/2)	4 (80/10)	5
Andet	3 (50/5)	3 (50/8)	6
Total antal	55	39	94

I Tabel 2.3.2. ses fordelingen af respondenternes køn og uddannelsesniveau. De numeriske værdier angiver antallet af respondenter, og rækkeprocenten angiver fordelingen af mænd og kvinder inden for de enkelte uddannelseskategorier. Kolonneprocenten angiver hvordan kønnene – hver især – fordeler sig på de forskellige uddannelsesniveauer.

I spørgeskemaundersøgelsen er de unge endvidere blevet spurgt om, hvorvidt de ønsker at påbegynde en eller anden form for uddannelse. Ca. to tredjedele af respondenterne oplyser, at de ønsker at påbegynde en uddannelse, mens der i den sidste tredjedel er en nogenlunde ligelig fordeling mellem unge, der ikke ønsker at påbegynde en uddannelse, og de unge, der ikke ved, om de ønsker at påbegynde en uddannelse.

Der kan ikke konstateres nogen betydelig forskel mellem de mandlige og kvindelige respondenter med hensyn til, hvorvidt de ønsker at påbegynde en uddannelse eller ej. Hos begge køn er der altså to tredjedele, der er motiveret for uddannelse. Af tabel 2.3.3. kan der konstateres nogen forskel med hensyn til, hvilke uddannelser respondenterne ønsker. De mandlige respondenter ønsker i højere grad at få en erhvervsfaglig uddannelse, mens de kvindelige respondenter i højere grad vælger social- og sundhedsuddannelser. Herved adskiller undersøgelsens udsatte unge sig vel ikke i nævneværdig grad fra den kønsfordeling, der gælder blandt unges uddannelsesvalg i almindelighed.

Når det gælder folkeskolens afgangseksamen samt ungdomsuddannelserne, er det respondenter af begge køn, der udtrykker ønske om at påbegynde disse.

Tabel 2.3.3. Type af uddannelse, der ønskes påbegyndt fordelt på køn

Uddannelsestype	Mand	Kvinde	Total
	Antal		
Folkeskolens 8. 9. eller 10. klasse	2	5	7
Ungdomsuddannelse	5	6	11
Håndværker	9	0	9
Restauration	3	2	5
Social- og sundhedsområdet (pædagog, SOS og lign.)	3	9	12
Universitetet	1	2	3
Andet	7	3	10
Ved ikke	5	0	5
Total	35	27	62

Dette afsnit viser altså, at tre fjerdedele af respondenterne i undersøgelsen ikke har et afsluttet uddannelsesforløb udover folkeskolen, hvilket ikke er overraskende, når man sammenholder med de oplysninger, vi har fået fra de unge i de kvalitative interviews. De fleste af de unge, der blev interviewet oplyser, at de har haft en mindre vellykket skolegang og heller ikke senere i uddannelsessystemet har haft oplevelsen af succes. De unge betegner sig som henholdsvis ballademagere eller generte og isolerede under deres skolegang. Og at de endvidere både fagligt og socialt har haft problemer med at honorere de krav, der blev stillet. Nogle nævner, at de har haft oplevelsen af, at ”de kunne seje deres egen sø”, at der var givet op over for dem fra skolesystemets side. Andre oplyser, at de altid har haft koncentrationsbesvær, og at der allerede i folkeskolen har været iværksat særlige foranstaltninger for dem.

Flere af de unge, der er blevet interviewet, har senere forsøgt at forbedre deres grundskole og påbegynde egentlige uddannelsesforløb. For enkelte har det været vellykket og en succesoplevelse, for andre en gentagelse af tidligere erfaringer med u gennemførte forløb.

Når man medtænker de ret entydige dårlige oplevelser, de unge i undersøgelsen har haft med skole- og uddannelsessystemet, er der til trods herfor en ret stor andel, der er motiveret og har ønske om at påbegynde en uddannelse. Men stadigvæk er der en forholdsvis stor andel, der enten ikke ønsker eller er usikre på, om de ønsker at påbegynde en uddannelse. En af de unge siger i den forbindelse:

”Jeg tør simpelthen ikke at begynde på en ny uddannelse, fordi jeg har afbrudt så mange forløb og ikke vil give mig selv endnu et nederlag”.

2.4. Bolig og bopælskommune

Selvom der i de senere år har været etableret flere ungeprojekter finansieret af satspuljemidler, så er der på nogle boformer en erkendelse af, at tilbudene på boformerne traditionelt ikke har været målrettet udsatte unge (jf. forordet, interviews med socialrådgivere på § 94 boformerne). Faktum er imidlertid også, at de fleste indskrevne personer på boformerne er mænd i alderen 30-60 år. Boformerne kan derfor have et incitament til at indrette indholdet i botilbuddet efter denne målgruppe. Det betyder imidlertid, at disse boformer kan have svært ved at honorere de behov og forventninger, som de unge har til et sådant ophold.⁷

På nogle boformer er der da også en opfattelse af, at unges ophold på boformerne bør ske som en akut nødløsning, og at det ikke er en optimal løsning på længere sigt. Udsagn fra et par af de kommuner (jf. kapitel 4) vi har talt med i undersøgelsen deler denne opfattelse. Blandt andet nævnes det, at visitering af unge til en § 94-boform kun bør ske som en nødløsning, når andre muligheder synes udtømte.

Hvis disse holdninger afspejler den virkelighed, der gælder for de udsatte unge, kunne man formode, at andelen af gengangere på boformerne var begrænset. Af tabel 2.4.1. fremgår det dog, at mere end en tredjedel af respondenterne tidligere har haft et eller flere ophold på en § 94-boform. Selvom hovedparten af de respondenter, der tidligere har haft ophold på en § 94-boform kun har haft ét tidligere ophold, så er der imidlertid en tiendedel, af respondenterne, der har haft tre eller flere tidligere ophold bag sig.

Tabel 2.4.1. Antal tidligere ophold på § 94 boformer fordelt på køn

Antal tidligere ophold på § 94 boformer	Mand	Kvinde	Total
	Antal		
Ingen tidligere ophold	28	30	58
1 tidligere ophold	17	4	21
2 tidligere ophold	5	1	6
3 tidligere ophold	5	4	9
Total	55	39	94

Tabellen viser desuden, at det i højere grad er de mandlige respondenter, der tidligere har haft ophold på en boform. For de mandlige respondenter gælder det for halvdelen, mens det for de kvindelige respondenter kun gælder for en fjerdedel.

Med hensyn til varigheden af boformsopholdet på svartidspunktet kan man af tabel 2.4.2. se, at ca. en tredjedel har været indskrevet mindre end en måned. En fjerdedel af respondenterne har haft en opholdsvarighed på mellem en og to måneder, mens samme andel har angivet en opholdsvarighed på mellem to og fire måneder. Det vil sige, at halvdelen af respondenterne på svar-

⁷ Det skal dog modificerende påpeges, at der er forskelle blandt boformerne. Nogle boformer har mere erfaring end andre med de unge – det gælder ikke mindst de boformer, som har deciderede ungeprojekter mv.

tidspunktet har opholdt sig på boformen i intervallet 1-4 måneder. En andel på 15 % har angivet en opholdslængde på mere end et halvt år.

Tabel 2.4.2. Opholdet varighed på nuværende boform fordelt på køn

Opholdsvarighed på nuværende boform	Mand	Kvinde	Total
	Antal		
Under en uge	5	5	10
7-14 dage	6	2	8
15-30 dage	6	10	16
31-60 dage	14	9	23
61-180 dage	17	7	24
Længere end 6 måneder	8	7	15
Total	56	40	96

Til sammenligning kan man af Ankestyrelsens Årsstatistik 2004 (*Brugere af botilbud efter servicelovens § 94. Årsstatistik 2004: 17*) se, at fordelingen i herværende undersøgelse ikke er meget forskellig fra den samlede opgørelse over alle indskrevne brugere i 2004. I Ankestyrelsens statistik var der således en fjerdedel med en opholdslængde på mindre end en måned og en tredjedel med en opholdslængde på tre måneder eller længere. En andel på 12 % opholdt sig på boformen hele året. Når det gælder respondenternes boligtype umiddelbart inden indskrivning til deres ophold på svartidspunktet, kan man af tabel 2.4.3. se, at en tredjedel boede i egen bolig og en tredjedel boede hos familie og venner. Ca. en tiendedel kom direkte fra ”gaden”, og samme andel kom fra et andet boformstilbud. Af tabellen kan man desuden se, at der er forskel på de mandlige og de kvindelige respondenter bopælstype inden indskrivning. Mens halvdelen af de kvindelige respondenter boede hos familie og venner inden indskrivningen, var denne andel hos de mandlige respondenter kun en fjerdedel. Endvidere er de mandlige respondenter overrepræsenteret blandt de, der kom fra ”gaden” eller et andet boformstilbud.

Man skal selvfølgelig være varsom med ikke at overfortolke respondenternes svar, ikke mindst når man tager i betragtning, at talmaterialet er spinkelt. Men en mulig forklaring på, at de kvindelige respondenter såvel relativt som i absolutte tal i højere grad boede hos familie og venner inden indskrivning, kan være, at, de kvindelige respondenter har været bedre i stand til at fastholde og bevare familie- og venskabsmæssige netværk, med den konsekvens, at de i mindre grad har været nødt til at bo på ”gaden” eller benytte andre botilbud inden indskrivningen. Denne mulige forklaring kan dog også vendes om: at de ikke længere har bedre fastholdelse af deres netværk eftersom de nu er indskrevet på en § 94 boform.

Tabel 2.4.3. Bopælstype inden ophold på nuværende boform fordelt på køn

Bopælstype	Mand	Kvinde	Total
	Antal		
Egen bolig	19	13	32
Familiepleje	1	0	1
Ungdomspension	1	1	2
Familie/venner	16	18	34
Herberg/pensionat/forsorgshjem	7	4	11
Gaden/ingen bolig	8	2	10
Andet	4	2	6
Total	56	40	96

Flere af de socialrådgivere, vi har talt med i forbindelse med undersøgelsen, har påpeget at de unge, som de møder på boformen, ofte er karakteriseret ved rodløshed og ustabile opvækstbetin- gelser - blandt andet i form af mange flytninger og skoleskift. Tabel 2.4.4. viser, hvor mange bo- pælskommuner respondenterne har haft. Af tabellen fremgår, at en fjerdedel altid har boet i samme kommune, og at en tredjedel af respondenterne har haft mellem én og to tidligere bo- pælskommuner. Samtidig ses det, at en forholdsvis stor gruppe (en fjerdedel) af respondenterne har haft mindst fem tidligere bopælskommuner.

Tabel 2.4.4. Antal tidligere bopælskommuner fordelt på køn

Antal bopælskommuner	Mand	Kvinde	Total
	Antal		
Altid boet i samme kommune	14	10	24
1 tidligere bopælskommune	15	5	20
2 tidligere bopælskommuner	9	6	15
3 tidligere bopælskommuner	3	3	6
4 tidligere bopælskommuner	3	6	9
5 tidligere bopælskommuner	12	10	22
Total	56	40	96

At en del af de unge har haft et ret omflakkende liv, er i overensstemmelse med de oplysninger, vi har fået i de kvalitative interviews med de unge. Flere påpeger således, at de har haft en opvækst med mange flytninger og skoleskift, hvilket har bevirket en manglende kontinuitet i deres op- vækst. En af de unge beretter således om, at hun indtil det ottende skoleår flyttede og skiftede skole fem gange.

”Der har altid været sådan lidt meget rod i min familie, og min mor og far har aldrig været sammen. (...)Jeg boede hos min mor fra jeg var lille til jeg var to år gammel, og så ville min far have forældremyndigheden, og det fik han så. Så boede mig og min bror hos min far til vi var 12-13 år gamle. Når man er de der 12-13 år, er det noget med, at man selv må vælge, hvor man vil bo, men et år inden jeg selv måtte vælge, kunne jeg ikke tage det mere og valgte derfor at flytte hjem til min mor. (...) Jeg nåede dog kun at bo der i lidt under et år. Og så flyttede vi tilbage til (bynavn), og så gik jeg i skole der, og så kom jeg på efterskole”.

Om sin beslutning, om at tage på efterskole kort tid efter hun var begyndt på en ny skole, hvor hun følte sig isoleret og mobbet, siger hun:

”Det var både mit ønske og min mors ønske. For at jeg kunne komme lidt væk og prøve at få nogle venner og noget mere selvtillid”.

Interviewpersonen betegner selv opholdet på efterskolen som rigtig godt for hende i de to år, hun gik der.

”Der gik jeg så i to år og så stoppede vi jo. Jeg kan faktisk ikke huske, hvorfor jeg ikke flyttede hjem til min mor, men det ville jeg åbenbart ikke. Så jeg flyttede hjem til min stedfar – min lille-søsters far. (...) Nej, jeg havde aldrig boet hos ham før. Han havde en 3-værelses lejlighed i (bynavn) (...) min storebror havde også boet hos ham et par gange før, og så besluttede jeg mig for at komme og bo der. Min stedfar er alkoholiker, så det er et meget dårligt miljø. Da jeg startede på efterskolen og mens jeg gik der, var jeg en meget sød pige, drak aldrig og røg ikke hash. Da jeg flyttede hjem til min stedfar, begyndte det at gå ned ad bakke, jeg kom ud i et dårligt miljø og snakkede med de forkerte mennesker”.

På spørgsmålet om, hvorvidt det var almindeligt, at der blev røget hash hos hendes stedfar, siger interviewpersonen:

”Ja, vi plejede at ryge sammen med ham. Det var faktisk ham, der lærte mig hvordan man gjorde”.

Interviewpersonen fortæller endvidere, at de mange flytninger og skoleskift gjorde hendes skolegang meget svær såvel socialt som fagligt. Eksempelvis havde hun svært ved at få venner og blev mobbet. På det faglige plan havde hun svært ved at koncentrere sig og kom ofte bagud med skolearbejdet.

I forlængelse af ovenstående peger flere af de unge, der blev interviewet, på, at de havde mange flytninger, hvilket gjorde det svært for dem at opbygge sociale netværk, ligesom det bevirkede en usammenhængende skoletid, der havde betydelige negative konsekvenser for deres faglige indlæring.

Selvom respondenternes besvarelse af spørgeskemaet samt de kvalitative interviews i dette kapitel præsenteres i selvstændige afsnit i forhold til uddannelse, bopæl, misbrugserfaringer m.v., er det dog værd at bemærke, at disse parametre selvfølgelig hænger sammen i forhold til de unges livssituation. Som ovenstående citater illustrerer, har det omflakkende liv, den pågældende unge kvinde beretter om, haft negative konsekvenser for såvel hendes skolegang som hendes hashmisbrug (selvom det givetvis ikke er de eneste faktorer, der har haft betydning herfor).

2.5. De unges erfaringer på arbejdsmarkedet

Som det fremgår senere i denne rapport, så er omdrejningspunktet i de kommunale hjælpeforanstaltninger i særlig grad centreret omkring arbejdsmarkedstilknytningen af de unge. Tilknytningen til arbejdsmarkedet betragtes således som en meget væsentlig indsats i bestræbelserne på at inkludere de udsatte unge.

I forbindelse med spørgeskemaundersøgelsen er de unge blevet bedt om at oplyse deres seneste jobtype, og respondenternes svar kan i den forbindelse synes lidt overraskende. I hvert fald er der i tabel 2.5.1. en forholdsvis stor andel på ca. to tredjedele, der har oplyst job på almindelige vilkår som deres seneste beskæftigelse. Selvom der er et partielt bortfald på besvarelsen af dette spørgsmål på tretten unge, er andelen af respondenter, der har angivet aktiveringsprojekter og job med løntilskud mindre end forventet.

Tabel 2.5.1. Type af job ved seneste beskæftigelse fordelt på køn

Jobtype	Mand	Kvinde	Total
	Antal		
Job på almindelige vilkår	33	27	60
Job med løntilskud	2	0	2
Aktiveringsprojekt	10	7	17
Andet	4	0	4
Total (antal)	49	34	83

En vis forsigtighed bør dog tillægges disse tal. Selvom tabellen således antyder, at en forholdsvis stor andel af respondenterne har haft en tilknytning til det ordinære arbejdsmarked, så indgår de unge, som eksempelvis har suppleret deres SU med fritidsjob ligeledes her. Som det fremgår nedenfor og i øvrigt også af de kvalitative interviews, har de unges erfaringer på det ordinære arbejdsmarked været karakteriseret ved en meget sporadisk tilknytning.

Af tabel 2.5.2 fremgår det, inden for hvilke områder respondenterne har været beskæftiget. Som tabellen viser, er det i særlig grad inden for byggebranchen, servicesektoren og omsorgssektoren, at respondenterne har været beskæftiget. Ikke overraskende er de mandlige respondenter overrepræsenteret blandt de respondenter, der har været beskæftiget som ufaglærte i byggebranchen, mens de kvindelige respondenter er overrepræsenteret inden for social- og sundhedsområdet.

Tabel 2.5.2. Seneste beskæftigelse på arbejdsmarkedet fordelt på køn

Seneste beskæftigelse	Mand	Kvinde	Total
	Antal		
Faglært Håndværker	5	1	6
Ufaglært arbejder	17	2	19
Social og sundhed (pædagogmedhj., SOS el. lign.)	2	11	13
Restauration, kantine, hotel	6	8	14
Butik	1	8	9
Rengøring	5	2	7
Projekter (kommunale el. lign.)	3	1	4
Andet	10	4	14
Total	49	37	86

Sammen med de kvalitative undersøgelser viser spørgeskemaundersøgelsen, at respondenternes beskæftigelse inden for disse områder primært har været som ufaglærte, hvilket selvfølgelig hænger sammen med deres uddannelsesniveau der, som påvist i afsnit 2.3., er temmelig beskedent.

På baggrund af de kvalitative interviews må respondenternes tilknytning til arbejdsmarkedet betegnes som forholdsvis sporadisk. Flere af de unge oplever, at de ikke kan honorere de krav, der stilles til dem på arbejdspladserne, hvorfor de unge hurtigt finder noget nyt.. Af tabel 2.5.3. fremgår det således også, at den overvejende del af respondenterne i deres seneste ansættelsesforhold ikke har været ansat udover et halvt år.

Tabel 2.5.3. Ansættelseslængde ved seneste beskæftigelse på arbejdsmarkedet fordelt på køn

Ansættelseslængde	Mand	Kvinde	Total
	Antal		
Mindre end en måned	2	2	4
1-6 måneder	27	21	48
7-12 måneder	7	4	11
13-24 måneder	5	4	9
Mere end 2 år	0	2	2
Stadig ansat	0	1	1
Total	41	34	75

2.6. De unges forsørgelsesgrundlag og gæld

I afsnit 2.5. fremføres, at der er en overraskende stor andel af respondenterne, som har oplyst, at de havde job på almindelige vilkår som deres seneste beskæftigelse. Når det gælder respondenternes nuværende indtægtskilde, må billedet siges at være ændret radikalt. Af tabel 2.6.1. fremgår det, at kun en begrænset andel har lønindkomst som deres væsentligste indtægtskilde, mens den overvejende del (to tredjedele) har kontanthjælp som deres væsentligste indtægtskilde. I ”andet” kategorien er samlet de respondenter, der har oplyst sygedagpenge, SU, m.v.

Tabel 2.6.1. Nuværende væsentligste indtægtskilde fordelt på køn

Indtægtskilde	Mand	Kvinde	Total
	Antal		
Lønindkomst	5	4	9
Kontanthjælp	42	25	67
Andet	8	11	19
Total	55	40	95

På hjemløseområdet tales der ofte om de negative konsekvenser, gæld har med hensyn til at fastholde udsatte i en marginaliseret position. I forbindelse med denne undersøgelse er det forsøgt klarlagt, hvorvidt gæld også er et problem, når det gælder de unge. I spørgeskemaundersøgelsen oplyser mere end tre fjerdedele af respondenterne, at de har gæld. Den overvejende del af disse oplyser, at de har gæld på mindre end 100.000 kr., mens en fjerdedel oplyser, at de har gæld på mere end 100.000 kr. Samtidig viser undersøgelsen, at der er en mindre overvægt af de mandlige respondenter, som har gæld. For mændene gælder desuden, at der er en ligelig fordeling mellem offentlig gæld og privat gæld, mens de kvindelige respondenter overvejende har privat gæld. I de kvalitative interviews var der en enkelt ung mand, som oplyste, at han havde privat gæld som skyldtes hashmisbrug. Blandt de øvrige interviewpersoner, (som havde gæld), var forklaringerne, at den private gæld var forbundet med gæld til familie og venner - og ikke ”stofgæld”.

2.7. Kriminalitet

Når det gælder kriminalitet, kan man af tabel 2.7.1. se, at lidt mere end en tredjedel af respondenterne er blevet dømt for lovovertrædelser. Samtidig kan man se, at der er et klart kønsaspekt, idet den langt overvejende del af de, som er blevet dømt, er mandlige respondenter. Mere end halvdelen af de mandlige respondenter har således fået dom i forbindelse med kriminalitet. Blandt de unge, der medvirkede i interviewdelen, var der to unge mænd, som oplyste, at de havde fået dom for berigelseskriminalitet. En enkelt nævnte vold som begrundelse for dommen.

Tabel 2.7.1. Andel, der har været dømt for lovovertrædelser

Andel, der har været dømt for lovovertrædelser	Mand	Kvinde	Total
	Antal		
Ja	32	6	38
Nej	24	32	56
Total	56	38	94

Halvdelen af de mandlige respondenter, som oplyser, at de har modtaget en dom, svarer samtidig, at de i forbindelse med deres dom eller domme har afsonet fængselsstraf. Ingen af de kvindelige respondenter med domme oplyser, at de har afsonet fængselsstraf.

For flere af de unge, som medvirkede i interviewdelen har kriminalitet spillet en vis rolle. De unge, som ikke selv har begået kriminalitet, oplyser således, at de har kriminalitet tæt inde på livet, fordi kriminalitet er en del af hverdagen i de miljøer, de færdes i.

2.7.1. Unge og fængslerne

Som nævnt ovenfor er der altså mere end en tredjedel af respondenterne (fortrinsvis unge mænd) i spørgeskemaundersøgelsen, der har modtaget en dom, hvoraf ca. halvdelen har afsonet fængselsstraf.

Samtidig har sideløbende undersøgelser omkring samarbejdet mellem Kriminalforsorgen og de sociale myndigheder (kommunerne) foretaget i VFC Socialt Udsatte regi⁸ øget vores opmærksomhed på, at der i de danske fængsler og i Den Frie Kriminalforsorg er en gruppe af unge, der frekventerer § 94-boformerne. Desuden er det også noget, vi hører fra boformsområdet generelt.

Samtidig tyder det på, at antallet af unge mellem 15 og 20 i de danske fængsler er stigende. Ifølge en opgørelse fra kriminalforsorgen i Norge indtager Danmark i nordisk sammenhæng en suveræn førsteplads, når det drejer sig om at sende unge i fængsel. I de danske fængsler er 1,1 ud af 1.000 indsatte mellem 15 og 20 år. I Sverige, Norge og Finland er det tilsvarende tal 0,3 ud af 1.000 indsatte. Baggrunden er, at der de senere år er sket flere stramninger i straffeloven, bl.a. er straffen for vold skærpet betydeligt, hvilket har medført, at mange unge mænd nu havner i fængsel for vold. Tidligere kostede dette en mindre sanktion (MetroXpress: 24.maj 2006).

I en undersøgelse fra 2003 om samarbejdet mellem kriminalforsorgen og de sociale myndigheder (Ramsbøl, 2003) påpeges nogle betydelige vanskeligheder i samarbejdet omkring organiseringen og koordineringen af indsatser ved overgangen fra fængsel til frihed.⁹

Af undersøgelsen (Ramsbøl, 2003: 7-9) fremgår det, at hverken de sociale myndigheder (kommunerne), kriminalforsorgens afdelinger eller fængsler/arresthuse finder samarbejdet ved løsladelse

⁸ Projekt *God sagsbehandling ved løsladelse*. Et projekt, som Videns- og Formidlingscentret for Socialt udsatte i øjeblikket gennemfører i samarbejde med Direktoratet for Kriminalforsorgen, som opfølgning på en undersøgelse fra 2003 om *Kriminalforsorgens og de sociale myndigheders samarbejde - om udmøntningen af De Vejledende Retningslinier for samarbejdet mellem Kriminalforsorgens institutioner og afdelinger og de sociale myndigheder*.

⁹ Undersøgelsen omhandler samarbejdet mellem de sociale myndigheder og kriminalforsorgens afdelinger og institutioner generelt, og altså ikke kun omkring udslusning af unge, der har afsonet fængselsstraf.

tilfredsstillende. I undersøgelsen udtrykkes der kritik af fængsler og arresthuse for manglende information og inddragelse i planlægningen af løsladelser, herunder i udarbejdelsen af planer. Også blandt de dømte eller tidligere dømte udtrykkes der utilfredshed med, at der ikke blev arbejdet mere omfattende med overgangen fra fængsel til frihed. Omvendt fremføres kritik af, at det er vanskeligt at fastholde kommunerne på handle- og betalingsforpligtigelser og svært at etablere dialog og samarbejde.

I forbindelse med herværende undersøgelse har der været talt med socialrådgivere fra to fængsler. De holdninger, der under disse interviews blev tilkendegivet, er, at der er sket et skred i den kommunale ansvarlighed overfor unge indsatte i forhold til tidligere. Blandt andet påpeges, at nogle kommuner betragter unge, der afsoner fængselsstraffe, som et anliggende, der udelukkende henhører under kriminalforsorgen, hvorfor de først går ind i den pågældende sag, når der foreligger en løsladelse.

Af kapitel 5 (case 2) fremgår netop en situation, hvor en ung mand efter endt afsoning henvises til en § 94-boform. Den kommunale sagsbehandler påpeger, at der generelt er tale om et boligproblem for personer, der har afsonet fængselsstraf.

”Det er et generelt problem, at mennesker der har været inde at afsoner har et boligproblem (...). Kun få kommuner går ind i en betaling af husleje i en afsoningsperiode og slet ikke, hvis det drejer sig om en længere periode, måske er vi blevet mere restriktive på dette område i forhold til tidligere?” (kommunal sagsbehandler).

Endvidere anfører den kommunale sagsbehandler, at den unge i afsoningsperioden i princippet er et anliggende for kriminalforsorgen.

”Idømmes unge en fængselsstraf, er ansvaret i den periode i princippet kriminalforsorgens, men vi er jo som myndighed stadigvæk på sidelinien og samarbejder med fængslet om handleplan og udløsningen, men under selve afsoningen er det typisk socialrådgiverne i fængslet, som har den daglige kontakt med de unge” (kommunal sagsbehandler).

En socialrådgiver i kriminalforsorgen påpeger endvidere, at der er en klar fornemmelse af, at kommunerne er hårdt spændt for.

”Det er vores oplevelse, at de kommunale økonomier er anstrengte, og at det derfor er svært at få økonomiske bevillinger igennem til enkeltudgifter som eksempelvis huslejebetaling under fængselsophold. (...) desuden er det svært at få nogle kommuner ind i en bevilling af behandlingsophold efter løsladelse samt at få tilsagn om betaling for afsoning efter § 78” (socialrådgiver i kriminalforsorgen).

I forlængelse af udtalelserne om knappe økonomiske ressourcer påpeger de interviewede socialrådgivere fra kriminalforsorgen, at de ligeledes i deres eget interne system mangler det økonomiske råderum til at kunne iværksætte fornuftige og fremadrettede foranstaltninger over for de unge under afsoning.

En ny bekendtgørelse om kommunernes pligt til at koordinere handleplaner med kriminalforsorgen for visse persongrupper (Bekendtgørelse nr. 81 af 9. februar 2006) betyder imidlertid, at der er fastlagt nye regler for samarbejdet omkring handleplaner. De socialrådgivere, vi har interviewet, udtrykker store forventninger til samarbejdet på baggrund af disse regler. Bekendtgørelsen betyder, at initiativet til koordinering af handleplaner påhviler kriminalforsorgen.

”Kommunen har ansvaret for at følge henvendelsen fra kriminalforsorgen op. Endvidere har kommunen ansvaret for, at kommunens handleplaner koordineres med kriminalforsorgen, og for løbende at sikre sig, at kommunens støtteforanstaltninger og indsatser i øvrigt koordineres med kriminalforsorgens tiltag, og at eventuelle andre relevante samarbejdspartnere inddrages i arbejdet” (§ 4 Bekendtgørelse om kommunernes pligt til at koordinere handleplaner med kriminalforsorgen for visse persongrupper).

2.8. Psykiatriske diagnoser

18 af de 96 respondenter har oplyst, at de lider af en diagnosticeret lidelse. Fire har dog ikke svaret på dette spørgsmål og ti respondenter ved ikke, om de lider af en diagnosticeret lidelse. Som det fremgår af tabel 2.8.1., er der relativt (der er jo flere mandlige end kvindelige respondenter) flere kvindelige respondenter, som oplyser, at de har en diagnosticeret psykiatrisk lidelse.

Tabel 2.8.1. Andel, der lider af en diagnosticeret psykisk lidelse

Andel, der lider af en diagnosticeret psykisk lidelse	Mand	Kvinde	Total
	Antal		
Ja	8	10	18
Nej	38	26	64
Ved ikke	9	1	10
Total	55	37	92

De fleste af de unge, vi interviewede, karakteriserede sig selv som psykisk skrøbelige med mange ”ar på sjælen”. Nogle af de unge – særligt de kvindelige interviewpersoner - oplyste endvidere om medicinering og indlæggelser.

En 20-årig kvinde fortæller således:

”Jeg blev smidt ud og havde ikke nogen steder at gå hen. Så måtte jeg ty tilbage til min kæreste, og det gik jo slet ikke. Så stod jeg der med alle mine ting og vidste ikke, hvor jeg skulle gøre af mig selv. Her (den nuværende boform) kunne de ikke have mig, fordi jeg havde min hund, og min mor var ude at rejse. Jeg blev sendt på natherberg i (bynavn) (...), og så blev jeg skide syg deroppe og blev så indlagt i Dianalund på den lukkede afdeling og var der i en periode på 3 måneder. Derefter kom jeg hertil og har så faktisk haft det godt lige siden. Først blev jeg faktisk kørt på (...) hospital, men der blev jeg ved med at gå oppefra. Jeg kan ikke rigtig selv huske det. Men så blev jeg tvangstilbageholdt og blev så indlagt på Dianalund”.

En anden kvinde på 25 år fortæller desuden, at hun som 18-årig blev diagnosticeret:

”I mine papirer står der angst, depressiv, spiseforstyrrelser, selvdestruktiv m.m. (...) Der, står også selvmordsforsøg”.

Kvinden oplyser, at hun ikke længere får medicin, men at hun fra det 18. år med mellemrum har været medicineret. De sidste par år har hun dog ikke fået medicin.

Overordnet peger de fleste af de unge, vi har talt med, på, at de har forskellige fysiske skavanker kombineret med forskellige sværhedsgrader af psykisk skrøbelighed.

2.9. Misbrug

I spørgeskemaundersøgelsen er de unge blevet spurgt om deres forbrug af rusmidler. Desværre har der på disse spørgsmål været et ret stort frafald af besvarelser. Omkring en tredjedel af respondenterne har således ikke besvaret spørgsmålene om deres forbrug. Frafaldet er noget mindre, når det gælder forbrug af alkohol og hash.

Det er således svært at få et nogenlunde pålideligt indtryk af respondenternes forbrug af rusmidler. Dog fremgår det, hvor mange som positivt oplyser, at de har et misbrug. Når det gælder heroin, metadon, piller/medicin, kokain, amfetamin og ecstasy, er der omkring ti af de 96 respondenter, som oplyser at de har et misbrug. Der er i vid udstrækning tale om de samme respondenter, som benytter sig af ovenstående rusmidler. Blandt de unge, som indgik i interviewdelen, påpeges det eksempelvis vedrørende blandingsmisbrug:

”Det er ikke så afgørende, hvad man tager – man tager det, der er til rådighed, og som man kan få fat i”.

Når det handler om alkohol, så oplyser ca. en tiendedel af respondenterne, at de har et misbrug. Når det gælder hash, er der tale om et betydeligt større forbrug blandt respondenterne. Knap to tredjedele oplyser, at de ryger hash jævnligt, mens knap en fjerdedel har et daglig forbrug.

Der kan således konstateres et ret stort frafald, når det gælder de spørgsmål, der omhandler forbrug af rusmidler. Selvom respondenterne var sikret anonymitet og havde fået udleveret frankerede svarkuverter, kan det partielle bortfald være begrundet i en frygt for, at boformen ville få noget at vide om deres misbrug. På en række boformer er aktivt misbrug bortvisningsgrund.

Det forbrug af rusmidler, der her er angivet, er altså et minimum. Med det store frafald in mente er der dog grund til at formode, at misbruget kunne være væsentligt mere omfattende, end det her nævnte.

Sammenholdt med vores kvalitative data er det da også specielt hashmisbruget, der peges på fra de unges side. De fleste oplyste, at de havde eller haft et jævnligt forbrug, mens et par stykker berettede om et ret omfattende hashmisbrug på op til 10-20 gram dagligt.

”Det er særligt det med hashen, jeg har det svært ved at holde mig fra. Når man bor sådan et sted her, så er det ikke til at undgå. (...) Det meste, jeg har været oppe på en dag, er vist 22 gram, men ellers ligger mit forbrug på 10-20 gram dagligt”.

En anden af de unge fortæller om et forbrug på et par gram hash gennemsnitlig om ugen, men siger samtidig, at det ikke er hver uge.

”Siden jeg var 13-14 år, har jeg røget hash. Det startede ret tidligt, men det var mere som en hjælp, en selvmedicinering til min DAMP, for at jeg kunne slappe bedre af og få mere ro”.

At hash og misbrug generelt fylder meget for de unge på boformerne, påpeger de fleste af de unge. En kvindelig interviewperson, som oplyser, at hun kun ryger hash en gang imellem, siger:

”Jeg synes, at det er svært, fordi der er meget misbrug og meget alkohol, og der er ikke nogen aktiviteter til de unge. Jeg har spurgt, om jeg ikke kan komme i gang med at træne eller et eller andet, men det eneste, der er nogle biografter, og... altså det er godt nok, hvis man er ældre, men for unge mennesker er det slet ikke det rigtige sted. (...) Men der er meget alkohol og hashmisbrug. Det er svært. Det er jo ikke det, som man som ung skal beskæftige sig med. På det plan, som de gør heroppe”.

I lighed med besvarelsene vedrørende omfanget af stof- og alkoholmisbrug kan der med hensyn til besvarelsene vedrørende alkohol- og stofmisbrugsbehandling konstateres et partielt bortfald i besvarelsene (dog ikke i samme omfang).

Et fåtal har (jf. tabel 2.9.1. og tabel 2.9.2.) oplyst, at de har været i alkoholbehandling, mens lidt flere oplyser, at de har været i stofmisbrugsbehandling. Den langt overvejende andel af respondenter, som har været i alkohol- og stofmisbrugsbehandling, er mænd.

Tabel 2.9.1. Andel, der har været i alkoholbehandling fordelt på køn

Andel, der har været i alkoholbehandling	Mand	Kvinde	Total
	Antal		
Ja	4	1	5
Nej	50	33	83
Total (antal)	54	34	88

Tabel 2.9.2. Andel, der har været i stofmisbrugsbehandling fordelt på køn

Andel, der har været i stofmisbrugsbehandling	Mand	Kvinde	Total
	Antal		
Ja	13	2	15
Nej	39	32	71
Total	52	34	86

Flere af de interviewede unge tilkendegiver, at behandlingstilbudene ikke har haft en afgørende betydning for dem. En svarer således til spørgsmålet om behandling:

”Nej ikke rigtig, jeg snakkede med nogen på rådgivningscentret/misbrugscenteret et par gange. Det har ikke været det store, det har været noget, jeg selv har klaret mig igennem. (...) Det har været hårdt, rigtig hårdt. Der var nogle dage, hvor jeg blev nødt til at låse mig inde på værelset”.

Overordnet udtrykker de unge ikke nogen udpræget motivation for misbrugsbehandling, hvilket muligvis hænger sammen med, at de til en vis grad bagatelliserer deres misbrug. Som nævnt oplyser flere, at de har et forbrug, men påpeger samtidig, at det er noget, de kan styre.

2.10. Opsamling

I dette kapitel har det været forsøgt at give en karakteristik af de unge, som har været indskrevet på en § 94 boform. Det anvendte materiale har været kvantitative data indhentet ved en spørgeskemaundersøgelse gennemført i august-september 2005. Endvidere har der været benyttet kvalitative data i form af personlige interviews med unge, som også har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen.

Kønsfordelingen, blandt de medvirkende unge, er for mænd og kvinder henholdsvis 58% og 42%. Noget tyder imidlertid på, at § 94 boformerne har en relativ større andel af kvinder blandt de unge sammenlignet med de indskrevne beboere som helhed. Blandt de helt unge kommer man således tæt på en ligelig fordeling af mænd og kvinder.

Ca. to tredjedele af de unge har ikke afsluttet et uddannelsesforløb ud over folkeskolens 9. eller 10. klasse. De unge har overordnet haft mindre vellykkede skoleforløb, ligesom de videre i uddannelsessystemet ikke har haft oplevelsen af, at kunne ”slå til” og gennemføre en uddannelse. En forholdsvis stor andel udtrykker imidlertid et ønske om at uddanne sig i fremtiden.

De fleste af de unge har ikke tidligere haft ophold på en § 94 boform, men mere end en tredjedel har dog tidligere været indskrevet på en boform. En tiendedel af de unge har imidlertid haft tre eller flere ophold bag sig.

Ca. en tredjedel boede i egen lejlighed inden indskrivningen på boformen. Samme andel boede hos familie og venner. Blandt de respondenter, der boede hos familie og venner inden indskrivning er kvinderne overrepræsenteret – et forhold der muligvis hænger sammen med, at kvinderne er bedre i stand til at fastholde familiemæssige og venskabsmæssige netværk.

En fjerdedel har altid boet i samme kommune, og en tredjedel af respondenterne har haft mellem én og to tidligere bopælskommuner. Det fremgår samtidig, at en ret stor gruppe har haft mindst fem tidligere bopælskommuner. De mange flytninger har i et vist omfang haft negative konsekvenser for – især deres skolegang.

En forholdsvis stor andel på to tredjedele af respondenterne har i deres seneste jobtype haft jobs på almindelige vilkår. Når andelen betegnes som forholdsvis stor hænger det sammen med, at der var forventning om, at større andel havde angivet ”job med løntilskud” eller ”aktiveringsprojekter”, som deres seneste jobtype. Selvom mange af respondenterne således har haft en eller anden form for tilknytning til arbejdsmarkedet karakteriseres denne tilknytning som ret sporadisk. Mere end halvdelen af respondenterne har således ikke været beskæftiget i de pågældende job udover et halvt år.

Respondenternes beskæftigelse har fortrinsvist været som ufaglært arbejdskraft – hvilket selvfølgelig hænger sammen med deres uddannelsesniveau, der som påvist er temmelig beskedent.

Langt den overvejende del af respondenterne (ca. to tredjedele) har kontanthjælp som deres forsørgelsesgrundlag. En tiendedel angiver lønindkomst som forsørgelsesgrundlag. Tre fjerdedele oplyser, at de har gæld – hovedparten dog under 100.000 kr. Der er en mindre overvægt af mænd med gæld.

En tredjedel af respondenterne har dom for lovovertrædelser, heraf har ca. halvdelen afsonet fængselsstraf. Der kan desuden konstateres et klart kønsaspekt ved respondenternes kriminalitet. Den langt overvejende andel af de dømte er mænd, og blandt mændene er det ca. halvdelen, der har modtaget en dom.

Der er endvidere indikationer på at, kriminalitet spiller en væsentlig rolle for de unge – også dem som ikke selv begår eller har begået kriminalitet. Dette skyldes, at kriminalitet ofte er en del af hverdagen i de miljøer, de unge færdes i.

Knap en femtedel af respondenterne oplyser, at de lider af en diagnosticeret psykisk lidelse, hvoraf der kan konstateres en relativ overrepræsentation af kvinder.

Som nævnt er der et stort frafald til spørgsmålene om misbrug – særligt misbrug af hårde stoffer. Men ca. en tiendedel af de samlede respondenter oplyser dog, at de har et misbrug af metadon, piller, medicin, kokain, amfetamin og ecstasy. Det er i betydelig udstrækning de samme respondenter, der har et misbrug af ovenstående rusmidler.

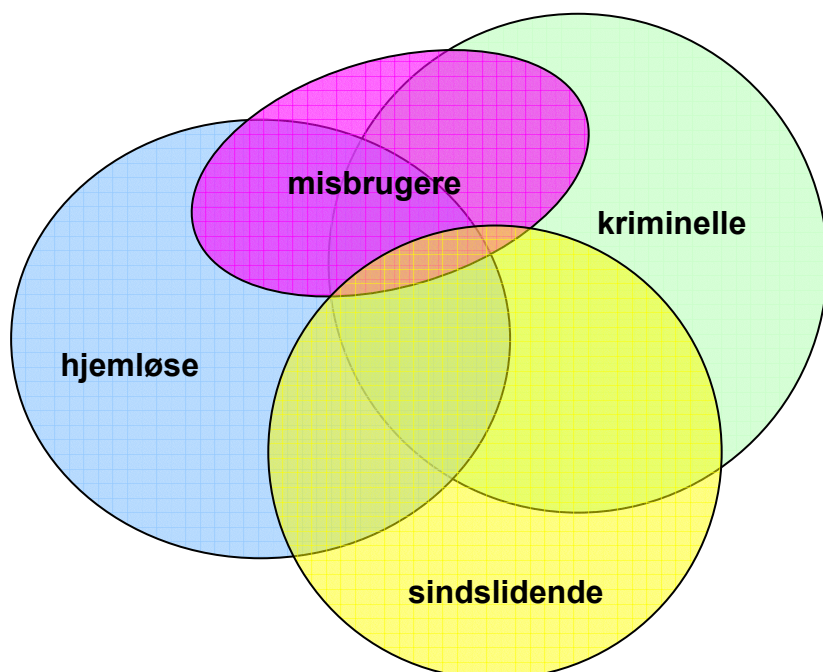
Knap to tredjedele oplyser, at de ryger hash jævnligt, mens en fjerdedel har et dagligt forbrug. Undersøgelsen antyder, at det i særlig grad er hashmisbruget, der er udbredt blandt de unge. Blandt de interviewede unge var der eksempler på, et hashforbrug på 10-20 gram dagligt.

Unge, der indskrives på § 94 boformer, er i ovenstående karakteriseret i forhold til forskellige parametre eller problemområder. Som påpeget kan man ofte ikke betragte den unge isoleret i forhold til enkelte problemområder, fordi disse påvirker hinanden. I undersøgelsen *"Fra hjemløshed til fast bolig"* (Fabricius m.fl., 2005: 128) påpeges, at hjemløse i lovgivningen rubriceres under gruppen af socialt udsatte, der ud over hjemløse omfatter stof- og alkoholmisbrugere og svært stillede sindslidende. Denne afgrænsning vanskeliggøres af, at der ofte er personsammenfald mellem grupperne. Hjemløse er ikke kun hjemløse, men også stof- og alkoholmisbrugere, ligesom der forekommer sindslidelser blandt de hjemløse. Et liv på kanten af samfundet indebærer desuden, at kriminalitet forekommer blandt gruppen af socialt udsatte.

I lighed med ovenstående kan unge hjemløse siges at være karakteriseret ved dette overlap, som illustreres ved figur 1.

Figur 1. overlap mellem grupper af socialt udsatte

(Kilde: *Fra hjemløshed til fast bolig*. Socialforskningsinstituttet, København 2005: 129)

Når man spørge hvem de unge hjemløse er – og hvilke problemer de har, kunne et fristende svar være; de er mangfoldige, omfattende og vanskeligt at kategorisere. Overordnet peger analysen dog på, at de unge er karakteriseret ved dårlige opvækstforhold, misbrug (især hashmisbrug) og kriminalitet for de unge mænds vedkommende. Desuden har de korte skoleforløb, de der har været i almindeligt arbejde, har været det som ufaglært med kortvarige og skiftende ansættelser.

Når det kommer til fremtidige forventninger, fremhæver en del af de unge ønsket om et almindeligt liv med familie, uddannelse, job og bolig. Der er en gruppe af unge, som absolut ikke har opgivet håbet om: ” *et helt normalt liv med arbejde, kone og børn*”, og som betragter deres nuværende livsfase som midlertidigt. Der er en tro på, at de på et tidspunkt ”*får vendt skuden*” og kommer videre.

3. Praksislogikker - et perspektiv på kommunernes handlen

Som optakt til kapitlet *Kommunerne og de unge* præsenterer vi fire praksislogikker på handlemuligheder i kommunerne.

I undersøgelsesfasen har praksislogikkerne været anvendt som analytisk perspektiv i studiet og dialogen med kommunerne. Praksislogikkerne har med andre ord tjent som et teoretisk værktøj, der har været med til at skærpe vores observationer i forhold til hvilken praksis, der gør sig gældende i indsatsen overfor udsatte unge.

Med begrebet praksislogikker er det intentionen at indfange forskelle i måder at anskue arbejdet på, måder at udføre arbejdet på og måder at organisere arbejdet på. I det følgende vil vi derfor kort præsentere baggrunden og det teoretiske indhold, der ligger bag identificeringen af kommunale praksislogikker

I efteråret 2005 udgav AKF og Roskilde Universitetscenter Dorte Caswell's Ph.d.-afhandling fra april 2005 om *Handlemuligheder i socialt arbejde – et casestudie om kommunal praksis på beskæftigelsesområdet*. Heri analyserer hun, hvordan socialarbejderne i de danske kommuner håndterer den arbejdsmarkedsrettede beskæftigelsesindsats.

Teoretisk trækkes der dels på et Bourdieu- inspireret feltperspektiv og dels på elementer fra implementering – og organisationsforskningen.

En overordnet konklusion i afhandlingen er, at socialarbejdernes måde at håndtere betingelserne for socialt arbejde i et aktivt social- og beskæftigelsespolitisk klima varierer og er knyttet til forskelligeartede og kontekstuel forankrede handlemuligheder.

I afhandlingen argumenteres for, at der ikke hersker en entydigt og altdominerende doxa i feltet for socialt arbejde. Derimod identificeres fire forskellige praksislogikker, det vil sige forskellige måder at tænke og handle på i feltet for socialt arbejde.

3.1. De fire praksislogikker

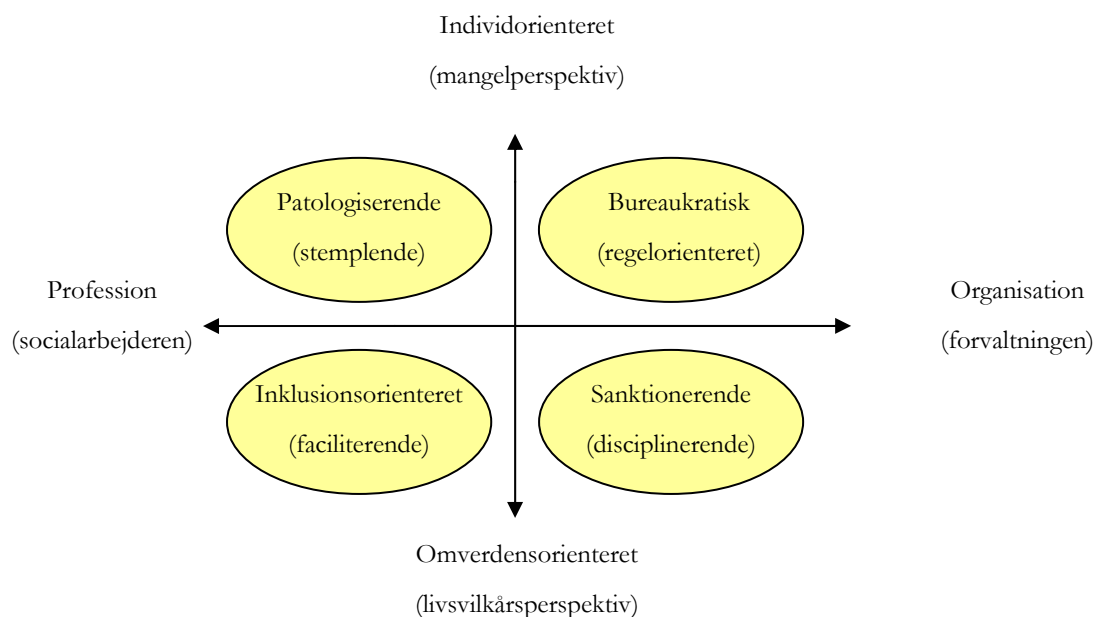
Praksislogikker er som nævnt måder at anskue, udføre og organisere socialt arbejde på og henfører dermed til måder at forstå og handle på i feltet. Logikkerne kan være stærkere eller svagere forskellige steder i feltet og eksisterer i den kommunale verden som blandingsformer, som både kan tilskrives det sociale arbejdes historiske udvikling, kontekstuelle faktorer (herunder kulturelle, politiske og økonomiske vilkår) samt socialarbejderens faglige tilgang til arbejdet.

Praksislogikker er således ikke et logisk fænomen, ligesom det ikke er et fænomen, der kan knyttes an til en enkelt person eller kommune.

De fire logikker betegnes henholdsvis *patologiserende*, *bureaukratisk*, *sanktionerende* og *inklusionsorienteret*. I figur nr. 2 er det illustreret, hvordan de fire praksislogikker kan indplaceres i forhold til hinanden.

Figur nr. 2 Handlingskompas i socialt arbejde

Kilde: Dorte Caswell, 2005

Figuren illustrerer, at det sociale arbejde giver en kompleks og flertydig virkelighed. Handlingskompasset indikerer, at praksis i socialt arbejde kan udforme sig på mange forskellige måder, trækkes i mange forskellige retninger af forskellige grunde, samt at socialarbejderen har mulighed for at reflektere over faglige handlinger inden for et handlingsrum.

Aksen, der spænder fra individorienteret mod omverdensorienteret, angiver, hvordan sociale problemer ansues. Et individfokuseret udgangspunkt for socialt arbejde ser primært sociale problemer som koblet til individets utilstrækkelighed og anvender forklaringsmodeller, der betoner individuelle svagheder og patologier. I et omverdensorienteret perspektiv må sociale problemer forstås som et komplekst samspil mellem mange faktorer, hvoraf en del er uden for klienten. Det ansues således som nødvendigt at inddrage et omverdensperspektiv både i forståelsen og løsningen af de sociale problemer.

Den anden akse i figuren spænder fra profession til organisation. I organisationsenden af akse betragtes socialt arbejde som en administrativ øvelse. Fokus er således på strukturer, regler og rutiner, der er hensigtsmæssige for forvaltningen af indsatsen. I professionsenden af akse findes nogle af de værdier, som socialt arbejde er baseret på. Her tænkes blandt andet på principper, som at klienten tillægges høj moralsk værdi, at relationer mellem socialarbejder og klient bygger på gensidig tillid, samt at udgangspunktet er klienten. Der er således en intention om, at indsatsen tilpasses klientens behov og karakteristika.

Inden for dette koordinatsystem kæmpes om, hvordan socialt arbejde skal ansues, udføres og organiseres. Socialarbejderen kan ikke frit vælge en bestemt praksislogik, da udfoldelsen af praksislogikker er betinget af en række faktorer, der både udspringer af strukturelle faktorer samt faktorer, der er bestemt af den enkelte aktør.

Handlingskompasset kan derimod anvendes til at igangsætte refleksioner og diskussioner om det sociale arbejdes forskelligartede orienteringer.

Den patologiserende praksislogik

Inden for den patologiserende praksislogik forstås sociale problemer som noget, der udspringer af klientens individuelle svagheder og patologier. Fokus i socialt arbejde vil typisk være på klientens vilje eller motivation for at komme videre, eksempelvis skaffe sig et arbejde eller deltage aktivt i et behandlingsforløb. Indsatsen er baseret på en traditionel case-work tradition, hvor interaktionen mellem klient og socialarbejderen udgør kernen i indsatsen, og hvor en ”social diagnose” og en afklaring af klientens problemkompleks er centralt i arbejdet.

Den bureaukratiske praksislogik

I en bureaukratisk praksislogik er perspektivet i socialt arbejde præget af et fokus på regler og administrative logikker. Indsatsen set ud fra en bureaukratisk praksislogik handler om at få sagerne kørt igennem systemet så korrekt og problemløst som muligt. Her vil en behandlings- eller aktiveringsindsats typisk basere sig på en ”administrativ allokering”, hvor indsatsen afgøres af en på forhånd defineret kobling mellem eksempelvis klientkategorier og indsatsstyper.

Den sanktionerende praksislogik

Fokus i den sanktionerende praksislogik er den modydelse, som klienten skal levere for eksempelvis at modtage kontanthjælp. Det primære mål er at få klienten ud af offentlig forsørgelse hurtigst muligt. I bestræbelserne herpå anvendes der sanktioner – eksempelvis kontrolforanstaltninger, ”trusler” om, at klienten kan blive trukket i forsørgelse, samt faktiske krav om tilbagebetaling af offentlige ydelser m.v. Den sanktionerende praksislogik er mødt med kritik, idet både praktikerne og forskning peger på, at den kan medføre en u hensigtsmæssig klientgørelse.

Den inklusionsorienterede praksislogik

I en inklusionsorienteret praksislogik rettes fokus mod koblingen af et arbejdsmarkedsperspektiv og et klientperspektiv. Inden for denne logik er arbejdsmarkedsinklusion den primære målsætning for indsatsen. Inklusionsperspektivet kan være et langsigtet perspektiv, og den uomgængelige klientinddragelse er baseret på en faglig tilgang, som på baggrund af grundlæggende værdier og principper i socialt arbejde søger at være lydhør over for den enkelte klients behov og forudsætninger.

3.2. Anvendelsen af de fire praksislogikker

De fire praksislogikker har til formål at bidrage til en fortsat diskussion af det sociale arbejde og kan som sådan anvendes på flere områder, når det gælder studiet af kommunale handlemåder.

Modellerne tjener derfor som inspiration for faglige diskussioner og refleksioner omkring socialt arbejde generelt. Derudover kan modellerne bruges som analytisk ramme for studier af socialt arbejde mere generelt.

I afdækningen af kommunernes praksis overfor udsatte unge, der har ophold på § 94-boformer, har vi vurderet, at modellerne er anvendelige analyseredskaber, når vi skal forsøge at give et billede af den kommunale virkelighed. Ideen med at introducere og anvende modellerne er derfor (et mål om) at skærpe vores iagttagelsesevne. Vi er opmærksomme på, at modellerne ikke må fastholde os i en given opfattelse af kommunernes praksis, som udelukkende kan henføres til logikkernes forklaringsmønstre. Vi bestræber os med andre ord på at være åbne over for at den kommunale virkelighed kan være anderledes end gengivet i praksislogikkerne.

4. Kommunerne og ungeindsatsen

Vi ønsker i dette afsnit at sætte særligt fokus på kommunerne og ungeindsatsen. Hvordan er den politiske prioritering af området, hvilke dagsordner er i spil, og hvordan udmøntes det faglige skøn blandt ledelse og medarbejdere?

Undersøgelser af denne karakter vil altid være behæftet med usikkerhedsfaktorer, får man som undersøger et reelt og gyldigt svar på sine spørgsmål, eller er der i nogle tilfælde tale om et kommunalt skønmaleri?

Kommunerne er forud for undersøgelsen blevet orienteret om mål og delmål med undersøgelsen, og vi har ikke lagt skjul på, at undersøgelsens resultater gerne skulle give et indblik i kommunernes indsats overfor unge - herunder specielt indsatsen overfor den gruppe, der henvises til forsorgshjem og pensionater.

Som nævnt i metodeafsnittet har kommunerne været svære at få i tale, og mange kommuner har henvist til, at de kommende strukturændringer lagde beslag på al den tid, som ikke blev anvendt på kerneydelser. Når det har været så svært at få kommunerne i tale, kan det også hænge sammen med, at undersøgelser af denne karakter er et eksempel på, at de oplever at blive ”kigget efter i kortene” og til en vis grad mistænkeliggjort.

For at kunne give et overordnet billede af indsatsen over for udsatte unge i det kommunale system har vi indledningsvist valgt at præsentere tre eksempler. I præsentationen vil vi kort berøre følgende områder:

- overordnet karakteristik vedrørende kommunerne
- den kommunale organisering af ungeindsatsen
- den kommunale vision og praksis overfor udsatte unge

I beskrivelsen har vi som nævnt vægtet at give et billede af organiseringen. Derudover skal beskrivelsen gerne give et indtryk af, hvilke kommunale dagsordner og prioriteringer der er i spil, specielt i forhold til udsatte unge.

Beskrivelsen er præget af de politiske strømninger og tendenser på området, hvor *aktivlinien* er i fokus, og hvor det først og fremmest handler om at kommunerne bidrager til:

- at flere kommer i beskæftigelse
- at fremme selvforsørgelse og forhindre marginalisering

Beskrivelsen vedrørende kommunernes visioner og praksis suppleres med citater fra kommunale ledere og fagpersoner.

4.1. Overordnet karakteristik af Kommune A.

A kommune har godt 90.000 indbyggere og vil efter 1. januar 2007 blive sammenlagt med yderligere tre kommuner, så indbyggertallet bliver på ca. 150.000.

I kommunen er der i dag 2 boformer for hjemløse efter servicelovens § 94. Boformerne er amtsligt drevne. I alt er der 55 pladser og 20 dagpladser samt et antal efterforsorgspladser.

Boformerne udgør et differentieret tilbud i den forstand, at de har hver deres brugerprofil. Forsorgshjemmet tager sig traditionelt af de hårdest belastede misbrugere, heriblandt mennesker med psykiske lidelser.

Den ungegruppe, der er karakteriseret ved et lettere misbrug i kombination med massive sociale problemer, henvises oftest til et mindre pensionat, hvor klientellet ikke er så hårdt.

4.1.1. Organiseringen af ungeindsatsen

A kommune har ikke en specialenhed, der har udsatte unge som eneste målgruppe. Organisatorisk hører unge med en hjemløseproblematik under *Social og Arbejdsmarked*. Hvordan man er placeret i det organisatoriske landskab, er et spørgsmål om forsørgelsesgrundlag (kontanthjælp, pension, sygedagpenge).

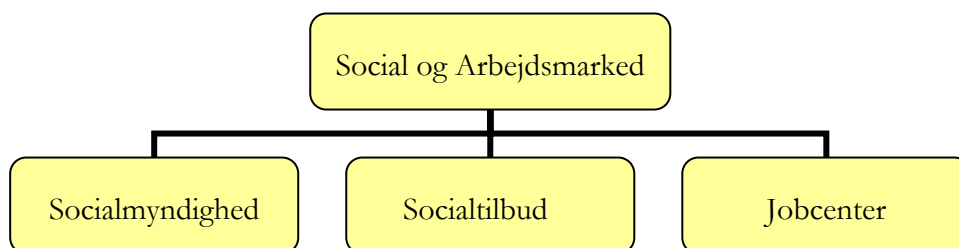
Undersøgelsens ungegruppe vil for hovedpartens vedkommende modtage kontanthjælp og er derfor organisatorisk placeret under *Socialmyndighed*. Sagsbehandleren er ”sagsholder” og koordinerer indsatsen med andre kommunale afdelinger, der er i berøring med den unge. Sagsbehandleren varetager ud over tildeling af kontanthjælp en lang række opgaver bl.a. rådgivning og vejledning, revalidering, enkeltydelser, visitation til andre tilbud m.v. Der er et formaliseret og koordineret samarbejde mellem henholdsvis *Socialmyndighed*, *Socialtilbud* og *Jobcenter*.

Kommunen har fem stående udvalg, og sociale og arbejdsmarkedspolitiske problemstillinger behandles i Det Sociale Udvalg

Nedenstående figur illustrerer den organisatoriske enhed *Social- og Arbejdsmarked*.

Tilknyttet denne er tre afdelinger henholdsvis *Socialmyndighed*, *Socialtilbud* og *Jobcenter*.

Figur nr. 3

4.1.2. Den kommunale vision og praksis overfor unge

A kommune har ultimo 2004 offentliggjort en Ny politik og organisation på arbejdsmarkedsområdet.

Kendetegnede for kommunen er derfor, at der i forhold til ungegruppen er et stort fokus på hele aktiveringsindsatsen og arbejdsmarkedsområdet.

Der er udarbejdet en enkel men ambitiøs vision om at:

Alle har et krav på at være en del af arbejdsmarkedet

Visionen understøttes af følgende overordnede mål:

- at få flere i arbejde og selvforsørgelse
- at have fokus på den enkeltes og arbejdsmarkedets behov
- at være en attraktiv samarbejdspartner for det private og offentlige arbejdsmarked
- at være en dynamisk organisation, der udnytter ressourcerne effektivt

Principperne for ungeindsatsen er:

- én organisatorisk indgang
- fokus på beskæftigelse af de unge på det ordinære arbejdsmarked
- helhedsorienteret indsats og hurtig afklaring
- effektiv visitation uden ansvarsskift
- hvor det er muligt og hensigtsmæssigt gives strakstilbud
- alle unge skal have et tilbud og følges tæt
- ungegruppens behov bestemmer tilbudsviften

Datamaterialet viser, at der pt. er meget fokus på beskæftigelse og selvforsørgelse, og der er fra politisk side tydelige markeringer på, at netop dette område skal prioriteres.

Den sociale indsats i forhold til unge hjemløse skal derfor først og fremmest ses i forhold mulighederne for at skaffe gruppen et fodfæste på arbejdsmarkedet.

Vi har en gruppe af unge i vores system, som har været i kontanthjælpsystemet i meget lang tid, fordi de ud over ledighed også har særlige sociale og måske også helbredsmaessige problemer. Vi forsøger igennem aktivering at give disse unge en chance. Med "Ny chance til alle" er kravene til os blevet skærpet, så i dag skal alle uanset tyngden af sociale problemer have et tilbud" (gruppeleder A kommune).

Kommunens tilgang til indsatser over for ungegruppen kan bl.a. illustreres ved følgende citat:

For os handler det om, at få de unge til at tage ansvar for deres eget liv, også selv om de har mange ar på sjælen. Mange har haft et kringlet liv, de har været anbragt i både den ene og den anden foranstaltning, og nogle gange er der handlet hen over hovedet på dem. Vi ser derfor en gruppe af unge, som tilsyneladende er meget passive og nærmest har opgivet mestringen og styringen af eget liv. Derfor forsøger vi også af al magt ikke at omklamre de unge med alle mulige behandlingstilbud. I stedet tager vi afsæt i virkelighedens verden, det vil sige, vi straksaktiverer de unge og bagefter tager vi så stilling til, om de evt. har brug for misbrugsbehandling, en speciallægehenviisning eller en psykolog" (gruppeleder A kommune).

I det daglige arbejde benytter socialrådgiverne klientkategoriseringer og indsatsstyper, det vil sige, at man i en vis udstrækning foretager en administrativ kobling mellem grupper af unge og forskellige indsatsstyper, men samtidig gør man også opmærksom på, at en specifik viden om den enkeltes forudsætninger og behov er vigtig, når der træffes beslutning om indsatsstyper.

Støttetilbud efter servicelovens § 94 angives fra kommunens side til at være den absolut sidste mulighed, der tyes til, når andre behandlingsmuligheder er udelukket. § 94-boformen kan dog være en midlertidig løsning på et akut boligproblem for den unge.

4.2. Overordnet karakteristik af kommune B.

B kommune har et indbyggertal på 35.000. Efter kommunesammenlægningen bliver indbyggertallet på omkring 57.000, og til den tid vil kommunen bestå af en købstadskommune og to landkommuner.

I kommunen er der i dag én § 94-boform (et forsorghjem), som er amtslig drevet, med i alt 53 pladser fordelt på forskellige lokaliteter, heraf er otte udslningspladser. Derudover er der i kommunen et pensionat med i alt 12 pladser.

4.2.1. Organiseringen af ungeindsatsen

I *B kommune* er indsatsen overfor unge på kontanthjælp organiseret i *Arbejdsmarkedsafdelingen*, som organisatorisk hører under *Social- og arbejdsmarkedsafdelingen*. På linie med *Arbejdsmarkedsafdelingen* og organisatorisk forankret under *Social- og arbejdsmarked*, finder vi de traditionelle afdelinger såsom *Helse, Integration og Familie*.

Under *Arbejdsmarkedsafdelingen* figurerer henholdsvis en *Aktiveringsgruppe* og en *Kontanthjælpsgruppe*, som har generelle rådgivnings- og vejledningsopgaver i forhold til beskæftigelse, herunder revalidering, arbejdsfastholdelse og uddannelses tilbud. Derudover visiterer de til andre tilbud, bevilger enkeltydelser, behandler løntilskud til private og offentlige virksomheder, henviser til aktiveringsprojekter m.v.

I det daglige er der et tæt og formaliseret samarbejde mellem de to faglige teams.

Til afdelingen er der derudover tilknyttet et *Aktiveringsprojekt*, som har ansvaret for driften af den kommunale aktivering. Konkret drejer det sig om to enkeltprojekter målrettet diverse grupper af kontanthjælpsmodtagere.

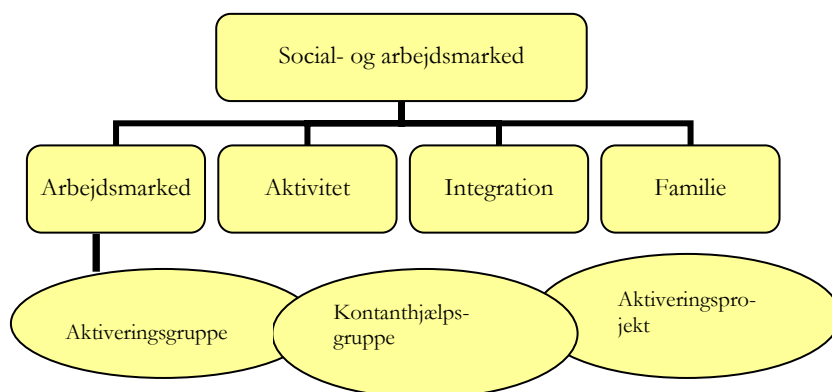
I det daglige er der et tæt og formaliseret samarbejde mellem de to faglige teams, henholdsvis *Aktiveringsgruppe* og *Kontanthjælpsgruppe*.

”Når et ungt menneske henvender sig på grund af et forsørgelsesproblem, henvises han til en samtale med en af vore rådgivere i kontanthjælpsgruppen. Vi forsøger at danne os et billede af pågældendes muligheder for at påtage sig et arbejde på helt almindelige vilkår, henviser selvfølgelig til AF og sørger for at de almindelige formaliteter for at modtage kontanthjælp er opfyldt. Samtaler giver for det meste et ganske godt indtryk af, om der er problemer ud over forsørgelse, og det er der for det meste” (socialrådgiver i Kontanthjælpsgruppe).

Vi (arbejdsmarkedsafdelingen) gør meget ud af at få et klart billede af den unges samlede situation det vil sige, uddannelse, arbejdsmarked og eventuelle sociale og helbreds mæssige situation. Der er et tæt samarbejde mellem os (aktiveringsgruppe, kontanthjælpsgruppe og aktiveringsprojekterne) i det daglige” (teamleder i Arbejdsmarkedsafdeling).

Kommunen har seks stående politiske udvalg, og den administrative forvaltning *Social- og arbejdsmarked* hører under udvalget af samme navn.

Figur nr. 4

Figuren illustrerer den organisatoriske enhed *Social- og arbejdsmarked* med organisatorisk tilknyttede afdelinger i form af *Arbejdsmarked*, *Aktivitet*, *Integration* og *Familie*.

Her er det *Arbejdsmarked* med de dertil knyttede tre afdelinger *Aktiveringsgruppe*, *Kontanthjælpsgruppe* og *Aktiveringsprojekter*, der har vores interesse.

4.2.2. Den kommunale vision og praksis på ungeområdet

Indsatsen overfor udsatte unge er ifølge arbejdsmarkedetschefen et højt prioriteret område. Specielt udadreagerende unge og unge med omfattende misbrugsproblemer har været genstand for temadrøftelser i det lokale arbejdsmarkedsråd, og dermed har gruppen fået en klar politisk prioritering, som kan afspejles i organisationen.

Arbejdsmarkedsindsatsen overfor de 18–25-årige med problemer udover ledighed har derfor fået en særlig prioritering, og der har været et tæt og koordineret samarbejde mellem socialrådgiverne i kontanthjælpsgruppen, jobkonsulenter og de konkrete aktiveringsprojekter.

”Vi har været meget bevidste om at koble det arbejdsmarkedsrettede med det mere behandlingsorienterede, det er vigtigt, at vores organisation ikke bliver for snæver i tilgangen til disse unge mennesker, så derfor har vi også via efteruddannelse og supervision forsøgt at geare vores organisation til at tænke og agere mere helhedsorienteret” (teamleder kontanthjælpsafsnit).

”Den hetz vores minister har kørt imod os hen over vinteren, har ikke været særlig konstruktiv, vi har forsøgt ikke at lade os påvirke af det. Vi har efterhånden vænnet os til, at der er en masse administrative værktøjer på hele aktiveringsområdet, og det tager tid, men vi har også holdt hinanden fast på, at vi ikke glemmer at få et billede af, hvilke menneske vi har med at gøre” (socialrådgiver kontanthjælpsafsnit).

I kommunen har man tydeligt mærket efterdønningerne af de politiske diskussioner, der har præget arbejdsmarkedet, og som har taget udgangspunkt i, at chancen for at få de mest marginaliserede ud på arbejdsmarkedet var større og mere gunstig end nogensinde før. I professionelle kred-

se (oftest socialrådgivere) har man følt sig ramt, fordi der er sat spørgsmålstegn ved deres faglighed.

”Vi har en gruppe af unge mellem 16 og 23 år, som fylder forholdsvis meget i medierne på grund af vold, hærverk m.v. Hovedparten af disse unge har vi kendt, fra de var børn, de kommer fra familier med misbrug og psykiske problemstillinger, en del har også en anden baggrund end dansk. Vi ved, at de indtil dato har været meget ressourcekrævende, og at de vil fortsætte med at være det, hvis ikke vi på en eller anden måde få brudt mønstret. Vi forsøger at gøre en ekstra indsats over for denne gruppe nu, hvor konjunkturerne også er med os” (arbejdsmarkedschef).

Den gunstige beskæftigelsessituation har betydet, at kommunen har satset meget på at få ungegruppen med massive sociale problemer integreret på arbejdsmarkedet. Kommunen fortæller, at de har benyttet sig af hele spektret af indsatser, lige fra mentorordninger og kontaktpersoner til individuelle afklaringsforløb som forløber for egentlig beskæftigelse.

Arbejdsløsheden i vores region er ekstrem lav, og vores arbejdsmarked oplever flaskehalse - der er jobs som kræver få kvalifikationer, som simpelthen ikke er til at få besat. Vi mærker derfor også, at der er arbejdsgivere, som er indstillet på at give unge med sociale problemer en chance. Vi ser arbejdsgivere, som er interesserede i mentorordninger eller kontaktpersonsordninger, specielt inden for byggeindustrien oplever vi, at der er en ubørt stor efterspørgsel efter arbejdskraft” (jobkonsulent).

I kommunen har der ifølge arbejdsmarkedschefen været satset mange ressourcer på en *social aktivering* af unge med problemer ud over ledighed. Målet har oftest været at give den unge en oplevelse af, hvordan det almindelige liv på arbejdsmarkedet leves, og hvilke spilleregler, der er på en helt almindelig arbejdsplads. Der fokuseres systematisk på udredning af den enkelte, det vil sige, hvilke ressourcer har den unge at bygge på, og hvilke særlige problemstillinger skal der evt. sættes ind overfor.

I aktiveringstilbuddene har der været et særligt fokus på at få den unge til at møde til tiden, få den unge guidet til at deltage i det sociale fællesskab med andre og dermed at bryde den sociale isolation. Der har været lagt vægt på at skabe aktiviteter, som er arbejdsmarkedsrelaterede, og som giver mening for den enkelte.

4.3. Overordnet karakteristik af kommune C.

Den tredje kommune, vi har valgt at præsentere, har et indbyggertal på omkring 45.000 (1. januar 2005). Pr. 1. januar 2007 sammenlægges kommunen med nabokommunen, og indbyggertallet er herefter ca. 95.000.

Der er i dag ingen § 94-institutioner placeret i kommunen, og kommunen henviser til nabokommuner i tilfælde af, at de har behov for en midlertidig bolig til hjemløse. Botilbudene er som tidligere anført også her drevet af amtet.

4.3.1. Organiseringen af ungeindsatsen

I *kommune C* er den kommunale indsats overfor udsatte unge på kontanthjælp organiseret i en *Kontanthjælpsafdeling* i kommunens *Socialforvaltning*. *Kontanthjælpsafdelingen* består af to afdelinger, henholdsvis *Visitation* og *Voksengruppe*

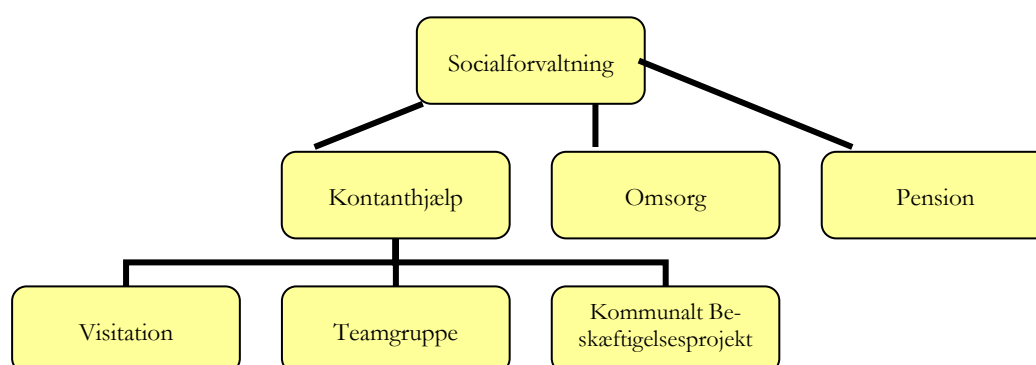
I visitationen behandles alle indgående og nye sager. Visitationen foranlediger, at alle kontanthjælpsmodtagere uden sociale og helbredsmæssige problemer aktiveres.

I Voksenafdelingen behandles sager, der drejer sig om kontanthjælp, revalidering og aktivering, det vil sige sager, hvor klienterne ikke umiddelbart vurderes som arbejdsmarkedsparate, men har behov for et evt. afklarende aktiveringsforløb, et særligt behandlingstilbud evt. et misbrugsbehandlingstilbud, før end der iværksættes et egentligt aktiveringsforløb.

Under *Kontanthjælpsafdelingen* hører også et *Kommunalt aktiveringsprojekt* og et antal virksomhedskon-sulenter.

Arbejdsmarkedspolitiske problemstillinger behandles i Det Sociale Udvalg.

Figur nr. 5

Ovenstående figur illustrerer *kommune C's* organisering med den organisatoriske enhed *Socialforvaltningen* med tre tilknyttede afdelinger henholdsvis *Kontanthjælp*, *Omsorg* og *Pension*. Vores organisatoriske fokus er rettet imod *Kontanthjælpsafdelingens* *Visitation*, *Teamgruppe* og *Kommunalt Beskæftigelsesprojekt*.

4.3.2. Den kommunale vision og praksis på ungeområdet

C kommune formulerede i efteråret 2005 henholdsvis vision, værdigrundlag og strategi for personer uden eller med kortvarig tilknytning til arbejdsmarkedet, herunder gruppen af udsatte unge.

Visionen er følgende:

Kommunen sætter sig i spidsen for etableringen af et rummeligt arbejdsmarked, således at marginaliserede grupper støttes i at etablere sig på arbejdspladserne

”Kommunen forventer, at virksomhederne indgår i et samarbejde om integration på arbejdsmarkedet af marginaliserede grupper.”.

”Kommunen vil skabe en ”alle vinder” situation, ved at tage initiativer og formidle kontakt mellem arbejdspladserne og de, der ikke har fundet en plads på arbejdsmarkedet”.

Kommunens formulerede værdigrundlag:

- ” Brugere behandles med værdighed og respekt”
- ” Ingen kan alt, alle kan noget, sammen kan vi det hele”
- ” Alle menneskers egne ressourcer skal bruges”
- ” Vi har altid råd til at honorere de svagestes behov”

I arbejdet med strategiplanen har der specielt været lagt vægt på:

- At brugerne på området har det til fælles, at de behøver relevante tilbud og kompetent støtte fra det kommunale system for selv at kunne realisere drømme om det gode liv.
- Det enkelte menneske er unikt, og behovene, ønskerne og drømmene er helt individuelle. På dette faste grundlag arbejdes der for, at medarbejderne over for brugerne praktiserer en adfærd, der kommunikerer, at "vi er til for dem".
- Mennesker går altid forud for systemet – det enkelte menneske er i centrum.
- At alle mennesker har – uanset livssituation og livsvilkår – ressourcer og kompetencer. Indsatsen og tilbuddene til brugerne tager altid udgangspunkt i at identificere og nyttiggøre disse ressourcer og i at gøre den enkelte i stand til at gøre størst mulig brug af disse i dagligdagen, inden kommunen træder til.

I *C kommune* er der både politisk og administrativt en opfattelse af, at det er nødvendigt at anerkende problemer udover ledighed og dermed anerkende, at sociale problemer i mange tilfælde kan være barrierer for en egentlig tilknytning til arbejdsmarkedet. *C kommune* har et formuleret erhvervsperspektiv også for gruppen med meget svære sociale problemstillinger, men der er lydhørhed og erkendelse af, at vejen til beskæftigelse måske i første omgang går omkring social aktivitet, sociale væresteder eller egentlige behandlingstilbud.

C kommune forsøger at være meget lydhør over for den enkelte klients behov og forudsætninger, men lægger samtidig ikke skjul på, at det mere langsigtede perspektiv er arbejdsmarkedet. For at nå dette må det over for visse grupper af kontanthjælpsmodtagere være nødvendigt at anvende mere sanktionerende midler i form af kontrolforanstaltninger eller direkte træk i kontanthjælpen.

”Vi må erkende, at vi har en gruppe af kontanthjælpsmodtagere, som har skabt sig en livsform, hvor arbejdslivet ligger dem meget fjernt, og hvor det kan være meget svært at få øje på deres motivation for at påtage sig et arbejde. I visse tilfælde kan det vise sig, at sanktioner som træk i kontanthjælp ved udeblivelse fra aktiveringsprojekter kan have en konstruktiv effekt” (socialrådgiver i teamgruppe).

”Vi ville være naive hvis vi troede på, at ”Ny chance til alle” og den gunstige arbejdsmarkeds-situation løser alle problemer. Vi har en gruppe af kontanthjælpsmodtagere som har gået i rigtig mange år, og som på én eller anden måde har været opgivet. Succesoplevelsen hos den enkelte rådgiver har ikke været stor, når vi snakker om at få den tungeste gruppe med et misbrug, et skrantende helbred og psykiske skrøbelighed ud af kontanthjælpen. Men i dag har kommunerne fået et økonomisk incitament til endnu engang at vende bunkerne med langvarige kontanthjælpsmodtagere, så det er klart, at der nu vil blive gjort en ekstra indsats. Det bliver spændende at iagttage hvordan billedet ser ud om et års tid, og hvor mange fra matchgruppe fire og fem, det lykkes at få i beskæftigelse” (teamleder).

Politisk har der især været stor interesse omkring antallet af unge kontanthjælpsmodtagere. Mens antallet af langtidsledige unge dagpengemodtagere de sidste fem år er blevet reduceret med 75 % i kommunen, er antallet af kontanthjælpsmodtagere derimod kun faldet med 10 %, og tager man antallet af unge kontanthjælpsmodtagere mellem 18 og 25 år, der har modtaget kontanthjælp i mindst et halvt år, er antallet slet ikke faldet. På politisk og administrativt niveau har der derfor været udtrykt stor bekymring over, at det ikke er lykkedes at få flere unge væk fra offentlig forsørgelse (kontanthjælp) og ud på arbejdsmarkedet. Kommunen har derfor ikke lagt skjul på, at det økonomisk set er en stor byrde at have så relativt stor en gruppe af unge på kontanthjælp, og at det netop er blandt gruppen af kontanthjælpsmodtagere, at man finder den mest udsatte gruppe af unge. Udover kontanthjælpsydelsen følger der ifølge kommunen ofte andre udgifter i kølvandet på de udsatte unge, såsom generelle sociale og behandlingsmæssige indsatser og enkeltudgifter m.v.

Internt i den kommunale forvaltning er der ifølge en afdelingsleder blevet ofret mange faglige drøftelser på, hvordan man netop når gruppen af unge, der ikke har gennemført en ungdomsuddannelse og ikke har opnået en stabil tilknytning til arbejdsmarkedet. Fra politisk side har gruppen højprioritet, og der har på tværs af undervisning og kultur, arbejdsmarked og socialområdet været nedsat faglige tænketanke, som har skullet komme med bud på bedre ressourceudnyttelse og pejlemærker for et kvalitetsløft i indsatsen.

4.4. Opsamling/konklusion

Undersøgelsen er som bekendt løbet af stabelen i vinteren og foråret 2006, og dialogen med kommunerne har været meget præget af den socialpolitiske dagsorden *arbejdsmarkedstilknytning og selvforsørgelse*. Kommunerne har været fokuserede på at få implementeret de centralpolitiske strategier om *Aktivlinien*, som tager afsæt i Lov om aktiv socialpolitik og Lov om aktiv beskæftigelsesindsats, og forståelsen her har i høj grad været præget af, at man netop ved en beskæftigelsesindsats vil være i stand til at nå bl.a. de udsatte unge.

De arbejdsmarkedsrelaterede aktiviteter har med andre ord fyldt meget i den kommunale verden, når fokus har været på sociale indsatser.

De tre kommuners model for organisering af indsatsen over for unge kontanthjælpsmodtagere og deres konkrete handlen kan tilsyneladende synes forholdsvis ens, men alligevel kan der registreres forskelligheder på en række punkter.

Som nævnt i kapitel 3 har vi i den dialog, vi har haft med kommunerne, anvendt de fire praksislogikker som analytisk perspektiv, forstået på den måde at de har været i vores bevidsthed og har givet inspiration til spørgsmål og diskussioner med kommunerne om deres handlen og praksis.

Vores erfaring har været, at perspektivet om praksislogikker *er* brugbart, når man skal forsøge at give et billede af den kommunale virkelighed, og at de *er* med til at indfange nogle af de forskelligheder, der er på spil i den kommunale virkelighed. Samtidig har vi også været meget bevidste om, at de ikke måtte være en hæmsko for det virkelige billede af kommunerne, det vil sige ikke fastholde os i en given opfattelse af kommunerne.

Vi vil i det følgende med udgangspunkt i vores forståelse af praksislogikkerne forsøge at opsummere og konkludere i forhold til kommunernes organisering og konkrete handlen.

Kommune A er kendetegnet ved at være en forholdsvis stor kommune, hvor man fra politisk side er kommet med entydige meldinger om, at det er den arbejdsmarkedsrettede indsats, der skal være bærende i forhold til indsatsen over for udsatte unge. Opgaven er organisatorisk placeret i forvaltningen *Social- og Arbejdsmarked*, og betegnelsen *Arbejdsmarked* er også udadtil et signal om et særligt fokus på arbejdsmarkedet og arbejdsmarkedets behov.

Der arbejdes på at få implementeret lovgivningen vedrørende *Ny chance til alle*, og der ser ud til at være klar sammenhæng mellem de lokalpolitiske visioner og de centralpolitiske udmeldinger.

På forvaltningsniveau ses aktiveringsindsatsen (straksaktivering benyttes som udgangspunkt) som det middel, der skal bane vejen og være afklarende i forhold til eventuelle andre indsatser, herunder misbrugsbehandling, psykologbehandling m.v. Som hjælperedskaber på det administrative niveau gør de professionelle brug af klientkategoriseringer og indsatstyper.

Kommune B er en middelstor kommune, der pga. særlige problemer hos en gruppe unge har haft et særligt politisk fokus på området. Politisk har man bl.a. appelleret til det private arbejdsmarked om ansvarlighed i forhold til at få de unge integreret på arbejdsmarkedet.

Opgaven er organisatorisk placeret i *Arbejdsmarkedsafdelingen*, der signaleres politisk en tydelig orientering imod, at indsatsen skal løses via arbejdsmarkedsrettede foranstaltninger.

På forvaltningsniveau og blandt de professionelle pointerer man vigtigheden af at koble det arbejdsmarkedsrettede perspektiv med det behandlingsorienterede/omsorgsrettede perspektiv, og organisatorisk understøttes denne linie også via et tæt formaliseret samarbejde mellem kontanthjælpsgruppe og aktiveringsgruppe og prioriteres ledelsesmæssigt via tværgående efteruddannelse og supervision.

På det politiske og det administrative niveau har der været temadrøftelser, og kommunen har på tværs af forvaltningsenheder forsøgt at kvalificere indsatsen overfor udsatte unge.

Kommune C er også en middelstor kommune, der har været økonomisk tynget af at have en forholdsvis stor gruppe af unge kontanthjælpsmodtagere, herunder specielt en gruppe med særlige sociale problemer. Også her henvender politikerne sig direkte til arbejdsmarkedet om at være behjælpelig med integration af de marginaliserede unge.

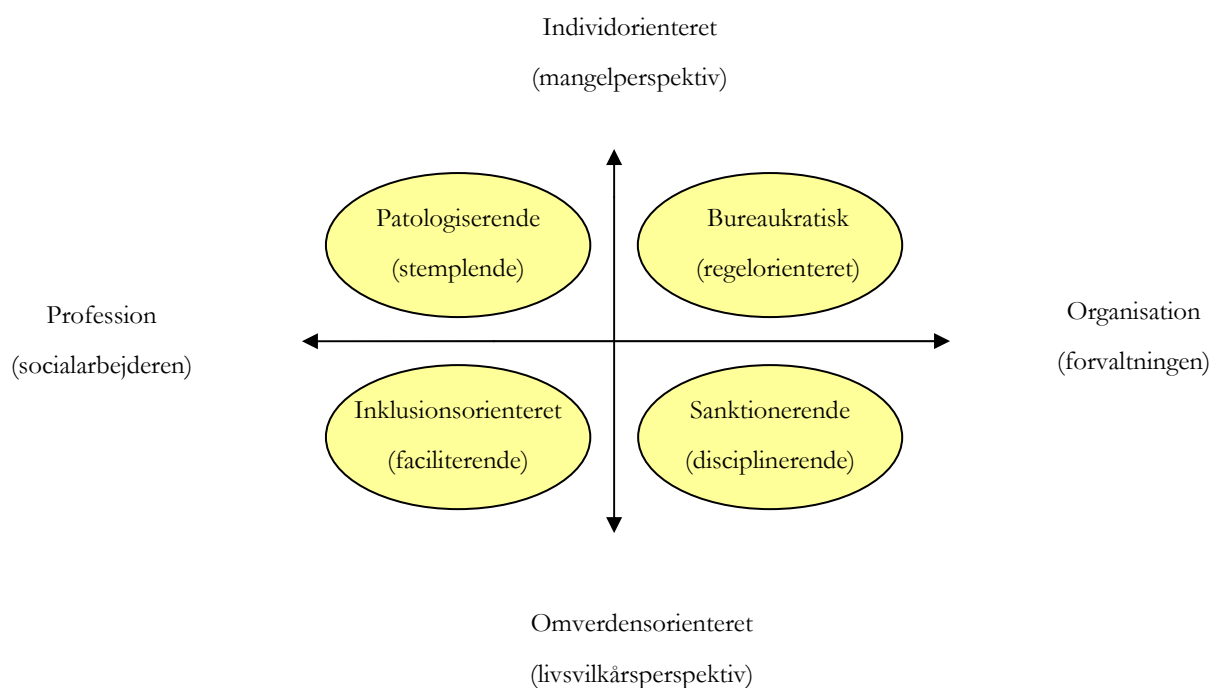
Både på det politiske og administrative niveau er der en forståelse af, at sociale problemer i visse situationer kan være en hindring for tilknytning til arbejdsmarkedet og også være en barriere for at indgå i aktiveringsprojekter.

Politisk og administrativt bakkes der op om *Aktivlinien*, men samtidig stilles der blandt de professionelle i kommunen spørgsmålstegn ved det realistiske i at få alle kontanthjælpsmodtagere i arbejde.

Opgaven er placeret i en *Kontanthjælpsafdeling*. Der signaleres ikke organisatorisk entydigt imod, at det er de arbejdsmarkedsrettede foranstaltninger, der skal løse opgaven alene, hvilket er i tråd med både de politiske og de administrative udmeldinger om, at det er den enkeltes behov og forudsætninger, der er afgørende for indsatsen. Samtidig pointerer kommunen, at det i det lange perspektiv er arbejdsmarkedet, der er målet.

I kommunernes konkrete handlen og praksis benyttes i nogle tilfælde sanktionerende foranstaltninger i form af træk i kontanthjælp.

I figur 2 side 45 har vi præsenteret en model for et *handlingskompas i socialt arbejde*, og i det følgende vil vi forsøge at placere kommunerne mere direkte i forhold til de fire praksislogikker og modellens to akser.

Kommune A. praktiserer, sandsynligvis på grund af dens størrelse, elementer af *den bureaukratiske logik*. Kommunen oplyser, at de anvender klientkategorier og indsattstyper, og foretager dermed en administrativ kobling mellem den enkelte unge og den konkrete foranstaltning. Kommunes størrelse spiller som nævnt ind, og der vil netop på grund af størrelsen være et behov for at anvende en større grad af regelstyring og administrative procedurer for at sikre en effektivitet i sagsbehandlingen, men samtidig også for at tilgodese, at den enkelte får så juridisk korrekt en behandling som muligt. Den sociale indsats over for de udsatte unge kan derfor karakteriseres

som *en administrativ øvelse*, og på handlingskompassets vandrette akse placeres den længst mod højre orienteret mod forvaltning og organisation.

De kommunale visioner ”*at have fokus på den enkelte og arbejdsmarkedets behov*” og ”*ungegruppens behov bestemmer tilbudsvifte*” sender signaler om, at det enkelte individs behov og selvbestemmelsesret tillægges stor betydning, og udmeldinger af denne karakter tyder samtidig på, at der er i udmøntningen af visionen nødvendigvis må være en tæt relation mellem den unge og den professionelle, og derfor kan der argumenteres for, at kommunerne i deres konkrete handlen også kan placere sig på den vandrette akse højre side orienteret mod socialarbejderen/professionen. Vore data kan dog hverken af- eller bekræfte denne hypotese.

Kommune A oplyser, at de så vidt muligt benytter sig af straksaktivering, og denne praksis kan med lidt god vilje rubriceres under den *sanktionerende praksislogik* - der skal leveres en modydelse for at modtage kontanthjælp.

Kommune B er karakteriseret ved at koble arbejdsmarkedsperspektivet med klientperspektivet, det vil sige, at især forvaltningsniveauet (ledelse og professionelle) har i undersøgelsesfasen været meget opmærksomme på udadtil at signalere et bredere fokus, der handler om de mulige barrierer, der er tilstede og som er en hindring for, at nogle unge ikke få fodfæste på arbejdsmarkedet. Barriererne kan skyldes psykisk skrøbelighed, et misbrug eller lignende hos den enkelte. Kommunen anvender her handlingskompassets *mangelperspektiv - individorienteret* (den vandrette akse øverst) som forklaring på deres handlen. Med hensyn til praksislogikker ligger kommunen i sin handlen tæt på *den inklusionsorienterede praksislogik* hvor arbejdsmarkedsinklusion er det primære mål, men den kombineres med den enkelte unges ønsker/behov, og forudsætninger samt medinddragelse.

Forvaltningsniveauet har været bevidst, om hvilke logikker der kan være på spil i forhold til indsatsen over for udsatte unge, og har man har bevidst forsøgt at udfordre de faldgruber, der eksisterer ved at tænke i et snævert arbejdsmarkedsperspektiv eller i et omsorgs/behandlingsperspektiv. Man har via efteruddannelse og supervision på tværs af afdelingerne konkret forsøgt at geare organisationen til at tænke og agere helhedsorienteret.

Kommune C er også karakteriseret ved at koble arbejdsmarkedsperspektivet med klientperspektivet, og kommunen placerer sig derfor nærmest *den inklusionsorienterede praksislogik*, og til forskel fra *kommune B* er der i de politiske udmeldinger (visionerne og værdigrundlaget) også tegn på en erkendelse af, at der hos visse grupper er sociale barrierer, der hindrer en tilknytning til arbejdsmarkedet, og et signal til forvaltningsniveauet om at være opmærksom på disse gruppers særlige behov og forudsætninger i et evt. aktiveringsforløb. Der er formulerede værdier, der placerer sig på handlingskompassets vandrette akse længst mod venstre ved *professionen/socialarbejderen*, idet der lægges vægt på, at indsatsen tilpasses klientens behov og karakteristika, der henvises til formuleringer som ”mennesket går altid forud for systemet” og ”brugere behøver relevante tilbud og kompetent støtte fra det kommunale system for selv at kunne realisere drømme om det gode liv”. Forvaltningsniveauets konkrete handlen ligger øjensynligt meget tæt op af de politiske udmeldinger, idet man angiver at tage udgangspunkt i at være meget lydhøre over for individuelle behov, samtidig med at perspektivet er en arbejdsmarkedstilknytning, igen oplysninger der indikerer *en inklusionsorienteret praksislogik*.

Kommune C er den eneste kommune, der udtaler sig om, at de gør brug af sanktionerende foranstaltninger såsom træk i kontanthjælp ved udeblivelse fra aktiveringstilbud, og som kan henlede opmærksomheden på den sanktionerende praksislogik. Kommunen oplyser, at sanktioner overfor visse grupper kan have den ønskede effekt, men der er intet derudover, der indikerer, at kommunens handlen overfor udsatte unge er præget af sanktioner og trusler, som anført i karakteristikken over den sanktionerende praksislogik.

Som det fremgår af ovenstående *er* kommunernes praksis på indsatsområdet ”udsatte unge” præget af flere samtidige eksisterende logikker, og derfor er den kommunale virkelighed også meget mere kompleks og flertydig end angivet i praksislogikkerne.

5. Det kommunale hjælpesystem

5.1 Den politiske kontekst

Der har igennem 1990'erne været et politisk fokus på udsatte unge og kommunernes vanskeligheder med at finde hensigtsmæssige løsninger for unge med bl.a. en antisocial adfærd og med et tiltagende alkohol- og stofmisbrug, ligesom medierne har kunnet berette om ”svingdørsunges gang ud og ind ad diverse dyre foranstaltninger.

Amtsrådsforeningen gjorde i 1995 opmærksom på, at flere og flere unge havner i krise, og at det kan ses på antallet af unge mellem 18 og 25 år, der opholder sig på forsorgshjem og pensionater. Der udtrykkes med andre ord en bekymring for, at man i kommunerne i et stigende omfang ”opgiver” personer helt ned til 18 års alderen, og at dette både etisk og samfundsøkonomiske er meget problematisk.

I 2000 vedtog Folketinget en række ændringer i Serviceloven børne- og ungeregler, som trådte i kraft 1. januar 2001. Formålet med lovændringer i Servicelovens kapitel 8,9 og 9a var overordnet:

”At styrke indsatsen for børn og unge med særlige behov med henblik på bedre og mere stabile opvækstvilkår for den lille gruppe af børn og unge, der er mest udsat for omsorgssvigt, og øge den kommunale indsats over for de mest udsatte og utilpassede unge”.

I forhold til udsatte unge var lovændringernes hovedsigte kort opsummeret:

”At øge mulighederne for en mere glidende overgang til voksentilværelsen for de mest udsatte unge, f. eks gennem nye efterværnsmuligheder for de 18 til 22-årige (bl.a. udmøntet i servicelovens § 62a om forlænget døgnanbringelse, udslningsordning fra anbringelsesstedet, personlig rådgiver og kontaktperson)”.

5.2. Formål og fremgangsmåde

I det følgende giver vi et billede af, *hvilken konkret støtte de unge får i det kommunale system.*

Vi vil have et særligt blik på de *livsforløb*, der har kendetegnet de unge.

Forløb kan i denne sammenhæng være den unges skoleforløb, uddannelsesforløb, behandlingsforløb eller beskæftigelsesforløb m.v.

Til dette brug har vi valgt at konstruere tre cases.

Beskrivelserne bygger på viden, vi har fået dels ved interview med de unge, dels ved journal læsning og ved interview med kommunale medarbejdere og medarbejdere på § 94-boformer. Casene skal illustrere nogle almene aspekter omkring de unge menneskers livsforløb. Cases er valgt ud fra kriterier om at give et gyldigt og dækkende billede af de typiske indsatser, der iværksættes overfor udsatte unge både før og efter det 18. år. Casene er dermed konstrueret, og typiske på de unge vi har været i kontakt med.

Valget af caseformen hænger sammen med et ønske om at skabe mulighed for at lade de forskellige datakilder komme i dialog med hinanden og derigennem få de forskellige kilder til at berige hinanden – ganske som det er tilfældet i virkeligheden.

De tre cases efterfølges af refleksioner vedrørende den kommunale handlen i de konkrete sager. Hvilke motiver og argumenter har der fra kommunal side været på spil, og hvordan har de dannet baggrund for kommunernes gøren og laden? Også her lader vi de forskellige datakilder komme i spil med hinanden.

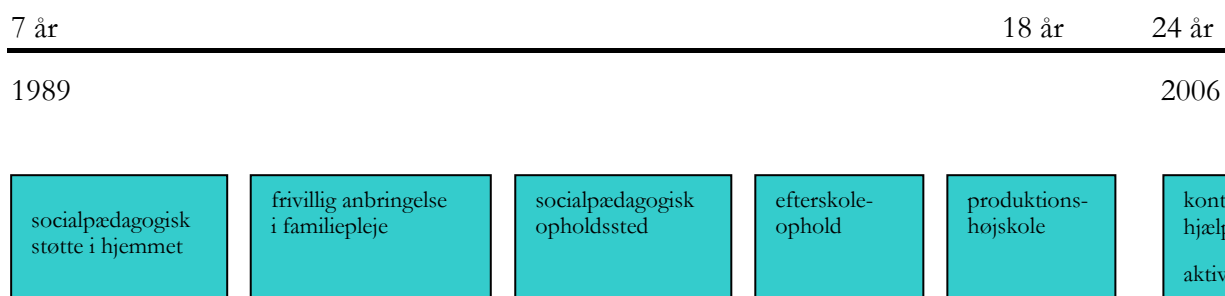
Kapitlet afsluttes med et opsummerende og konkluderende afsnit omkring den kommunale indsats over for unge før og efter det 18. år.

5.3. Case 1

24 årig kvinde med midlertidig ophold på § 94- boform:

Nedenstående figur illustrerer henholdsvis tidsperspektiv og karakteren af de foranstaltninger, der har været iværksat fra kommunal side. Tidsforløbet strækker sig som angivet over en årrække på 17 år fra personen var 7 år og indtil det 24 år.

Figur nr. 6

Sonja har indtil sit 7 år boet alene hos sin mor i udkanten af Odense. Faderen har været fysisk fraværende i det meste af Sonjas barndom. Hun kan kun mindes, at hun har set ham enkelte gange, og han er, så vidt Sonja ved, i dag anbragt på et plejehjem for demente alkoholikere.

Kort efter at være begyndt i 3. klasse blev Sonja frivilligt anbragt i familiepleje på Sydfyn, hun bevarede kontakten med moderen ved jævnlige weekend besøg. Moderen havde i perioder beskæftigelse som rengøringshjælp, men var psykisk ustabil og periodevis indlagt pga.. depressioner og forsøg på selvmord. Moderen havde igennem mange år haft et pillemisbrug, hvilket var medvirkende til, at kommunen satte spørgsmålstegn ved hendes forældreevne.

Sonja betegner selv årene i familiepleje som de bedste i sit liv, hun var glad for reserveforældrene og havde en forholdsvis stabil og god kontakt med moderen.

Ved starten af 8. klasse skønner kommunen, at moderen er inde i så stabil en periode, at Sonja kan komme hjem, så hun starter i en ny skole i Odense og forsøger her at skabe sig en ny vennekreds efter i en årrække at have levet forholdsvis beskyttet hos plejeforældrene.

Sonja fortæller om nogle hårde år i 8. og 9. klasse med pjæk, tyverier og efterhånden også en del hash. Skolens faglige krav har hun meget svært ved at honorere, hun fortæller selv, at hun altid har været lidt af en sinke i skolen, hun læser dårligt og har svært ved at koncentrere sig. Det er svært for hende at få stabile relationer, - specielt til pigerne i klassen. Sonja har igennem sin opvækst og skolegang holdt sig meget til drengene.

I slutningen af 8. klasse indlægges Sonja på psykiatrisk afdeling med en hashpsykose. Hun fortæller, at hun igennem længere tid har røget et gedigent kvantum hash til hverdag, og resultatet er hallucinationer og angstanfald. Moderen er ingen egentlig støtte, hun er også periodevis indlagt pga. depressioner. Kommunen anbefaler i forbindelse med Sonjas indlæggelse på psykiatrisk afdeling efterfølgende et ophold i et socialpædagogisk opholdssted. Anbefalingen bakkes op af behandlingspsykiatrien, der er af den opfattelse, at hun er mere end godt på vej ud i et massivt hashmisbrug, og at egentlig behandling såvel socialpædagogisk som psykiatrisk behandling er nødvendig, hvis mønstret skal brydes.

Sonja tager imod tilbuddet, som kombineres med 9. klasse på en almindelig folkeskole. Men Sonja oplyser, at hun mistrives, hun savner miljøet og specielt de mandlige venner i Odense. Hun føler sig isoleret og har ingen nævneværdig kontakt med de andre unge i opholdsstedet. Hun beskriver flere af beboerne på stedet som sindssyge og synes selv, at hun er fejlanbragt, idet hun ikke oplever sig selv som psykisk syg. Efter flere gange at have truet med at forlade stedet, gør hun alvor af det og stikker af i forsommeren 1998, hvor hun slår sig ned hos moderen i Odense.

Sonja er igennem sommeren i kontinuerlig kontakt med den kommunale sagsbehandler, Sonja fortæller, at sagsbehandleren kommer på uanmeldt besøg i hjemmet og giver udtryk for at være bekymret for hendes situation. Kommunen ønsker at støtte Sonja i et efterskoleophold (10. klasse) for bogligt svage elever. Sonja er ikke ubetinget begejstret for et skoleophold men vælger alligevel at tage imod tilbudet.

Efter seks måneder på efterskolen flytter hun tilbage til moderen i Odense, fortæller selv, at hun er fortsat med at ryge hash på efterskolen, og at hun er blevet taget i tyverier fra den lokale døgnkiosk.

Hun finansierer efterhånden sit hashforbrug ved større indbrud fra villaer i omegnen af Odense. Sonja afslutter folkeskolen uden 10. klasses afgangsbrev.

I efteråret 1999 starter Sonja på en produktionshøjskole tæt på Odense. Hun bor fortsat hos moderen. Kommunen er initiativtager til opholdet og støtter Sonja økonomisk i forbindelse med opholdet. På produktionshøjskolen går de - ifølge Sonja - meget op i, at hun skal opleve succeser.

”På mange måder var det lige noget for mig, jeg havde et fint kammeratskab og det var fint for mig at være blandt drenge. Jeg kunne lide arbejdet med at restaurere bindingsværk, men jeg kunne ikke lægge hashen på hylden. Igennem en periode kunne jeg alligevel tøjle mit forbrug, og jeg mødte for det meste op på skolen”.

I sommeren 2000 indlægges Sonja. Hun har igennem længere tid røget hash og drukket tæt. Sonja reagerer voldsomt på hashpsykosen, hun er meget forpint af angstanfald og hører stemmer. Hun behandles med psykofarmaka. Hun udskrives efter 1½ måneds indlæggelse til modernes lejlighed med socialpædagogisk støtte i eget hjem og ambulante medicinsk behandling fra psykiatrisk afdeling. Sonja er ifølge sin egen beskrivelse i en sølle forfatning både fysisk og psykisk, hun har først og fremmest mistet livsglæden og er mærket af bivirkninger af medicinen. Hun fortæller, at hashen er det, der kan gi hende en indre ro.

De følgende år fortsætter Sonjas deroute, misbruget af både hash, alkohol og hårdere stoffer accelererer. Forsørgelsesgrundlaget er kontanthjælp, og Sonja sendes i perioder i aktivering. Kommunen tilbyder som led i aktiveringen et dagbehandlingstilbud for misbruget, men Sonja er ikke parat til at give afkald på specielt hashen.

I sommeren 2004 forlanger moderen, at Sonja finder sig en anden bolig. Hun er på dette tidspunkt 22 år og har de sidste tre år levet en tilværelse med misbrug og periodevis indlæggelser på

psykiatrisk afdeling. Kommunen har tilbudt hende socialpædagogisk støtte i eget hjem og har opfordret til misbrugsbehandling, men det har Sonja ikke ønsket.

Efter i en periode at have boet hos venner og bekendte og overnattet i det fri møder Sonja op på kommunen og beder dem om hjælp til en bolig. Kommunen anviser Sonja til et midlertidigt ophold på et § 94-pensionat.

Sonjas forsørgelsesgrundlag har siden det 18. år været kontanthjælp. Det er aldrig lykkedes hende at få en længerevarende fast tilknytning til arbejdsmarkedet:

”Jeg har haft småjobs. Jeg har arbejdet på en tankstation efter skoletid og gået til hånde i Fakta, men det var nu ikke ret længe”.

Sonja beskriver aktiveringsforløbene ”som en blandet landhandel, noget har været ok, mens andet har været ”idiotisk og spild af tid”.

5.3.1. Refleksioner på case 1.

En kommunal leder i en kontanthjælpsafdeling havde følgende spontane kommentar til case-beskrivelsen:

”En klassisk børn- og unge sag, som har krævet mange ressourcer af systemet igennem årene.. Det er muligt, at der i disse år bliver sat spørgsmålstegn ved teorien om den sociale arv, men vi oplever, at børn der igennem barndommen har levet med belastninger i form af misbrug og psykiske lidelser i nærmeste familie, er meget mere udsatte for mistrivsel og psykiske/ sociale problemer end andre børn. Sonja er for mig at se et klart eksempel på omsorgssvigt i den tidligste barndom”.(teamleder i kontanthjælpsafdelingen).

Som barn anbringes Sonja i familiepleje og bevarer som nævnt en stabil og efter omstændighederne god kontakt til moderen.

Vi kender ikke de specifikke begrundelser for at hjemtage Sonja, men moderens stabile psykiske tilstand og alderen har ifølge en socialrådgiver i kontanthjælpsafdelingen sandsynligvis spillet ind. Det vil ifølge samme medarbejder altid være et skøn, hvorvidt det er fagligt forsvarligt at hjemtage et barn.

I Sonjas tilfælde er der flere indikationer på, at problemerne i forhold til misbrug og kriminalitet for alvor tager fart ved indgangen til teenagealderen og efter hjemgivelsen.

I Sonjas tilfælde tager specielt hashmisbruget til i teenageårene. Samtidig har hun store problemer med at honorere kravene i folkeskolen. Den kommunale forvaltning er med på sidelinien og forsøger bl.a. at motivere til misbrugsbehandling, men det afviser Sonja. Først da hun indlægges på psykiatrisk afdeling med en hashpsykose, indvilger hun i at tage imod behandling:

”Vi valgte at tilbyde Sonja behandling i et privat socialpædagogisk opholdssted på Sydfyn, hvor de netop havde specialiseret sig i indsatser overfor både misbruget og sindslidelser. Man kan stille spørgsmål til, om Sonja på dette tidspunkt havde en egentlig sindslidelse, men et længerevarende misbrug af hash havde i hvert fald udløst en psykose med hallucinationer og angstanfald” (socialrådgiver i kontanthjælpsafsnit).

”Sonja kom på et opholdssted, hvor hovedparten havde en egentlig psykiatrisk diagnose, og set i bakspejlet var det måske ikke hensigtsmæssigt, fordi vi ved, at det for mange kan virke afskrækkende at have et hverdagsliv, hvor de er tvunget til at være sammen med bl.a. psykotiske” (socialrådgiver i kontanthjælpsafsnit).

Det vil altid være en hårfin afvejning, hvad der har været Sonjas hovedproblemstilling misbruget eller en sindslidelse, men et faktum var, at hun ikke trivedes og ikke så sig selv som psykisk syg og derfor valgte at forlade opholdsstedet i utide. Det er ifølge udtalelser fra kommunale medarbejdere en gængs problemstilling, at det kan være svært at afgøre udsatte unges hovedproblemstillinger, når der både er tale om et misbrug og psykisk skrøbelighed/psykisk lidelse. Dernæst er behandlingsmulighederne i socialt regi begrænset til denne gruppe, det vil i nogle tilfælde være sådan, at behandlingspsykiatrien udelukkende påtager sig behandlingen af den psykiske lidelse og henviser til, at misbrugsbehandlingen klares i socialt regi. Der er dog ifølge kommunale medarbejdere sket rigtig meget i behandlingspsykiatrien de seneste år, bl.a. har ambulante tilbud været med til at sikre en indsats, hvor der både sættes ind overfor misbruget og den psykiske lidelse.

Ifølge journaloplysninger og Sonja selv er hun i løbende kontakt med den kommunale sagsbehandler også efter, at hun har forladt opholdsstedet.

”Vi er opmærksomme på, at Sonja tilhører den mest udsatte gruppe af unge, hvor der både er tale om et stort misbrug og måske også en psykisk lidelse, vi tilbyder derfor et efterskoleophold, hvor der tages hensyn til, at hun er bogligt svag. Vi kan forudse at misbruget eskaleres, såfremt hun fortsat bliver hos moderen, Men vores tiltro til at det bliver en succes er ikke stor, først og fremmest, fordi det er tydeligt, at Sonja ikke er videre begejstret ved tanken, hun føler sig mere eller mindre presset”.

Sonja opgiver som bekendt det kommunalt finansierede efterskoleophold og genoptager sit gamle liv i Odense med hashmisbrug og indbrud i privatboliger. Hun og får sin første dom for tyveri i en døgnkiosk, og hun er på dette tidspunkt knap 17 år. Kommunen henviser hende til en lokal produktionshøjskole:

” Vi var meget i vildrede med, hvordan vi skulle nå Sonja, hun var ikke motiveret for at gå i behandling for misbruget, og det blev overvejet, hvorvidt, der skulle følge et krav om dagbehandling med tilbuddet om produktionshøjskole, ... det så i lang tid ud som om at vi endelig havde ramt noget, der kunne holde Sonja væk fra misbruget, hun virkede engageret ved opfølgingsamtalerne og gav udtryk for at være kommet på den rette hylde”.

I de følgende år eskaleres Sonjas sociale deroute.

De kommunale indsatser efter det fyldte 18. år har udelukkende været aktivering, en socialrådgiver i kontanthjælpsafsnittet har følgende kommentar:

”Uden at kende Sonjas sag nærmere så er det min vurdering, at man har skønnet at døgnanbringelse var udsigtsløs, fordi hun ikke ville gi afkald på hashen, i stedet for har man valgt at følge hinde på sidelinien gennem aktiveringsforløbene”.

Kommunen forsøger i aktiveringsforløb at motivere Sonja til et dagbehandlingstilbud i kombination med socialpædagogisk støtte i eget hjem, men Sonja afviser tilbuddene.

Sonja henvender sig til kommunen og beder om hjælp til en bolig, og henvises til et midlertidigt ophold på et § 94-pensionat.

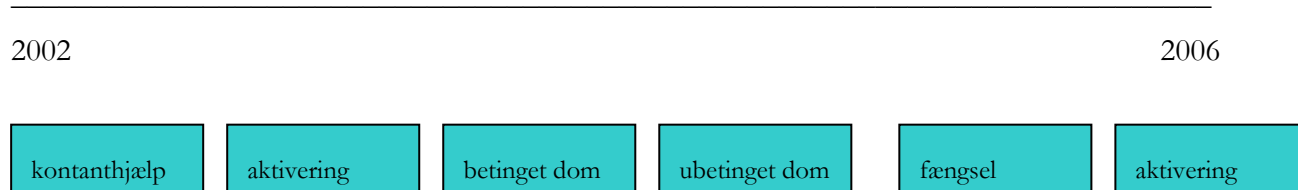
Vi har ikke ud af journalmaterialet kunnet få konkrete begrundelser for henvisningen til § 94-pensionatet, men kommunale fagfolk oplyser, at § 94-tilbuddene bruges i de tilfælde, hvor situationen er akut, hvor familie venner og andet netværk har meldt fra, og hvor den unge ellers vil være henvist til gaden.

” Vi betragter absolut en § 94-løsning som en nødløsning og den sidste mulighed, vi peger på, især ved unge, men det hænder at det sker. Vi er meget bevidste om, at det kun skal være en akut og midlertidig løsning”.

5.4. Case 2

22 årig mand der har haft ophold på en § 94-boform

Figur nr. 7

Den 22 årige Jacob er født og opvokset i Grønland nærmere bestemt i Nuuk. Han er nummer tre ud af en søskendeflok på fem. Faderen ernærede sig ved fiskeri og havde derudover sæsonarbejde i fiskeindustrien. Moderen var deltidsansat som rengøringsassistent ved den lokale skole.

Jacob betegner sin barndom som:

”Ikke specielt problematisk, det var godt nok småt med penge, og der blev drukket en del, men i det store og hele led vi ingen nød”.

Der var et tæt familiemæssig tilknytning til morfaderen og en onkel. De boede alle i Nuuk og Jacob har i perioder boet hos sin morfar.

Som 15 årig rejste han til Danmark og tog 10. klasse på en efterskole. Han faldt godt til på efterskolen. Fik ret hurtigt flere gode, nære kammerater og indledte i sidste halvdel af skoleåret et forhold til en kvinde. Forholdet varede godt to år.

Jacob betegner sin skolegang i Nuuk som noget problematisk:

”Det var vist begrænset, hvad de fik lært mig, jeg var en anelse ordblind, var i hvert fald dårlig til at læse”.

Han beskriver undervisningen som lidt tilfældig, af og til dukkede læreren bare ikke op, og eleverne blev mere eller mindre overladt til sig selv.

Det blev tydeligt for Jacob, at han ikke havde lært tilstrækkeligt, da han kom til Danmark. Fagligt var han bagud specielt i matematik og sprogfagene.

Efter 10. klasse overvejede Jacob at flytte tilbage til Grønland, han savnede familien, men han var klar over at mulighederne i Danmark var større. Han besluttede at blive i Danmark og flyttede til Esbjerg, hvor han fik et kollegieværelse og havde planer om ”et eller andet” inden for fiskeri.

I efteråret 2001 starter Jacob på EUC – Vest, han er to måneder inde i skoleforløbet, da han sigtes for biltyveri og spritkørsel. Jacob erkender at have stjålet en BMW og erkender samtidig at have drukket tæt med kammerater op til og under tyveriet. Straffen bliver en betinget straf.

Omkring årsskiftet 2002 dropper Jacob ud af teknisk skole. Han har i månederne op til jul stort set ikke været på skolen, men lever i stedet et liv med grønlandske og danske kammerater, hvoraf en del er ældre. Jakob fortæller at, ”*der da blev drukket en del guldøl*”.

Jacob er fyldt 18 år og forsørgelsesgrundlaget er kontanthjælp. Kommunen henviser Jacob til aktivering, og han deltager i flere forskellige beskæftigelsesprojekter.

I 2003 modtager Jacob sin anden dom, denne gang drejer det sig om tyveri af bil og tre indbrud.. Straffen er denne gang en ubetinget fængselsstraf i et åbent fængsel.

Fængselsopholdet påvirker Jacob psykisk, han plages både i fængslet og efter løsladelsen af søvnbesvær og depressioner. Jacob oplyser ved samtalen, at han i det åbne fængsel for første gang flirter med de noget hårdere stoffer, fordi han ikke havde adgang til alkohol.

I fængslet får Jacob kontakt med en mandlig socialrådgiver, der i samarbejde med den kommunale sagsbehandler forsøger at få lagt en plan for bolig, beskæftigelse og økonomi.

I sommeren 2003 løslades Jacob til et midlertidigt ophold på en § 94-boform. I første omgang henviser fængselspersonalet ham til forsorgshjem, men pga. pladmangel bliver han sendt videre til pensionat.

Jacob opholder sig en længere periode på § 94-boformen. Han havde selv regnet med, at det ville være et kortvarigt ophold, men som han sagde: ”*Tiden gik, og jeg havde en stor gæld, så jeg havde ikke rigtig noget at betale med*”. I perioden er forsørgelsesgrundlaget henholdsvis kontanthjælp og arbejdsindtægt. Jacob henvises til kommunale aktiveringsprojekter, men han betegner arbejdet som idiotisk og uden indhold og vælger ofte ikke at møde op.

”Jeg har meget svært ved at se, hvad jeg kan bruge kommunens tilbud til (aktivering), det lyder da udmærket, når de fortæller om det, men det er altså dræbende kedeligt at skulle på skolebænken igen, det har jeg fået nok af. Det eneste, der var fedt, var kørekortet, men det nåede jeg nu aldrig at få”.

Jacob skaffer i en periode selv et aftenarbejde på et pizzeria, men fyres hurtigt, da han møder påvirket på arbejde.

Jacob giver udtryk for at befinde sig ok på pensionatet:

”Værelset er godt nok lille, men det opvejes af de andre ting, her får jeg mad og busby, og der er selskab, hvis man ønsker det”.

Når Jacob ikke er i aktivering, fordrives tiden med kortspil og øldrikkeri. Han betegner ikke sig selv som decideret misbruger, men finder det naturligt, at en tilpas mængde af alkohol er en del af hverdagen. I perioden ryger han også en del hash og tager forskellige andre hårdere stoffer.

Jacob har stort set *cuttet* forbindelsen med sin gamle omgangskreds i Esbjerg og omgås nu hovedsageligt de øvrige beboere på pensionatet.

Efter fire måneders ophold på pensionatet tilbydes Jacob et job i plastindustrien i en vestjysk virksomhed.

Virksomheden har igennem en længere periode haft svært ved at skaffe både faglært og ufaglært arbejdskraft og har derfor indledt et samarbejde med AF og den stedlige kommune. Virksomheden kan tilbyde forskellige typer af ansættelsesforhold henholdsvis lærepladser, ufaglærte jobs og faglærte jobs med en vis indslusningstid. Virksomheden er bl.a. indstillet på at tage personer, der i det kommunale system er kategoriseret i matchgruppe fire og fem.

Jacob indkaldes til et møde med kommunen, og her informeres han om ansættelsesforholdet på den vestjyske plastvirksomhed. Jacob vil få tilknyttet en speciel kontaktperson fra virksomheden, derudover vil der være en tæt kontakt mellem virksomheden, en kommunal jobkonsulent og den kommunale sagsbehandler i kontanthjælpsgruppen.

I den første to måneders periode er der tale om en egentlig oplæring i betjening af specielle maskiner, og der vil være et tæt samarbejde mellem virksomhedens kontaktperson og de kommunale repræsentanter.

Jacob vælger fortsat at bo på pensionatet, samtidig med at han starter i beskæftigelsesforholdet, han giver udtryk for, at det vil være en hjælp for ham, at der er tag over hovedet, et varmt måltid mad og mulighed for socialt samvær. Pensionatet accepterer den lidt specielle situation, og der er forståelse for, at de i en overgangsperiode kan være en vigtig part, i forhold til at Jacob får kontakt til arbejdsmarkedet, men pointerer, at boligen selvfølgelig kun kan være midlertidig.

Kommunen anbefaler Jacob at gå i antabusbehandling, men han afviser kategorisk alle forslag om at indgå i behandling, han fremfører, at han ikke er misbruger, og at han godt selv kan administrere alkohol.

Indslusningen på den vestjyske virksomhed forløber ifølge Jacob tilfredsstillende, han oplyser, at det har været vigtigt at kunne fortsætte med at bo på pensionatet. Giver udtryk for at befinde sig godt blandt arbejdskolleger, der er et godt sammenhold i afdelingen, og Jacob har ret hurtigt følt, at han "blev lukket ind i varmen".

Ved interviewet er han stadig bosiddende på pensionatet og har nu været beskæftiget på virksomheden i to måneder. Med hjælp fra kommunen er Jacob blevet anvist en lejlighed, og der er fastsat en dato for udflytning.

5.4.1. Refleksioner på case 2

Jacob er ukendt i det sociale system indtil det fyldte 18. år. Han har gennemført folkeskolens 10. klasse og påbegynder en ungdomsuddannelse indenfor bygge- og anlæg, men af forskellige årsager forlader han uddannelsen efter et halvt år.

"Jacob har en fortid i Grønland, han har i længere perioder haft ophold hos sin morfar uvist af hvilken grund. Vi har forsøgt at spørge til hans barndom, men har aldrig rigtig fået en klar fornemmelse af hans opvækstvilkår" (socialrådgiver i kontanthjælpsafsnit).

Det er kommunes vurdering, at Jacob's boglige forudsætninger har været dårlige, og dette er en medvirkende årsag til, at hans uddannelsesforløb kører skævt.

"I dag er det et krav på ungdomsuddannelserne, at de unge har færdigheder i både dansk, engelsk og matematik,... vi har et uddannelsessystem, som lægger stor vægt på de unges præstationer og formåen, og det gælder også de ikke gymnasiale uddannelser som teknisk skole osv. Jakob tilhører på mange måder nok en udsat gruppe, fordi han netop mangler nogle basale faglige færdigheder, og derfor bliver et skoleforløb som hans meget let et personligt nederlag" (faglig koordinator i arbejdsmarkedsafdeling).

Den kommunale forvaltning oplyser, at de så vidt muligt forsøger at skrue en individuel uddannelses- og erhvervsplan sammen til de unge, og det har man også forsøgt i Jacobs tilfælde.

Jacob henvises efter de almindelige bestemmelser til et aktiveringsprojekt, i forbindelse med at han modtager kontanthjælp. Aktiveringsforløbet har først og fremmest et *afklarende sigte* og skal være medvirkende til, at der kan lægges en egentlig handleplan.

”Det er rigtigt, at vi jf. lovgivningen (SL § 62a) har fået nogle redskaber, der skal være med til at hjælpe de særligt udsatte unge over i voksenalderen - eksempelvis en personlig rådgiver eller en kontaktperson osv. Vi har f. eks. også mulighed for at forlænge en døgnanbringelse, hvis vi skønner, at det er det, der skal til for at få den unge på ret køl”.

I Jacobs tilfælde har det først og fremmest været aktivlovens bestemmelser og reglerne vedrørende aktivering, man har trukket på. Det har ikke været muligt at få præcise oplysninger eller begrundelser for, at kommunen ikke har overvejet andre hjælpeforanstaltninger.

I 2003 idømmes Jacob en ubetinget fængselsstraf, og ansvaret overgår dermed i en periode til kriminalforsorgen.

”Idømmes unge en fængselsstraf, er ansvaret i den periode i princippet kriminalforsorgens, men vi er jo som myndighed stadigvæk på sidelinien og samarbejder med fængslet om handleplan og udløsningen, men under selve afsoningen er det typiske socialrådgivere i fængslet, som har den daglige kontakt med de unge”.

I Jacobs tilfælde er det socialrådgiveren i det åbne fængsel, som retter henvendelse til kommunen og tager initiativet til at få lagt en handleplan. I første omgang er der et akut boligproblem:

”Det er et generelt problem, at mennesker der har været inde at afsones, har et boligproblem. Kun få kommuner går ind i en betaling af husleje i afsoningsperiode, og slet ikke hvis det drejer sig om en længere periode” (socialrådgiver i en Kriminalforsorgen).

Ved løsladelsen står Jakob uden bolig, og kommunen henviser til, at han i denne akutte situation må tage ophold på en § 94-boform, men at der ikke vil gå længe inden, de kan skaffe en lejlighed.

Den kommunale indsats, i forbindelse med at Jacob bor på § 94-pensionatet, er først og fremmest aktivering.

”Vi forsøger at skrive et aktiveringsforløb sammen, som netop tager udgangspunkt, der hvor den enkelte står, så vi tager udgangspunkt i den individuelle handleplan, der er lagt, inden han starter i aktivering”.

I Jacobs tilfælde har jobkonsulenten og sagsbehandleren i aktiveringsperioden anbefalet dagbehandling for misbruget af hårdere stoffer, men det er blevet afvist.

§ 94-boformen har kommenteret længden på Jacobs ophold:

”Det er klart et midlertidigt tilbud, det ligger også i lovgivningen, og her regner vi med maks. tre måneder, det er meget sjældent, at vi har folk boende længere, men det hænder selvfølgelig, men det er vigtigt for os, at der er plads til undtagelser, så hvis der er særlige hensyn, der taler for at pågældende bliver længere, så er vi også lydhøre for argumenter, men vi ”ånder for det meste kommunen i nakken”, det er klart ikke tilfredsstillende for unge mennesker at opholde sig her igennem længere tid.

I Jacobs tilfælde begrundes kommunen opholdslængden med, at Jakob har befundet sig godt, han har periodevis haft beskæftigelse, og socialt har han ifølge egne oplysninger haft udbytte af de andre beboere. Kontakten til det kriminelle miljø af tidligere venner er *cuttet*.

”Selvfølgelig bliver der drukket øl og røget lidt hash, men det styrer jeg fint”.

Pensionatet har lagt vægt på, at Jacob profiterede af opholdet og klarede en dagligdag, som ikke var domineret af misbrug.

Den kommunale sagsbehandler har lagt vægt på, at det for ham så ud til, at pensionatet var en god støtte for ham i det daglige, og at de negative påvirkninger fra pensionatets øvrige beboere var minimale. Derudover var der enighed mellem pensionatet og kommunen om, at pensionatet kunne være en støtte i indslusningsforløbet på arbejdsmarkedet.

5.5. Case 3

23 årig mand, der har haft ophold på en § 94 boform

Figur nr. 8

15 år

23 år

Niels er 23 år, da han af kommunen henvises til et midlertidigt ophold på forsorgshjem.

Han er født og opvokset på Sydsjælland i en familie hvor moderen var hjemmegående, og faderen arbejdede som rejsemontør ved et større internationalt firma. Niels er mellemste barn ud af en søskendeflok på fire.

Barndommen var ok ifølge Niels:

” Det var vist småt med penge, sådan husker jeg det i hvert fald, men sådan helt elendigt havde vi det nu ikke. Min far var en del væk, så det var mor, der hang på os, og ind imellem kunne hun godt flippe noget ud, så jeg har fået en del tæsk både af min far og min mor.”

Skolen blev klaret middelmådigt:

Jeg har aldrig været en ørn til at læse, men egentlig syntes jeg ret godt om matematik, men jeg har sgu haft svært ved at koncentrere mig, har vist nok været en pestilens for mine lærere, de var sgu ikke vilde med mig. Det var vist en lettelse, da de slap for mig efter 9. klasse. Jeg fik slet ikke lov til at gå i 10. klasse, jeg var simpelthen for meget for dem. Jeg kan huske, at jeg blev henvist til én fra kommunen, som skulle prøve at få mig i gang på en eller anden måde.”

Som 15 årig blev Niels henvist til en kommunal ungdomsvejleder, og målet var en hjælp til indslusning i uddannelsessystemet. Allerede på dette tidspunkt blev han betegnet som hørende til en potentielt udsat gruppe af unge.

Ungdomsvejlederen og en kommunal sagsbehandler aflægger besøg i hjemmet, og Niels husker bl.a. , at der på dette tidspunkt var tale om, at han skulle på efterskole.

” Men heldigvis blev det da forpurret, men jeg husker ikke lige hvorfor”.

Allerede omkring 13, 14 års alderen har Niels et regelmæssigt forbrug af hash, men forbruget ligger ifølge Niels mest i weekenden. Moderen er øjensynligt klar over, at et eller andet er på færde, for Niels pjækker fra skolen og får stort set aldrig lavet sine lektier. Skolen reagerer på pjækkeriet, men der sker ingen bedring.

Efter 9. klasse har Niels forskelligt løst arbejde som bl.a. medhjælper hos Netto, arbejdsdreng på et bilværksted, men begge steder bliver han sagt op. I en periode fordriver han tiden med at ”hænge ud” sammen med vennerne, se videofilm, drikke øl eller ryge, sove til middag osv.

”Jeg husker, at jeg af og til blev kontaktet af nogle mænd fra kommunen, som ville ha mig i gang med et eller andet, de snakkede bl.a. om en læreplads hos en mekaniker, men det havde jeg nu slet ikke lyst til, det eneste, der stod i hovedet på mig, var også den gang at drikke mig stiv eller ryge mig skæv eller blive høj af et eller andet. Det var ikke noget problem at skaffe stoffet. Jeg kan slet ikke huske, hvordan jeg skaffede pengene”.

Som 17. årig indvilger Niels i at gå i behandling for sit misbrug, han tilbydes et dagbehandlingstilbud i kombination med et højskoleophold, men forlader skolen og dropper ud af behandlingen efter få uger.

” Det var slet ikke noget for mig, jeg rovkedede mig og savnede selvfølgelig også vennerne. Jeg fatter egentligt slet ikke, de kunne finde på at foreslå mig et dødsygt ophold på sådan en skole, de vidste jo godt, at jeg hadede skolen”.

Kort tid efter at Niels var fyldt 18 år, blev han sendt i aktivering i et nystartet beskæftigelsesprojekt. Projektet er ifølge kommunen netop møntet på unge, der som Niels har svært ved at komme i gang med en uddannelse eller få fodfæste på arbejdsmarkedet, og som samtidig har et misbrug af stoffer.

Projektet er en kombination af et bo- og et beskæftigelsestilbud, så Niels flytter direkte fra forældrene og i bofællesskab.

Det første halve år forløber fint, Niels er indforstået med kravet om behandling for misbruget og befinder sig udmærket i projektet. En efterårsdag i oktober 2002 har Niels imidlertid rømmet sit værelse og forladt stedet, uden at nogen anede, at noget var under opsejling. Den kommunale sagsbehandler orienteres, men foretager sig ikke umiddelbart noget.

I den følgende periode lever Niels på gaden og hos kammerater. Han er ifølge egne udtalelser tilbage i misbruget med fuld styrke.

”Det var fedt at kunne fyre den af igen, jeg savnede virkelig stoffet, det var det eneste, der stod i hovedet af mig til sidst. Det var sådan set et udmærket sted, og folkene der var ok, men det hele blev ligesom for meget, så jeg måtte tage flugten, der var ingen, der på dette tidspunkt kunne holde mig fra stofferne, det var simpelthen en befrielse at komme væk”.

Det næste års tiltager misbruget. Niels' forsørgelsesgrundlag er kontanthjælp, han lever i denne periode en stor del af tiden på gaden og færdes efterhånden i selskab med byens mere hårdkogte narkomaner. En kommunal gademedarbejder opsøger ham med jævne mellemrum, men først efter et års tid er han indstillet på, at der skal ske en ændring.

Kommunen har på dette tidspunkt stillet i udsigt, at han kan komme i døgnbehandling for sit misbrug, og det indebærer, at han i en længerevarende periode skal flytte fra landsdelen.

”Jeg var på det tidspunkt indstillet på, at noget skulle der sgu’ ske, det var sgu’ kun elendigheder, jeg var sammen med, og nogle af dem døde oven i købet, så det fik mig måske også på andre tanker, jeg var klar over, at det ville blive helvedes hårdt”.

Niels holdt ud i alt tre måneder og valgte så igen at tage flugten. Han indfandt sig hurtigt blandt de gamle kendinge i narkomiljøet i hjembyen. Kommunen tilbud var efter en tre måneders periode socialpædagogisk støtte, men Niels var tydeligvis slet ikke interesseret i hjælp af nogen art. Han henvender sig alligevel på et tidspunkt selv til kommunen og beder om hjælp til et værelse, og i den forbindelse henvises han til ophold på forsorgshjem.

5.5.1. Refleksioner på case 3

Ifølge oplysninger fra interview og journalmateriale har Niels allerede i 8. klasse været i kommunes søgelys. Niels har på dette tidspunkt både læse- og skrivevanskeligheder og bliver betegnet som værende på grænsen til funktionel analfabet. Han er ikke motiveret for at modtage undervisning og har problemer med at indgå i sociale og faglige sammenhænge

Niels henvises i 9. klasse til Pædagogisk – Psykologisk Rådgivning i kommunen med henblik på særlige foranstaltninger, der kan pege frem mod en indslusning i uddannelsessystemet.

Kommunen konkrete indsats i forhold til Niels er på dette tidspunkt et tværsektorielt forebyggende samarbejde mellem undervisningssektor og socialektor, der består i rådgivningssamtaler. Derudover har der været planer om et kommunalt finansieret efterskoleophold, som dog aldrig blev realiseret, fordi socialforvaltningen vurderer, at Niels ikke vil kunne nås via et efterskoleophold. Man vælger i stedet at lade Niels selv forsøge at finde et arbejde. Forvaltningen har efter folkeskolen og frem til Niels’ 17. år kun sporadisk kontakt med ham. Man er dog orienteret og opmærksom på hans tiltagende forbrug af stoffer, og på moderens foranledning iværksættes der dagbehandlingsforløb i kombination med et højskoleophold.

”Niels lod begejstret, fordi skolen havde mange sportsaktiviteter, og i det hele taget var der rigtig mange kreative fag. Vi valgte derfor at støtte det, også fordi det fysiske var muligt at kombinere det med dagbehandling”(kommunal socialrådgiver).

Niels dropper ud af misbrugsbehandlingen og forlader højskolen og kommunen er derefter ikke i kontakt med ham igen før han fylder 18. år og er berettiget til kontanthjælp.

Den kommunale forvaltning er opmærksom på, at misbruget af hårde stoffer er eskaleret, og derfor besluttet det, at aktiveringen af Niels skal finde sted i et forsøgsprojekt støttet af Socialministeriet, som netop henvender sig til de unge med misbrugsproblemer, som lever et liv på kanten af samfundet. I forhold til Niels’ situation har socialforvaltningen foretaget følgende individuelle vurdering:

- tilbuddet skal indeholde en målrettet indsats overfor stofmisbruget
- der skal arbejdes på en fast struktur for hverdagen
- der skal arbejdes på indslusning i et uddannelses- eller beskæftigelsesforløb.
- der skal arbejdes på at bevare og udvikle netværk

Som det beskrives i casen, er Niels’ stofmisbrug efter alt at dømme det overskyggende problem. Socialforvaltningen vælger derfor at benytte sig af lovgivningens muligheder for at bevilge døgnanbringelse. Misbruget er på dette tidspunkt så massivt, at det er totalt styrende i forhold til Niels’ livsførelse.

”Det er klart, at en sådan foranstaltning kræver, at der er velbegrunderet håb om, at behandlingen har den ønskede effekt, at Niels bliver stoffri og kommer i beskæftigelse. Niels var på dette tidspunkt selv meget indstillet på at komme ud af misbruget, og det tæller selvfølgelig meget i vores vurdering. Det spiller selvfølgelig også ind, at Niels er så ung ”.

Niels afbryder behandlingsforløbet og vender tilbage og genoptager misbruget. Socialforvaltningen vurderer på dette tidspunkt, at han ikke vil kunne nå rent behandlingsmæssigt, så derfor er den kommunale indsats udelukkende socialpædagogisk støtte.

Vi kender ikke kommunens nærmere bevæggrunde for at henvise til forsorgshjem i forbindelse med, at han anmoder om hjælp til en bolig.

5.6. Hvilke forløb karakteriserer de unge

I det følgende knyttes der opsummerende og konkluderende kommentarer til temaer i case-beskrivelserne.

Temaerne er følgende:

- skole- og uddannelsesforløb
- behandlingsforløb
- aktiverings og beskæftigelsesforløb

Nogle vil måske undre sig over, at vi ikke kommenterer de unges opvækstforløb, men dette er bevidst fravalgt, idet vores vinkel **er:** *hvilken støtte der gives de unge i det kommunale hjælpesystem (umiddelbart) før og efter det 18 år.*

Når vi vælger at knytte kommentarer til de unges skoleforløb (som ikke pr. definition kan betegnes som det kommunale hjælpesystem) skyldes det, at der ses en tydelig sammenhæng mellem de oplevelser og hændelser, der karakteriserer skoleforløbet, og det efterfølgende forløb i både uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet.

5.6.1. Skole- og uddannelsesforløb

Af casene fremgår det, at de unges skoleforløb er præget af skoleskift og dermed brud i forhold til stabile relationer til jævnaldrende. Skolegangen har været domineret af oplevelsen af ikke at kunne honorere de faglige krav.

De unge oplever forholdsvist tidligt i folkeskolen, at de har problemer med at indgå i sociale og faglige sammenhænge. Af lærerne bliver de betegnet som ballademagere og urolige elementer, der er *”forstyrrende elementer i klassen og årsag til at andre ikke får lært det, de skal”*. De unge oplever specielt i 8. og 9. og 10. klasse, at de fagligt halter langt efter klassekammeraterne. Det er dels begrundet i et stort fravær (pjækkeri), og dels i, at der ikke lægges tilstrækkelige kræfter i det boglige arbejde.

Flere unge er både i 8. og 9. klasse blevet henvist til specialundervisning.

Flere af de interviewede oplyser, at de ikke har fået valget om at fortsætte i 10. klasse, idet folkeskolen har vurderet, at yderligere skolegang hverken havde et fagligt eller et pædagogisk formål.

Det sociale system har i forhold til de interviewede iværksat følgende foranstaltninger i folkeskolen:

- tværsektorielt samarbejde - PPR samarbejde
- psykologsamtaler
- socialpædagogisk støtte i hjemmet
- anbringelse i familiepleje
- anbringelse i private socialpædagogiske opholdssteder
- kommunalt finansierede efterskoleophold

Kendetegnende for en del af de unge, vi har været i kontakt med er, at de tidligt og allerede i skolesystemet har oplevet, at de var anderledes, og at systemet (skole og socialforvaltning) har haft et øje på dem. Skolen har udgjort en fast og relativt stabil institutionel ramme omkring de unges liv, og pludselig forsvinder denne ramme.

Per Schultz Jørgensen omtaler denne problemstilling i forordet til bogen *Virkeligheden virker – fra udsat til værdsat* af Lone Leth-Nissen:

” Vi ser hos gruppen af udsatte unge en forstærket frisattelse, - de har ingen institutionelle rammer at læne sig op ad, de har ingen eller en svag familiemæssig opbakning. De er dobbelt frisatte – og taber orienteringen, fordi de ikke er tilstrækkeligt selvforvaltende i social forstand eller autonome i psykologisk forstand.”

Når disse unge forlader skolen, opstår der en form for institutionelt tomrum. Skolens krav, pligter og rutiner forsvinder. Samtidig har de unge ikke den familiemæssige opbakning, der skal til, for at klare og blive guidet i forhold til alle de udfordringer, de møder.

Per Schultz Jørgensens budskab er værd at holde sig for øje, når vi ser på indsatser overfor disse unge. Spørgsmålet er om man skal sætte ind og styrke de institutionelle rammer, eller om man skal iværksætte foranstaltninger, der kan skabe forudsætninger for den psykologiske autonomi – eller skal man reelt begge dele?

De kommunale indsatser for gruppen af unge har netop bestået i en forlængelse af de institutionelle rammer. Man har via efterskole-, højskoleophold, produktionshøjskoler og socialpædagogiske behandlingstilbud forsøgt at skabe en fast ramme og en fast struktur omkring de unges dagligdag. Når vi ser på casene er hensigterne med de kommunale indsatser tilsyneladende ikke indfriet, vi kender med andre ord ikke indsatsernes helt nøjagtige indvirkning på den enkelte unge.

De unge vi har været i kontakt med har typisk haft en sporadisk tilknytning til uddannelsessystemet.

Med hensyn til kommunale indsatser under uddannelsesforløbet så har ingen interviewede modtaget egentlig hjælp til uddannelse i henhold til Servicelovens bestemmelser. En enkelt kvinde har ansøgt om økonomisk hjælp til at gennemføre en pædagoguddannelse som led i et omskolingsbehov og begrundet i en ryglidelse. Denne sag verserer p.t. i den stedlige kommune.

Af mere generelle betragtninger omkring de unges uddannelsesforløb skal anføres, at der i undersøgelsen er flere ting, der peger på, at de unge netop her (og i skoleforløbet) oplever ”at have løbet panden mod en mur” - ikke har kunnet stå distancen i forhold til kravene, og at både skole

og uddannelsessystemet på flere områder har været med til at forstærke de unges oplevelse af at være sat udenfor ”det gode selskab”.

Meget tyder på, at de unge igennem uddannelsessystemet og givet vis også skolesystemet er udsat for en form for samfundsmæssig sortering. Der har i begge systemer været et særligt fokus på deres præstationer og formåen, og de har været genstand for individuelle målinger og vurderinger, og de har oplevet, at de ikke kunne matche kravene.

5.6.3. Behandlingsforløb

Kendetegnende for de unge er, at de har været i kontakt med behandlingssystemet, og det drejer sig specielt om *alkohol- og narkobehandlingen* og det *psykiatriske behandlingssystem*.

De unge starter forholdsvist tidligt deres misbrug af stoffer særligt hash, for en stor dels vedkommende allerede omkring det 13 – 14 år. Hashindtagelsen ser ifølge udtalelser fra kommunale medarbejdere ud til at have konsekvenser for de unges skoleforløb.

Det typiske billede for vore interviewpersoner er, at misbruget af de hårdere stoffer som heroin og kokain m.v. først sætter ind, når de unge er noget ældre omkring 18-19 år:

En kommunal medarbejder har følgende kommentar:

”De meget udsatte unge, vi er i kontakt med i vores hverdag, har næsten alle røget hash, nogle har endda røget rigtig meget igennem flere år, men kombinerer det efter en årrække med de hårdere stoffer”.

I undersøgelsen har vi ønsket at få indblik i, hvilke indsats, der fra kommunal side har været rettet mod de unges misbrug, og hvilke faglige udfordringer, der evt. kan ligge i dette .

De kommunale medarbejdere oplever, at de unge har en manglende erkendelse af misbrugets karakter og konsekvenser. Misbruget bliver bagatelliseret, de unge identificerer sig ikke som misbrugere. Kun få af de interviewede har været i målrettet misbrugsbehandling før det fyldte 18. år.

Der er en gruppe af unge med en psykiatrisk lidelse, der via døgnanbringelser har været i behandling både for den psykiatriske lidelse og misbruget, og det gælder vel og mærke døgnanbringelser for det fyldte 18 år. Misbruget er kendetegnet ved at være hash, idet netop dette stof ifølge de unge har en vis dulmende effekt på angst, stemmer og generel uro.

Interviewede kommunale medarbejdere oplyser:

”Netop det at motivere udsatte unge til misbrugsbehandling, er én af de helt store socialfaglige udfordringer, og ofte må vi gå omveje før den unge er motiveret for behandling ”.

Kommunale fagfolk oplyser, at når de unge lever på gaden og bliver opsøgt af gadeplansmedarbejdere, så er det meget sjældent, at de er parate til at gå i behandling eller sågar at nedsætte deres forbrug.

”For at få en ordentlig kontakt med de unge, forsøger vi at være til rådighed på andre områder, måske stiller vi dem en bolig i udsigt eller lignende”.

I den første kontakt med de unge arbejder kommunen derfor primært med de problemer, som de unge selv anser for væsentlige.

Den kommunale indsats på misbrugsområdet kan inddeles i tre faser:

- kontakt/motivation
- rådgivning - og behandling (henholdsvis dag- og døgntilbud)
- opfølgning

Flere af de unge vi har været i kontakt med igennem undersøgelsen oplyser, at de er blevet opsøgt af kommunale medarbejdere bestemte steder i byen.

”Jeg er da blevet spurgt, om jeg havde brug for hjælp, og om jeg havde noget sted at bo, men jeg husker nu ikke helt, hvad jeg kunne bruge dem til, men han var vist skyld i, at jeg efter nogle måneder fik et værelse”.

De unge, der i forvejen har haft en kontakt med det sociale system, er typisk blevet opfordret til at gå i behandling af deres sagsbehandler..

Kun få af de interviewede har været i målrettet misbrugsbehandling før det fyldte 18. år. Dog har man indirekte forsøgt at skabe en kontakt og motivere den unge til behandling, og til dette formål har kommunerne anvendt:

- kontaktpersonsordning
- personlig rådgiver

Flere af vore interviewpersoner oplyser, at de i forbindelse med aktiveringstilbud (efter det fyldte 18.år) er blevet opfordret til at gå i misbrugsbehandling, oftest et dagtilbud integreret i aktiveringstilbuddet, men i andre tilfælde er de henvist til amtslige misbrugscentre. Enkelte af vore interviewpersoner har været henvist til et privat døgnbehandlingsophold efter det fyldte 18 år.

Den generelle praksis på misbrugsområdet i kommunerne er, at der lægges mange ressourcer i den forebyggende indsats, og her benytter man sig bl.a. af oplysnings- og ungdomsrådgivninger. Kommunerne oplyser, at de har en bred vifte af behandlingstilbud, i dag benyttes i højere grad ambulante tilbud og kun i særlige tilfælde henviser der til døgnbehandling, bl.a. fordi det er dyre foranstaltninger, og ofte har de en stigmatiserende virkning på de unge.

Der er som tidligere nævnt en gruppe af unge med en psykiatrisk lidelse og et misbrug (dobbeltdiagnosegruppen), som er afhængig af indsatser både fra det sociale system og det psykiatriske system. Disse unge er afhængige af, at systemerne kan samarbejde, og at der er en koordination af indsatserne. I undersøgelsen er der unge, der har oplevet at blive afvist på den psykiatriske skadestue, fordi de har været påvirket af stoffer. Kommunale medarbejdere fortæller, at der skal tungtvejende argumenter til for at det psykiatriske system giver grønt lys for en sygehusindlæggelse. Kommunerne trækker derfor i vid udstrækning på de ambulante tilbud i form af distriktspsykiatri og de nye opsøgende psykoseteam.

Vi har desværre ingen data, der direkte belyser samarbejdet mellem sektorerne i konkrete patientforløb, men vi ved, at netop i dette felt er tale om iboende faglige og organisatoriske barrierer, som kan være hæmmende og forringe den konkrete indsats.

Kommunale fagpersoner oplyser, at man er særlig opmærksom på de unge, der både er psykisk syge og har et misbrug, og derfor har man indgået specielle samarbejds- og koordinationsaftaler

med sygehuspsykiatrien, som netop skal sikre, at de unge får de rette lægefaglige ydelser, samtidig med, at socialpsykiatrien støtter op med sociale ydelser.

5.6.4. Aktiverings- beskæftigelsesforløb

Ved interviewene af de unge har vi været interesserede i at få en viden om, hvordan de unge oplever den kommunale indsats på aktiverings- og beskæftigelsesområdet.

Alle interviewpersoner har på et tidspunkt været i berøring med forskellige beskæftigelses- og aktiveringsordninger, og de er blevet mødt med foranstaltninger, der skal bane vejen for selvforsørgelse.

Samtlige interviewede har været kontanthjælpsmodtagere, heraf har fire unge haft perioder, hvor forsørgelsesgrundlaget har været sygedagpenge.

En teamleder fra et kontanthjælpeafsnit udtaler følgende:

” Den nuværende lovgivning på området lægger ingen hindringer i vejen, jeg oplever snarere, at det er et spørgsmål om, at vi er tilstrækkeligt kreative til at se de muligheder, der ligger i aktivloven- og servicelovens bestemmelser, og at vi forstår at kombinere dem, det er derfor ikke vores oplevelse, at der rent lovgivningsmæssigt lægges os hindringer i vejen”.

” Det er vigtigt, at vi i det daglige samarbejde forstår at nedbryde de faglige barrierer, der kan være mellem de mere arbejdsrelaterede indsatser og de mere behandlingsrettede. Vi forsøger bevidst via supervision og efteruddannelse at få medarbejderne til at trække på samme hammel”.

I undersøgelsen har vi været interesserede i kommunernes vurdering af de hjælpemuligheder, der ligger i lovgivningen og om kommunerne oplevede lovgivningsmæssige barrierer i aktiveringsindsatsen, men intet tyder på dette, tværtimod er der kommuner, der klandrer sig selv for ikke at udnytte de muligheder, lovgivningen reelt giver mulighed for.

En 25 årig mand har følgende kommentar til kommunens aktivering:

” Jeg kan tydelig mærke, at kommunen er blevet meget mere emsige med at få mig ud i alle mulige aktiveringsordninger, tidligere kunne jeg da få lov at gå i fred, men det er vist slut nu”.

En kommunal medarbejder fra en kontanthjælpsafdeling udtrykker det sådan:

” Vi har de seneste år taget nye redskaber i brug i kampen mod marginalisering og vi forsøger i dag at undgå den passive forsørgelse og laver aktiverende ordninger, der tager udgangspunkt i individuelt udarbejdede handleplaner”.

Den sociale handleplan og den beskæftigelsesmæssige handleplan er det redskab, hvor den unge i samarbejde med kommunen skal forsøge at lægge en plan for fremtiden.

Ofte har de interviewede unge et diffust kendskab til handleplansbegrebet, og de har meget svært ved konkret at forholde sig til indhold og formål.

En 22 årig kvinde udtrykker det på denne måde:

”Jeg kender ikke noget til, at jeg skulle ha’ en handleplan – hvad er det for noget, er det et stykke papir eller, hvad går det ud på. Jeg er da tit blevet spurgt om familie, kæresteforhold, hvad jeg er god til, arbejde osv. – er det, det du mener?”

Meget tyder på, at handleplaner hos undersøgelsens målgruppe opfattes abstrakt, og ikke hos de unge eksisterer som et redskab, der kan skabe overblik og være handlingsanvisende i forhold til fremtiden.

Kommunale medarbejdere i kontanthjælpsafsnit og i aktiveringsafdelinger bekræfter, at det at få udarbejdet en handleplan med gruppen af de mest udsatte unge ofte kan vise sig at være en stor faglig udfordring.

Oftentimes møder de unge ikke op til opfølgingsmøder, og i andre tilfælde er de påvirkede af alkohol eller stoffer, hvilket gør det umuligt at få skabt en bærende kontakt med den unge, og at få en meningsgivende dialog om sociale behandlingstilbud, uddannelse og beskæftigelse.

Medarbejderne sidder derfor ofte med en følelse af, at handlingsplanen mere er ”*systemets stykke papir*”, end det er den unges.

5.7. Delkonklusion

I det følgende vil vi drage nogle afsluttende konklusioner *på tværs* af de præsenterede livsforløb.

Hvad kendetegner den kommunale indsats og kan den kvalitative undersøgelse give os pejlemærker på den kommunale praksis? Hvordan der ageres i forbindelse med overgangen til det fyldte 18. år? Det skal bemærkes, at datamaterialet begrænser sig til interview og journalmateriale og derfor ikke kan betragtes som endegyldige svar.

Undersøgelsen giver os et billede af, at i de tilfælde hvor det sociale system har været involveret, er der også handlet. De unge er i mange tilfælde allerede spottet i skoleforløbet, og der har været iværksat forebyggende og behandlingsmæssige foranstaltninger, som har skullet forhindre en eskalering af de problemer, de unge har været i.

Vi har i undersøgelsen unge, der har været kendt i det sociale system fra de var børn. Casen Sonja er et eksempel på, at kommunen via anbringelse i familiepleje, i socialpædagogiske opholdssted og senere efterskoleophold og produktionshøjskole har forsøgt at styrke og forlænge de institutionelle rammer. Man har forsøgt at kompensere for den manglende familiemæssige opbakning, og de professionelle er blevet overdraget opgaven med at guide hende igennem ungdomslivet.

Per Schultz Jørgensen betegner de udsatte unge ”*som dobbelte frisatte*” (Note Virkeligheden virker – fra udsat til værdsat, Lone Leth-Nissen 2005) netop fordi mange unge ikke har institutionelle rammer (eksempelvis skole) at læne sig op af, samtidig med, at det nære netværk ikke udgør en stabil støtte, og konsekvensen bliver ”*de taber orienteringen, fordi de ikke er tilstrækkeligt selvforvaltende i social forstand eller autonome i psykologisk forstand*”.

Det er kendetegnende for de unge, vi har været i kontakt med, at de sociale problemer træder tydeligere frem ved ungdomstidens start - omkring 14 – 15 års alderen, men kimen til problemerne er for hovedparten af de unge angiveligt lagt tidligere.

Den kommunale indsats før det fyldte 18.år er karakteriseret ved *de traditionelle socialpædagogiske støtteforanstaltninger* eksempelvis døgnanbringelser, kommunalt finansierede skoleophold og egentlig rådgivning og vejledning af de unge, herunder relations- og kontaktskabende foranstaltninger, som kan bane vejen for eksempelvis misbrugsbehandling. I de tilfælde, hvor de unge samtidig har en begyndende psykiatrisk lidelse, samarbejder kommunerne med det psykiatriske behandlingssystem og er ansvarlig for koordinationen af indsatserne, og netop her, er der indikationer på, at det kan være svært for kommunerne at få henvist psykisk skrøbelige unge til de ungdomspsykiatriske

ambulatorier eller sengeafdelinger, og argumenterne er i flere tilfælde manglende kapacitet i det psykiatriske system.

Generelt vidner vores datamateriale om, at der i kommunerne bliver brugt mange ressourcer på at flytte de unge (under 18 år) fra en position hvor de er i risiko for at blive marginaliserede. Det skal retfærdigvis nævnes, at flere af de initiativer, der er nævnt i afsnit 5.6. er indsatser, som iværksættes af skolesystemet eller i et samarbejde mellem undervisningssektor og den sociale sektor.

Efter det fyldte 18. år overgår den kommunale sagsbehandling i de unges tilfælde typisk fra familieafdelinger eller børne- og ungeafdelinger til arbejdsmarkedsafdelinger eller kontanthjælpsafdelinger. Det socialfaglige fokus ændrer sig dermed også fra at have et forebyggende og behandlende sigte til at have et meget mere målrettet sigte mod arbejdsmarkedstilknytning og selvforsørgelse. Regelsættet ændres også og understøtter målsætningerne om, at de udsatte unge skal integreres på arbejdsmarkedet. Samtidig er der i lovgivningen åbnet mulighed for, at sociale hjælpeforanstaltninger kan fortsætte efter det 18. år jf. SL § 62a (med kommunal finansiering) eksempelvis døgnanbringelse i forbindelse med misbrugsbehandling, udslusningsordninger, kontaktpersonsordninger o. lign.

I undersøgelsen har vi været specielt interesseret i om kommunerne gjorde brug af denne mulighed, fordi en antagelse har været, at en manglende anvendelse af de udvidede hjælpeforanstaltninger kunne have en sammenhæng med vores hovedproblemstilling, nemlig, at flere unge mellem 18 og 25 år er at finde på § 94 boformerne. En af vore antagelser har med andre ord været, at kommunerne kan være forbeholdne med at bevilge disse hjælpeforanstaltninger, og, at det i situationer kan betyde, at den unges sociale deroute med misbrug, kriminalitet osv. fortsætter. På et tidspunkt bliver den unge reelt opgivet i det sociale system og kan være forklaringen på, at vi oplever kommunale henvisninger af ganske unge til § 94 boformerne.

I dialogen med kommunerne har det, som anført, været svært at få et pålideligt indtryk af kommunal praksis på dette område. Kommunernes tilbagemeldinger har været, at de i alle sager nøje vurderer, om der er faglige argumenter, der taler for en forlængelse af hjælpeforanstaltninger ud over det 18. år, og der hvor undersøgelsen indikerer, at kommunerne forlænger hjælpeforanstaltninger er i sager, der vedrører unge psykisk skrøbelige og debuterende i det psykiatriske system, og oftest drejer det sig om forlængelse af døgnforanstaltninger.

Det kvalitative datamateriale peger på, at kommunerne i begrænset omfang iværksætter døgnbehandling for et misbrug efter det 18. år. I stedet bruger man aktiveringsbestemmelser og henviser til dagbehandling, som enten kan være en integreret del af aktiveringen eller tilrettelagt som parallelle forløb ved siden af aktiveringen.

Undersøgelsen peger på, at for en gruppe af unge har aktiveringssystemet sanktionerende elementer. Vore informanter oplever, at systemet i højere grad end tidligere presser på i forhold til, at de påtager sig et ansvar i forhold til uddannelse og integration på arbejdsmarkedet. Aktiveringssystemet med dets rationaler er et forsøg på at styrke de institutionelle rammer - et forsøg på at give de unge en fast struktur, de skal lære at sætte mål for deres fremtid og dermed forsøge at leve op til forventningerne på arbejdsmarkedet.

Mange af de unge, vi har talt med, har haft svært ved præcist at give udtryk for hvordan de har oplevet aktiveringsindsatsen og man får et billede af en gruppe unge, der ureflekteret deltager, fordi det nu engang er forventningen.

Undersøgelsen viser samtidig, at der er en gruppe af unge, som er hjulpet på vej af den lave arbejdsløshed, og et smidigt samarbejde mellem kommunernes arbejdsmarkedsafdelinger og private arbejdsgivere. Vi ser derfor en gruppe af udsatte unge, der formår at "bryde isen".

Årsagen til, at det lykkes for nogle unge at ændre livsmønster skyldes også, at de har mødt engagerede professionelle, der troede på dem, og i kraft af en tæt relation og gensidig tillid har de været med til at opbygge en positiv identitet hos den unge. I de konkrete cases har vi tydelige eksempler på, at professionelle (på § 94 boformen, i kriminalforsorgen og kontaktpersonen i den private virksomhed) har gjort en forskel for de unge, og har været medvirkende til at undgå øget marginalisering.

Undersøgelsen viser, som et utal af andre undersøgelser indenfor det sociale felt, at relationen er afgørende, og det er vigtigt for de unge, at den professionelle er tilgængelig og kan give hurtig tilbagemeldinger på de problemer de står i.

Afslutningsvis vil vi nævne, at undersøgelsen ikke indikerer, at der i lovgivningen skulle være barrierer eller direkte manglende lovhjemmel til at iværksætte sociale eller arbejdsmarkedsrettede foranstaltninger overfor ungegruppen.

Litteratur

- Caswell, Dorte (2005). *Handlemuligheder i socialt arbejde – et casestudie om kommunal frontlinjepædagogik på beskæftigelsesområdet*. Ph.d. – afhandling. Institut for Samfundsvidenskab & Erhvervsøkonomi, Roskilde Universitetscenter og akf.
- Den Sociale Ankestyrelse (2003). *Brugere af botilbud efter Servicelovens § 94*. Årsstatistik 2002. København.
- Den Sociale Ankestyrelse (2004). *Brugere af botilbud efter Servicelovens § 94*. Årsstatistik 2003. København.
- Den Sociale Ankestyrelse (2005). *Brugere af botilbud efter Servicelovens § 94*. Årsstatistik 2004. København.
- Den Sociale Ankestyrelse (2006). *Særkørsel*. Årsstatistik 2005.
- Det fælles ansvar II. Regeringens 2. handlingsprogram for de svageste grupper. Regeringen 2006
- Fabricius, N., Tilia G., Ramsbøl, H. og Villadsen, K. (2005). *Fra hjemløshed til fast bolig*. København: Socialforskningsinstituttet
- Hagemann, Helle & Olsen, Claus B. (2001). *Alternativ afsoning efter straffelovens § 49, stk. 2 – en effektundersøgelse*. København: Center for Alternativ Samfundsanalyse (CASA).
- Høgsbro, K., Brandt, P., Ebsen, F., Thomsen, O., Nordentoft, M. (2003). *Brugerne, de professionelle og forvaltningen*. AKF.
- Katznelson, Noemi (2004). *Udsatte unge, aktivering og uddannelse*. Center for ungdomsforskning, DPU
- Leeson, George W. (2006). *Et af ensomhedens ansigter. Gammel, hjemløs og glemt. Et studie blandt gamle hjemløse i Danmark*. København: Kirkens korshær og EGV
- Metroexpress
- Nissen, Lone-Leth (2005). *Når virkeligheden virker – fra udsat til værdsat*.
- Ramsbøl, Hanne (2003). *Kriminalforsorgens og de sociale myndigheders samarbejde: om udmøntningen af De Vejledende Retningslinier for samarbejdet mellem Kriminalforsorgens institutioner og afdelinger og de sociale myndigheder*. Esbjerg: Formidlingscentret for socialt Arbejde.
- Rådet for Socialt udsatte (2003). Årsrapport 2003.
- Socialministeriet (2002) *Det fælles ansvar. Regeringens handlingsprogram for de svageste grupper*.

